Tweede Kamer, OCW-begroting, onderdeel Emancipatie

VERSLAG VAN EEN WETGEVINGSOVERLEG
Concept

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft op 23 november 2026 overleg gevoerd met mevrouw Tielen, staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie, over:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2027 (37020-VIII);**
- **de brief van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 22 oktober 2026 inzake verslag houdende een lijst van vragen en antwoorden inzake vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2027 (37020-VIII, nr. 96);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 14 september 2026 inzake Emancipatienota 2027-2030. Vrijheid telt! (30420, nr. 453);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 13 november 2026 inzake Emancipatiemonitor 2026 (2026Z25028);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 30 oktober 2026 inzake monitor Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag - 3-meting (publieksmonitor) (34843, nr. 138);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 6 oktober 2026 inzake Lhbtiqa+-monitor 2026 (30420, nr. 467);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 17 november 2026 inzake impuls en voortgang versterkte aanpak lhbtiq+-veiligheid 2026-2029 (2026Z25334);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 17 november 2026 inzake reflectie Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld op het NAP (2026Z25283);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 9 november 2026 inzake inzet voor internationale aandacht voor een internationale dag met betrekking tot huwelijkse gevangenschap (2026Z24482);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 8 oktober 2026 inzake onderzoeksrapport Een Onmenselijke Wet. Getuigenissen van schade en leed veroorzaakt door de voorwaarden in de wet op de wijziging van geslachtsregistratie in Nederland 1985-2014 (30420, nr. 468);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 29 juni 2026 inzake onderzoek regulering van non-consensuele niet-noodzakelijke medische behandelingen (nnmb's) (30420, nr. 451);**
- **de brief van de staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie d.d. 3 september 2026 inzake rectificatie Lhbtiqa+-monitor 2024 (30950, nr. 569).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De voorzitter van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Hamstra

De griffier van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Verhoev

Voorzitter: Hamstra
Griffier: Verhoev

Aanwezig zijn negen leden der Kamer, te weten: Clemminck, Dobbe, Ergin, Hamstra, Moorman, Müller, Van der Plas, Podt en Raijer,

en mevrouw Tielen, staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie.

Aanvang 10.00 uur.

De **voorzitter**:
Goedemorgen, allemaal. Het is klokslag 10.00 uur, dus ik stel voor dat we beginnen met dit wetgevingsoverleg over het onderdeel Emancipatie van de begroting van OCW. Ik heet de staatssecretaris, mevrouw Tielen, natuurlijk van harte welkom en ook haar ondersteuning. Ook verwelkom ik de aanwezige Kamerleden: mevrouw Moorman van PRO, mevrouw Van der Plas van BBB, de heer Ergin van DENK, mevrouw Dobbe van de SP, mevrouw Podt van D66, mevrouw Raijer van de PVV en de heer Clemminck van JA21. Ik zal straks, wanneer ik aan de beurt ben, zelf ook het woord nemen. Ik ben de heer Hamstra van het CDA. Natuurlijk heet ik ook iedereen welkom die hierbij aanwezig is op de tribune of thuis meeluistert via de livestream. O, mevrouw Müller van de VVD is er nu ook. Welkom, mevrouw Müller.

We hebben tot 15.00 uur de tijd. Die eindtijd zal strak zijn, omdat we daarna volgens mij met z'n allen weg moeten. Daar ga ik u dus aan houden. Zoals u weet is de sprekersvolgorde zoals we die vaker hanteren bij begrotingsbehandelingen. Eerst is dus de grootste oppositiepartij, dan de grootste coalitiepartij enzovoort. De indicatieve spreektijden zoals die zijn vastgesteld bij de spv, de strategische procedurevergadering, kent u.

We hanteren bij OCW de volgende regel. Het aantal interrupties is onbeperkt tot 30 seconden. U heeft twee interrupties van meer dan 30 seconden. Heeft u er twee gehad, dan bent u door de interrupties heen. We hebben twee weken geleden een WGO Cultuur gehad. Toen was ik daar coulant in. Dat mag u dus van mij verwachten. Wanneer we uiteindelijk uit de tijd lopen, zal ik dat tijdig aangeven. Het lijkt me goed om het op die manier te doen.

Laten we het niet langer maken; laten we gewoon beginnen. Ik begin bij mevrouw Moorman van PRO. Aan u het woord, mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dank u wel, voorzitter. Goedemorgen, allemaal. Afgelopen week sprak ik met Tim. Tim is 23 jaar oud. Een paar jaar geleden, op zijn 18de, was hij op Instagram en TikTok op zoek naar hoe hij geld kon verdienen. Op school ging het niet zo best. Hij zocht naar alternatieven voor als het niet zou lukken met zijn diploma. Eerst waren het alleen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

geldadviezen. Hoe doe je een beetje goeie zaken? Hoe word je succesvol? Maar voor hij het wist, vertelden die influencers hem niet alleen over geld, maar ook over wat nou een echte man is.

Ze vertelden hem hoe die eruit moet zien, hoe gespierd die moet zijn, hoe die al het geld moet verdienen, omdat vrouwen thuis horen te blijven. Ze vertelden hem hoe een vrouw zich zou moeten gedragen, wat zij wel, maar vooral wat zij allemaal niet mag en hoe ze dan niet meer puur zijn. Tim kwam zelf helemaal niet uit een conservatief gezin, maar hij merkte dat hij door alle onlinecontent steeds conservatiever en radicaler ging denken. Daarmee ging hij zichzelf en zijn omgeving steeds meer beperkingen opleggen. Hij werd er niet gelukkig van, integendeel.

Gelukkig lukte het Tim, gesteund door vrienden en vriendinnen, om weer uit de giftige manosphere-algoritmes te kruipen. Nu zet hij zijn ervaringen om in acties, om het gesprek onder jongens over een positieve vorm van mannelijkheid op gang te brengen. Het gaat over dat je als man niet alleen maar stoer hoeft te zijn, maar ook onzeker, kwetsbaar en gevoelig mag zijn. Het gaat over dat er niet één manier is waarop je een man kan zijn. Hij merkte dat er veel behoefte aan is, maar dat er gek genoeg maar weinig mannen zijn die zich op deze manier durven uit te spreken.

Ondertussen lijden mannen, vrouwen en lhbtiq+-personen, en onze hele samenleving, onder de giftige invloed van de manosphere, die door big tech en influencers gepromoot blijft worden met alle gevolgen van dien. We zien de acceptatie van homoseksualiteit afnemen tot een dramatisch dieptepunt. We zien dat meer mensen het niet afkeuren als een man een vrouw slaat. We kunnen als politiek dan niet passief blijven toekijken. Daarom komen we vandaag, geïnspireerd door mannen zoals Tim, met een plan voor jongens en mannen die vastzitten in de manosphere, een plan voor de man(osphere).

Daarin zitten zes verschillende maatregelen. Ten eerste: geef jongens de ruimte. De strikte normen voor jongens en mannen in de manosphere zijn zeer schadelijk. De meeste jongens die de manospherecontent volgen, zijn helemaal niet op zoek naar vrouwen- of lhbti-haat, maar naar richting, erkenning en identiteit. Daarom is het belangrijk dat zij ook andere rolmodellen zien en dat ze de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen zoals ze dat zelf willen. Alle experts wijzen op het belang van een centrale aanpak voor het welzijn en de mentale gezondheid van jongens en mannen. Is de staatssecretaris bereid een domeinoverstijgende, centrale aanpak te ontwikkelen, met duidelijke verantwoordelijkheid op één plek? Dat is helemaal belangrijk nu het programma van de Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag wordt stopgezet. Zij heeft zes aanbevelingen gedaan om haar werk voort te zetten, en ik hoor van de staatssecretaris graag voor ieder van deze aanbevelingen of ze er opvolging aan gaat geven en hoe.

Ten tweede: ondersteun docenten en leerlingen. Docenten geven aan dat zij het ingewikkeld vinden om te bepalen hoe zij om moeten gaan met de manosphere in de klas, terwijl 78% van de docenten merkt dat die een echte impact heeft. Is de staatssecretaris bereid te investeren in trainingen voor docenten?

Ten derde: investeer in onderzoek naar de manosphere. Meer kennis zorgt voor betere preventie. Is de staatssecretaris bereid om langetermijnonderzoek te laten doen, zoals bijvoorbeeld ook in Australië gebeurt? Wetenschappers geven massaal aan dat dat echt

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

belangrijk is.

Ten vierde: houd bij de politie de samenhang tussen geweld en de manosphere bij. Ook hier is kennis echt cruciaal. In Engeland gebeurt dit al enige tijd. Is de staatssecretaris bereid met haar collega's op JenV te zorgen dat geregistreerd wordt in hoeverre de manosphere een rol heeft gespeeld bij geweldsincidenten?

Ten vijfde: leg big tech aan banden. Het is echt onacceptabel dat big tech rijk wordt over de rug van onze jongeren. Daarom moet de overheid concrete stappen zetten om onder andere de algoritmes aan te pakken. Mijn collega Barbara Kathmann heeft hier net een initiatiefwet voor gepresenteerd, en ik hoop dat die massaal navolging gaat krijgen.

Tot slot: maak groepsbelediging van vrouwen en alle lhbti'ers strafbaar. Het huidige wetsartikel stelt groepsbelediging op basis van allerlei kenmerken strafbaar, maar vrouwen en een deel van de lhbti'ers vallen daarbuiten. Er loopt wel al jaren een wetsvoorstel. Een jaar geleden heb ik gevraagd de nota naar aanleiding van het verslag naar de Eerste Kamer te sturen, zodat we hiermee verder konden, maar dit is nog steeds niet gebeurd. Mijn vraag is: waarom is dat nog niet gebeurd en kan de staatssecretaris toezeggen dat het verslag voor het einde van het jaar naar de Kamer komt? Anders overweeg ik daarop een initiatiefwet.

Voorzitter. Het is belangrijk om de manosphere aan te pakken, want het gaat niet goed met de emancipatie. Vorige week kwam het nieuws dat Nederland kampioen inkomenskloof is. We hebben de grootste inkomenskloof van Europa. Komende donderdag is het weer Equal Pay Day, de dag in het jaar waarna vrouwen eigenlijk de rest van het jaar voor niets werken, omdat ze minder verdienen dan mannelijke collega's. De wet op loontransparantie, die hier licht op moet schijnen, is al twee keer uitgesteld en dat lijkt nu opnieuw te gebeuren. Hij zou ingaan op 1 januari, maar nu komt er toch weer uitstel, begrepen wij vorige week van de minister. Dat kan toch niet? Graag een reactie van de staatssecretaris, zeker gezien de ambitie in de nieuwe Emancipatienota dat Nederland in 2030 in de top drie moet staan qua gelijke kansen.

Voorzitter. Om gelijkheid tussen mannen en vrouwen te bevorderen, zijn kinderopvang en verlof natuurlijk onmisbare voorwaarden. Vorige week hadden we het daar al over tijdens het commissiedebat Jonge kind. Verlof stond toen niet in de brief, maar ik ben blij met de toezegging dat dat de volgende keer wel gaat gebeuren. Graag een reflectie van de staatssecretaris op het verlengen van het vaderschapsverlof en het verhogen naar 100%, zodat het ook door mannen met een lager inkomen kan worden opgenomen.

Voorzitter. Verlof is er natuurlijk niet alleen om bij te komen van een bevalling, maar ook voor een goede start voor het kind. Daarom is het heel raar dat mannen in Nederland zo kort verlof hebben, eigenlijk alleen maar om het kind aan te geven. Dit zie je bijvoorbeeld ook bij de geboorte van meerlingen. Moeders krijgen daar langer verlof voor en vaders niet. Dat is toch raar? Het is ook vrij eenvoudig aan te passen, en dat is eigenlijk helemaal niet kostbaar. Hoe kijkt de staatssecretaris daarnaar?

Sowieso lijkt het krijgen van een kind nauwelijks invloed te hebben op het leven van vaders, als je de statistieken mag geloven. In de Emancipatienota schrijft de staatssecretaris dat bijna de helft van de vrouwen zwangerschapsdiscriminatie ervaart. Vrouwen verliezen zes jaar na het krijgen van kinderen zelfs een derde van hun

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

inkomen, de zogenaamde "babyboete". Mijn vraag aan de staatssecretaris is als volgt. Wat gaat zij in samenwerking met haar collega's doen, en is zij bereid om daarin ook regie te nemen?

Voorzitter. Het recente HBSC-onderzoek wijst expliciet naar sociale media en de manosphere als oorzaak ervan dat jongeren steeds negatiever denken over lhbtiq+-mensen. Nog maar 22% van de jongens op de middelbare school kijkt positief naar hun homoseksuele klasgenootjes. Bedenk eens wat dit voor kinderen betekent: van de tien klasgenootjes kijken er maar twee positief naar je.

Daarom moeten we investeren in GSA's op scholen. Dat zijn de Gender & Sexuality Alliances. Volgens onderzoek wordt er op scholen met een GSA ook echt minder gepest, maar het is niet overal makkelijk om zo'n GSA op te zetten. De Kamer nam mijn motie aan om te inventariseren waar GSA's versterkt kunnen worden. Naar aanleiding daarvan schrijft de staatssecretaris in haar brief dat er behoefte is aan meer duurzame en structurele ondersteuning van de GSA's, vooral op scholen met een onveilig schoolklimaat. Met een amendement wil ik geld beschikbaar maken voor het versterken van GSA's. Ik hoop dat hier Kamerbrede steun voor is, net als voor mijn GSA-motie.

Voorzitter. Het is van groot belang dat we aan lhbtiq+-mensen laten zien dat er voor hen, zeker nu gelijkwaardigheid weer onder druk staat, echt steun is. Daarom dienden wij een motie in om op de afgelopen Coming Out Day de regenboogvlag op het Kamergebouw te hijsen. In dit debat zal ik een motie indienen om dat ook elk jaar te blijven doen. Op Coming Out Day werd ook de regenboogvlag gehesen in Oldebroek, door de dominee van de kerk. Dat was een belangrijk gebaar, want in deze gemeente hadden ze juist de regenboogvlag in de ban gedaan. Zo'n gemeente doet natuurlijk niet mee aan de regenboogcoalitie, die wij ook zagen terugkomen in de brief. Daarom wil ik de staatssecretaris vragen om ook geld beschikbaar te stellen voor bewonersinitiatieven in gemeentes die zich niet hebben aangesloten bij de regenboogcoalitie. Juist in dit soort gemeentes is het namelijk belangrijk om mensen uit de gemeenschap te steunen.

Voorzitter. Tot slot. Op de agenda van vandaag staat een rapport met interviews die echt door de ziel snijden, met mensen die zich onder de oude Transgenderwet verplicht lichamelijk moesten laten aanpassen en steriliseren. Het is goed en fijn dat de regering hiervoor excuses heeft aangeboden, maar er moeten wel echt stappen worden gezet voor verbetering. Er wordt op dit moment een verkenning gedaan naar een wettelijk verbod op operaties op intersekse kinderen. In de hele brief met excuses over de oude Transgenderwet wordt met geen woord gerept over de nieuwe Transgenderwet die op de plank ligt. Waarom niet? Er lag een wet om het voor mensen makkelijker en menselijker te maken om te zijn wie ze willen zijn. Toen is die wet ingetrokken. We weten het allemaal. De Kamer heeft toen gelukkig in een motie uitgesproken dat zij die weer op tafel wil hebben, maar vervolgens is daar nog niks mee gebeurd. In juni 2026 is toegezegd om een tijdlijn voor deze wet naar de Kamer te sturen, maar die hebben wij nog steeds niet ontvangen. Wanneer gaat de staatssecretaris serieus met de nieuwe Transgenderwet aan de slag?

Voorzitter, dit was mijn bijdrage. Hartelijk dank.

De **voorzitter**:
Mevrouw Van der Plas.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
We hebben allerlei soorten verloven in Nederland. Er is zwangerschapsverlof, maar er wordt ook gesproken over een echt vaderschapsverlof, dus niet over even een paar daagjes vrij, maar over tijd om de taken op je te nemen. Nou ligt er al een tijdje een wetsvoorstel van de SGP, het CDA en de ChristenUnie voor een wettelijk rouwverlof. Ik was even benieuwd hoe GroenLinks over zo'n verlof denkt.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman van PRO.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Sorry, PRO!

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik wou al zeggen: van GroenLinks weet ik dat niet, want die partij bestaat niet meer.

Dit is wel een beetje buiten de orde van een emancipatiedebat, maar ik denk dat wij daar heel welwillend naar willen kijken. Voor het rouwen na het overlijden van een geliefde heb je immers echt tijd nodig. Het heeft een enorme impact op het leven van mensen. Ik denk dat iedereen die daar ooit mee te maken heeft gehad, dat zeker weet. Ik kan mij dus voorstellen dat PRO zeer welwillend naar zo'n rouwverlof kijkt. Ik moet in alle eerlijkheid zeggen dat ik niet alle details ken, want die heb ik gewoon niet bestudeerd. Nogmaals, dit is een beetje buiten de orde van een debat over emancipatie, maar de gedachte dat je tijd moet hebben om te rouwen kan ik heel goed volgen.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Er is geen directe link, maar er is wel een indirecte link, want het gaat om een wettelijk rouwverlof als je partner of kind overlijdt. Als werkgevers daar niet coulant in zijn — het rouwen, het verdriet en alles wat daarmee te maken heeft — dan hindert dat jou in je verdere ontwikkeling en dan hindert dat ook de ontwikkeling van andere kinderen die nog wel leven. Dat wou ik even toelichten.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik vind dat mevrouw Van der Plas dat heel mooi zegt. Eigenlijk is dat heel erg in lijn met wat ik aangaf over een verlenging van het vaderschapsverlof. Door te spreken over het verlof bij meerlingen probeerde ik aan te geven hoe gek het eigenlijk is dat wij alleen maar nadenken over de praktische zaken en het herstel van de moeder, maar helemaal niet over de impact die dit heeft op je leven. Verlof en wat wij als politici doen, kan echt uitmaken voor het leven van mensen. Als we daarvoor meer ruimte geven in het leven van mensen, dan kunnen ze misschien wel beter herstellen en sneller weer aan de slag gaan, maar vooral met elkaar een gezinsleven creëren, wat ook heel erg goed kan zijn voor de kinderen. Verlof is er natuurlijk niet alleen maar voor een herstel of voor het aangeven van je kind. Het is er ook om gewoon een goed gezinsleven met elkaar op te kunnen bouwen. Ik hoop dus heel erg op de steun van BBB voor de motie over verlof die wij zullen indienen.

De **voorzitter**:
U heeft nog een interruptie van de heer Clemminck van JA21.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Clemminck** (JA21):
Dank aan collega Moorman voor haar bijdrage. De dalende acceptatie of de onder druk staande acceptatie van lhbti'ers is een veelkoppig monster. Ik zat goed te luisteren naar het betoog van mevrouw Moorman, maar in haar betoog kwam ik eigenlijk maar één kop tegen, en dat is de manosfeer. Is dat nou de enige oorzaak van de dalende acceptatie, of zijn er misschien ook andere koppen? Ik wil de collega toch vragen om hierop te reflecteren. Klopt het dat ik van mevrouw Moorman goed heb gehoord dat de manosfeer in ieder geval de belangrijkste factor is bij de dalende acceptatie van lhbti'ers?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ben heel blij dat de heer Clemminck zegt dat het een veelkoppig monster is, want ik heb ook weleens de indruk dat ze bij JA21 maar één kop zien. Het is inderdaad een héél veelkoppig monster. Ik heb ook helemaal niet willen beweren dat de manosphere de enige factor is. We weten dat religie een factor kan zijn. We weten dat migratie een factor kan zijn. We weten dat opleiding een factor kan zijn. Denk ook aan geslacht. Mannen kijken er vaak veel minder accepterend naar dan vrouwen. Er zijn dus heel veel verschillende factoren. We zien wel dat de manosphere echt een nieuwe factor is geworden van groot belang. Al die andere factoren waren al aanwezig, maar dit is echt een opkomend fenomeen met een grote impact. Dat zegt bijvoorbeeld ook het HBSC-rapport. Daarom denk ik dat wij als politiek niet achterover kunnen leunen, maar daar ook daadwerkelijk actie op moeten ondernemen. Die acties bestaan ook weer uit verschillende onderdelen. Daarvan heb ik er in ieder geval zes hier willen neerleggen. We hebben hier eerder al een rondetafelgesprek over gehad, waar de heer Clemminck ook bij aanwezig was. Ik denk dat wij hier als politici echt wat tegen kunnen doen. Het gaat niet alleen om de mensen die heel erg onder druk worden gezet. Dan hebben we het vaak over de acceptatie van lhbtiq+-personen en de gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen. Hier hebben ook heel veel jongens en mannen last van, omdat er eigenlijk nog maar een hele beperkte gendernorm is voor mannen. We moeten jongens en mannen juist steunen en helpen om hier niet in verstrikt te raken.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag van de heer Clemminck.

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik ben blij te horen dat het inderdaad een veelkoppig monster is. Ik hoor nu ook wat andere koppen van het monster dan ik eerder in het betoog hoorde. Het is natuurlijk een politieke keuze wat je wel en niet benoemt. Het is mij niet helemaal duidelijk geworden of de manosfeer nou de grootste kop is of niet. Als ik goed heb geluisterd, zei collega Moorman dat de politie het moet gaan registreren op het moment dat de manosfeer onderdeel zou kunnen zijn van een aangifte. Kan collega Moorman aangeven waarom zij het belangrijk vindt om dat te laten registreren?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Omdat experts aangeven dat meer kennis hierover belangrijk kan zijn om meer preventie toe te passen. Engeland doet dit al een tijd. Aanleiding daarvoor is onder andere de serie Adolescence. Dat is een zeer indringende serie die veel impact heeft gemaakt en waar heel veel lesprogramma's over zijn gemaakt. De politie heeft gezegd dat het goed zou zijn om daar veel meer inzicht in te hebben. Bij racisme en discriminatie gebeurt het ook. Op het moment dat er geweld is dat gerelateerd is aan racisme en discriminatie, dan wordt dat geregistreerd. De politie geeft aan dat dat kan

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

helpen om andere hatecrimes te voorkomen. Dat geldt ook voor de manosphere.

De heer **Clemminck** (JA21):
Helder. Registreren kan inderdaad helpen om kennis op te bouwen en meer te weten over in hoeverre een probleem ook echt een breed probleem is en welke factoren daarbij een rol spelen. JA21 is er altijd voor om bij geweld tegen lhbti'ers ook cultuur en religie goed te registeren, maar daar kijkt de collega van PRO nooit in mee, terwijl de politie aangeeft dat dat wel degelijk kan helpen om kennis te hebben over de vraag waar dat geweld vandaan komt. Zou collega Moorman in het vervolg zo'n motie van JA21 wel willen steunen?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het moet zinvol zijn. Wij vinden het inderdaad minder zinvol om bij alles meteen cultuur en religie te registreren, om daarmee vooral een bepaalde groep steeds weer als die ene kop te willen bestempelen. Wij vinden het wel heel zinvol om dat te doen op het moment dat er hele duidelijke en veel specifiekere factoren zijn. Ik noem bijvoorbeeld het feit dat er heel veel content is waar mensen door worden beïnvloed in de manosphere, wat vervolgens gerelateerd kan zijn aan haatgerelateerd geweld. Dan zie je een duidelijke relatie. Dat gebeurt ook bij racisme en discriminatie en hatecrimes. Ik denk dat je het bij dit soort dingen specifiek moet registreren en niet zo algemeen zoals JA21 hier voorstelt.

De **voorzitter**:
Tot slot en kort, meneer Clemminck, want u heeft al drie interrupties gehad.

De heer **Clemminck** (JA21):
Uiteraard, voorzitter, u heeft gelijk. Collega Moorman zegt dat het zinvol moet zijn. Blijkbaar vindt de collega van PRO het niet zinvol om dit te registreren. Ik wil de collega van PRO er toch op wijzen dat de politie tegen ons bij JA21 aangeeft dat het wel degelijk zinvol is. We hebben ook nog een onderzoek gehad van Groot Wassink in Amsterdam. U weet wel: dat is de wethouder die dat rapport in de la heeft gestopt. Daaruit kwam heel duidelijk naar voren dat bij geweld tegen lhbti'ers in Amsterdam religie en cultuur wel degelijk een belangrijke rol speelden. Mij lijkt het toch zinvol om dat te registreren. Ik kan niet goed begrijpen waarom dat in dit geval niet zinvol zou zijn, maar bij de manosfeer wel. Misschien kan ik de collega vragen dat toch eens beter te onderbouwen.

De **voorzitter**:
Dit was uw eerste lange interruptie.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het begint een beetje een vastgedraaide plaat te worden. Elke keer komt het dus maar weer. Dat rapport is naar de gemeenteraad gestuurd. Het is ook altijd de bedoeling geweest dat het naar de gemeenteraad zou worden gestuurd. Daarin is helemaal niks verstopt. Daarin is gezegd dat religie inderdaad een van de factoren is. Dat is overigens ook breed. Ik noemde onder andere Oldebroek in mijn bijdrage. Daar speelt religie ook een rol, maar dat is weer een heel andere religie dan waar de heer Clemminck vaak op duidt. Je ziet dus breed dat conservatieve religieuze opvattingen inderdaad gerelateerd zijn. Dat hoeven we ook helemaal niet te verstoppen. Daarnaast zijn er een heleboel andere factoren die impact kunnen hebben.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Waar ik het in mijn bijdrage over heb gehad, is dat de impact van de manosfeer toeneemt. Dat zagen we tien jaar geleden nog niet op deze manier. Natuurlijk waren er toen ook heel veel conservatieve denkbeelden. Het speelt zich ook af in de offlinewereld, maar je ziet dat dit in de onlinewereld steeds meer aanwezig is en dat mensen daarin verstrikt kunnen raken. Ik wil ook graag dingen inzichtelijk krijgen waar we vervolgens wat aan kunnen doen, waar we echt impact op kunnen hebben. Dat is wat ik heb willen betogen in het plan voor de man(osphere). Ik ben heel benieuwd hoe JA21 daarnaar kijkt en of ze dat steunen.

De **voorzitter**:
U heeft nog een interruptie van mevrouw Dobbe van de SP.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik ben geïnteresseerd om dat plan te lezen. Dat heb ik nog niet gedaan, maar dat zal ik zeker doen. Mevrouw Moorman was vorige week ook bij de aanbieding van het rapport van Rutgers, Atria en COC Nederland. Dat ging ook over de manosphere. Dat rapport heette Is dit wat man zijn is? Ik vroeg me af wat mevrouw Moorman van dat rapport en de conclusies daarin vond.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Heel veel dank aan mevrouw Dobbe voor deze vraag. Het is een heel goed rapport. Veel van wat zij aanbevelen, hebben wij natuurlijk ook verwerkt. We hebben daarover ook veel gesprekken met hen mogen voeren. Precies het punt dat zij daarin maken, wil ik heel erg omarmen. Het gaat dus niet alleen om de acceptatie van homoseksualiteit en de gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen die onder druk zijn komen te staan; ook hoe je mag zijn als jongen en als man staat ontzettend onder druk. Je mag alleen nog maar stoer zijn, met heel grote spierballen. Je moet al het geld verdienen en je mag niet onzeker of kwetsbaar zijn. Daarmee is de norm van mannelijkheid echt heel erg versmald. Ik denk dat dat voor heel veel jongens en mannen in onze samenleving echt heel verdrietig is. Zij verdienen het om veel meer ruimte te krijgen. Dat beschrijven zij natuurlijk ook heel mooi in het rapport dat ze ons hebben aangeboden. Ik vind het heel waardevol dat ze dat hebben gedaan.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat denk ik ook. Ik denk dat het ook in onze discussies over de manosfeer gaat om wat er allemaal onder ligt. Daarom is het goed dat u in uw betoog een aantal aspecten aanstipt, ook sociaaleconomische, denk ik, met betrekking tot de gelijkheid tussen mannen en vrouwen. De manosfeer kan alleen maar grip krijgen op het moment dat die past bij bestaande normen en bestaande ongelijkheid. Is mevrouw Moorman het met mij eens dat de aanpak van de manosfeer altijd gecombineerd moet worden met een bredere aanpak van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, heel erg eens. Dit is iets wat zich niet alleen op het culturele vlak, maar zeker ook op het sociaaleconomische vlak begeeft. We hadden natuurlijk vorige week die uitkomst over de loonkloof in Nederland, die de grootste van Europa is. Daaronder ligt natuurlijk een voedingsbodem van nog steeds ongelijke normen en waarden voor mannen en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vrouwen. Hoe kan het nou dat wij in Nederland onderaan bungelen in Europa als het gaat om gelijkwaardig loon voor mannen en vrouwen? Ik noemde ook al de "babyboete": zes jaar nadat vrouwen een kind krijgen, verdienen zij een derde minder dan het salaris dat ze destijds hadden; bij mannen zie je dat effect helemaal niet. Mevrouw Dobbe heeft dus helemaal gelijk. Er is in de Nederlandse cultuur nog steeds gewoon een voedingsbodem die leidt tot grote sociaal-economische ongelijkheid tussen man en vrouw. Je ziet dat ook op het moment dat vrouwen gaan scheiden: dan komen ze vaak in grote financiële problemen omdat ze helemaal afhankelijk zijn geworden van het inkomen van de man. We moeten wat doen aan die culturele normen om uiteindelijk wat aan het sociaal-economische te doen. Het hangt heel erg met elkaar samen.

De **voorzitter**:
Dat was 'm, denk ik. Dan gaan we naar de volgende spreker van de zijde van de Kamer, mevrouw Podt van D66. Aan u het woord.

Mevrouw **Podt** (D66):
Dank u wel, voorzitter. Vorige maand was ik in Oldebroek. Het gemeentebestuur daar besloot eerder de regenboogvlag niet meer te hijsen. Maar waar er één vlag verdween, hingen dorpsgenoten er honderden voor terug, aan de huizen, in de tuinen en aan de kerktorens. Bij een van die kerktorens kwamen we bij elkaar om een signaal af te geven: je kunt een vlag weghalen, maar niet de vrijheid waar die voor staat. De organisator vertelde in zijn speech over Merel. Merel woont in Oldebroek. Ze wilde graag naar het protest, maar ze durfde niet, want ze is nog niet uit de kast. Juist voor haar betekenden die regenboogvlaggen ontzettend veel. Het betekende veel om al die mensen te zien die voor haar opkwamen, mensen die ze niet eens kende, maar die haar op die dag iets belangrijks lieten voelen: je hoort erbij; je mag zijn wie je bent.

Voorzitter. Helaas is de vrijheid om te houden van wie je wilt of te zijn wie je bent, voor steeds minder jongeren vanzelfsprekend. Nog maar een op de vijf jongens op de middelbare school staat positief tegenover homoseksualiteit, en achter die cijfers zitten jongeren zoals Merel: jongeren die zich afvragen of ze wel zichzelf kunnen zijn, die misschien twee keer nadenken voordat ze vertellen op wie ze verliefd zijn.

Voorzitter. Terwijl sommigen in Nederland de klok proberen terug te draaien, zijn er overal in Nederland mensen die juist opstaan voor de vrijheid van een ander. Kijk naar Oldebroek en naar de duizenden scholen die meedoen aan Paarse Vrijdag, meer dan ooit tevoren. En kijk naar de pridevlag, die na een korte strijd toch trots op dit huis wapperde.

Voorzitter. We hebben in Nederland ontzettend veel bereikt. Generaties voor ons hebben gevochten voor rechten en vrijheden die ooit ondenkbaar waren. Er is gevochten voor je eigen keuzes kunnen maken, voor jezelf kunnen zijn. Dat is iets om trots op te zijn. Laten we die lijn dan ook doorzetten, juist nu extreemrechtse en ultraconservatieve bewegingen onze vrijheden ter discussie stellen.

Voorzitter. Daarom ben ik ook blij met de ambities die dit kabinet laat zien. In de nieuwe Emancipatienota spreekt het kabinet de ambitie uit om Nederland weer tot de Europese koplopers te laten behoren. Die ambitie blijft niet bij mooie woorden. Er komt extra geld om de veiligheid van lhbtiq+-personen te verbeteren. We investeren fors extra in de veiligheid van vrouwen achter de voordeur, op straat en tijdens het uitgaan. We werken

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

aan strengere wetgeving tegen geweld en intimidatie. We zorgen ervoor dat gezondheidsklachten van vrouwen eerder worden herkend en beter worden behandeld. We geven meisjes en vrouwen de kans om door te groeien in de techniek en het bedrijfsleven. We werken aan een betere regeling voor het draagmoederschap.

Voorzitter. Terwijl we werken aan het vergroten van vrijheid, zijn er ook extreemrechtse en ultraconservatieve bewegingen die proberen die vrijheid terug te draaien. Als je vooruit wil, dan moet je ook kijken naar wat ons tegenhoudt. Mij baart het zorgen dat dit soort organisaties steeds vaker met geld, desinformatie en politieke invloed onze vrijheden onder druk zetten. Het zijn bewegingen die mensen tegen elkaar opzetten alsof de vrijheid van de een ten koste gaat van de ander. Die bewegingen houden zich niet aan landsgrenzen. Terecht kijkt het kabinet daarom hoe we ongewenste buitenlandse inmenging kunnen aanpakken. Daarom loopt er een verkenning naar het aanpakken van problematische gedragingen waaronder de verspreiding van anti-emancipatoir gedachtengoed. Maar in de brief van de minister van Werk en Participatie lag daarbij de nadruk vooral op salafisme. Nou vind ik veel dingen van de Amerikaanse The Heritage Foundation, maar die gaan we daar niet vinden. We weten echter wel dat er het afgelopen jaar meer dan een miljard euro werd opgehaald voor antigenderinitiatieven. Daarom is mijn vraag aan de staatssecretaris: wordt in die verkenning waar het kabinet het over had, ook gekeken naar de georganiseerde anti-emancipatoire beïnvloeding binnen de manosfeer die bijvoorbeeld vanuit de Verenigde Staten of Rusland komt?

Voorzitter. Tegenover zo'n agenda, zoveel geld en zoveel desinformatie is het lastig opboksen. Onlangs stelde ik vragen over tientallen websites die misleidende informatie over transgender personen verspreiden, websites die mensen zelfs afraden om naar de huisarts te gaan. Stel je voor dat je een jongere bent en vragen hebt over je eigen identiteit. Misschien durf je daar thuis nog niet over te praten of misschien weet je niet bij wie je terechtkunt, dus zoek je op het internet naar antwoorden. Dan moet je erop kunnen vertrouwen dat je betrouwbare informatie krijgt en niet wordt bang gemaakt of wordt ontmoedigd om met een deskundige te praten. De staatssecretaris gaf aan dat zij er weinig aan kan doen, omdat er geen algemene wettelijke norm is die dergelijke zelftests verbiedt. Dat vind ik problematisch. Het ging hier namelijk niet om een losse site met wat gekke informatie, maar over 38 sites, officieel uitziend en gecoördineerd gemaakt door één persoon, gericht op kwetsbare jonge mensen. Daarom vraag ik de staatssecretaris: is zij bereid om te onderzoeken welke aanvullende wettelijke normen er nodig zijn om dit soort misleidende sites beter aan te pakken? De bottomline is namelijk dat ik bang ben dat we, als we niet oppassen, misschien een beetje naïef zijn tegenover dit soort ondermijning van onze vrijheid.

Voorzitter. We kunnen in Den Haag grote ambities uitspreken. We kunnen wetten maken, programma's opstellen en nota's schrijven, maar uiteindelijk gaat emancipatie over wat mensen daarvan merken wanneer ze de deur uit stappen. De vrijheid om jezelf te kunnen zijn op je eigen school, hand in hand over je eigen straat te kunnen lopen of om als vrouw je mening te kunnen geven zonder bedreigd te worden, mag niet afhangen van je postcode. We hebben in Nederland talrijke regenbooggemeenten, die zich juist actief inzetten voor acceptatie en veiligheid. De staatssecretaris gaf in haar recente brief aan dat ze niet alleen het programma doorzet in de 56 gemeenten waar het programma al loopt, maar dat ze het ook nog uitbreidt met 21 extra steden. Dat is een heel goed idee, maar wat als je nou niet in zo'n gemeente woont? Wat als jouw gemeentebestuur

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

net als in Oldebroek daar niets mee wil doen of het beleid zelfs helemaal schrapt? Dan heb je toch niet ineens minder recht op bescherming, veiligheid of ondersteuning? Zou het mogelijk zijn om ook de inwoners van "regenboogloze gemeenten" — zo zeg ik het dan maar — die zich willen inzetten voor het verbeteren van sociale acceptatie, veiligheid en emancipatie van lhbti-personen in hun omgeving op de een of andere manier, wellicht via de regenboogprovincies, ondersteuning te bieden?

Voorzitter. Veiligheid betekent ook dat je je stem kunt laten horen zonder bang te zijn voor de gevolgen. Onlangs zag ik een aangrijpend filmpje van Voor Ons Nederland. Lokale politici lazen hun ouders voor wat ze allemaal naar hun hoofd geslingerd krijgen: "grof stuk vuil" en "mag publiekelijk opgehangen worden". Vrouwen krijgen nog veel vaker te maken met dit soort intimidatie dan mannen. Het soort intimidatie is vaak ook venijniger en seksistischer. Ik denk dat ik inmiddels een jaar of tien sparringpartner ben voor jonge vrouwen die nadenken over een politieke carrière. Niet zelden zorgt juist dit voor twijfel. Een democratie kan pas echt van iedereen zijn als iedereen ook veilig kan meebeslissen. Ik zie dat er vanuit weerbaar openbaar bestuur het een en ander wordt gedaan hieraan, maar ik zie nog steeds te vaak dat vrouwelijke politici, met name in kleinere gemeenten, hier te weinig ondersteuning voor krijgen of de weg daarnaar niet weten te vinden. Wat gaat de staatssecretaris daaraan doen?

Voorzitter. Niet alleen in de politiek worden vrouwen geïntimideerd; ook breder online staat hun veiligheid onder druk. Onlangs kwam naar buiten dat op het darkweb naaktfoto's en privégegevens van honderden vrouwen werden verhandeld en dat in een whatsappgroep met duizenden mannen stiekem gemaakte beelden werden gedeeld van vrouwen. Nog erger: dit gedrag lijkt totaal genormaliseerd. Op het populaire platform Roddelpraat van Jan Roos werden zonder toestemming naaktfoto's van een BN'er tegen betaling verspreid. Volwassen mannen met een groot bereik kunnen geld verdienen aan het vernederen van vrouwen. Het zijn de vrouwen zelf die naar de rechter moeten stappen. Waarom leggen we die verantwoordelijkheid steeds bij de vrouwen die het overkomt, in plaats van bij de mensen en de platforms die eraan verdienen? Een organisatie als Offlimits zorgt ervoor dat de beelden offline gaan. Mijn collega's dienden eerder een amendement in om ervoor te zorgen dat deze organisatie nog een jaar extra haar werk kan doen. Kan de staatssecretaris met haar collega's van Digitale Zaken en JenV inzetten op structurele financiering voor dit belangrijke werk? Het is hard nodig, zien we dus ook weer. Ik wil de staatssecretaris ook vragen of ze nog eens goed kan kijken naar wat wij als overheid kunnen doen om hier echt stevig tegen op te treden. Is er extra wetgeving nodig om bijvoorbeeld een heel kanaal offline te halen als de makers, zoals in het geval van Roddelpraat, doorlopend over de schreef gaan?

Ten slotte, voorzitter. De overheid kan dit niet alleen. De appgroep 't Haviksoog had duizenden nummers van mannen die foto's deelden of gewoon meekeken. Jan Roos met zijn Roddelpraat heeft vele, vele abonnees. Als je lid bent van zo'n groep, meekijkt naar de beelden, waar vrouwen niet om hebben gevraagd, niets zegt en geen melding doet bij de politie, houd je dit in stand. Dan ben je, zeg ik dan toch maar even, naast een beetje een creep, ook onderdeel van het probleem. Vrijheid vraagt iets van ons allemaal: niet wegkijken, maar opstaan voor een ander. In Oldebroek hesen ze op één plek de vlag niet meer, maar stonden inwoners op met honderden andere vlaggen. We kunnen allemaal iedere dag deel zijn van de oplossing.

Dank u wel.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dank u wel. Er zijn twee interrupties. Eerst gaan we naar mevrouw Raijer van de PVV.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Mevrouw Podt had het erover dat een op de vijf jongeren homo's niet meer accepteert en dat het daardoor komt. Nou kun je geen school meer binnenlopen of er is een trap die in regenboogkleuren is geschilderd; kinderen worden er continu mee geconfronteerd. Vindt u niet dat juist die wokepropaganda ervoor zorgt dat die homoacceptatie omlaaggaat, en dat we daarmee moeten stoppen?

Mevrouw **Podt** (D66):
Ehm, jeetje, een diepe zucht. Ik weet, eerlijk gezegd, niet eens waar ik moet beginnen. Ik vraag me af of mevrouw Raijer naar het begin van mijn verhaal heeft geluisterd. Dat was het verhaal van Merel, die in Oldebroek woont en die zich zo ontzettend gesteund voelt door de enorme hoeveelheid dorpsgenoten die zo'n regenboogvlag hijsen. Mevrouw Raijer weet, denk ik, net als ik dat lhbti-kinderen, lhbti-jongeren, op school veel vaker gepest worden en veel vaker suïcidepogingen doen, en dat regenboogsymbolen laten zien dat dat een plek is waar je jezelf mag zijn en waar je veilig bent. Ik vind het, eerlijk gezegd, nogal een gotspe dat er dan hier iemand zit die dit "propaganda" noemt. Dit gaat over iets heel basaals. Dit gaat over scholen en over klasgenoten die hun klasgenootjes een hart onder de riem steken. Ik kan me bijna niks mooiers voorstellen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Raijer, een vervolgvraag.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Het verhaal over Merel heb ik zeer zeker gehoord. Het is fijn dat zij zich gesteund voelt, maar het is één meisje in Oldenzaal. O, het is Oldebroek, hoor ik, mijn excuus. Maar denk aan al die andere jongeren die hier iedere dag naar moeten kijken, die iedere dag een regenboogtrap op moeten en die er misschien niks mee hebben, maar die wel hun vriendje dat misschien homo is accepteren. Is het niet beter om het gewoon helemaal te normaliseren en dat zonder die vlaggen en zonder die regenboogtrappen te doen? Kunnen we het niet beter gewoon normaliseren? Door er de nadruk op te leggen, vergroten we het probleem juist uit.

De **voorzitter**:
Mevrouw Raijer, dit was ook uw eerste langere interruptie.

Mevrouw **Podt** (D66):
Nee, volgens mij wordt er helemaal niets — hoe zei mevrouw Raijer het? — door de strot geduwd. Er wordt helemaal niets uitvergroot. Het gaat er gewoon om dat er op zo'n school jonge mensen zijn die zeggen: ik weet dat het niet zo goed met jou gaat, dat je misschien niet altijd jezelf kunt zijn, dat je het lastig vindt en dat je gepest wordt, en ik wil jou daar graag bij helpen. Dat is de hele reden dat we op scholen een Paarse Vrijdag of een GSA hebben. Dat zijn jonge mensen die voor elkaar opkomen. Nogmaals, ik kan me bijna niets mooiers voorstellen.

De **voorzitter**:
Dan gaan we naar mevrouw Dobbe van de SP.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik ben het er helemaal mee eens. Ik kan me daarbij aansluiten. Ik heb een andere vraag. Vier op de tien vrouwen in Nederland zijn niet economisch zelfstandig. Ik vind dat een groot probleem. Dat ís ook een groot probleem. Ik vraag mij het volgende af. Ik kijk met zorgen naar sommige besluiten die dit kabinet neemt, bijvoorbeeld besluiten die vrouwen inkomen en banen zullen kosten. Het gaat bijvoorbeeld om de bezuinigingen op de zorg, waar veel vrouwen werken. Ik vroeg mij af of D66 die zorgen ook deelt.

Mevrouw **Podt** (D66):
Sowieso heb ik in het verleden zelf natuurlijk ook vaak een punt gemaakt van de financiële en economische zelfstandigheid van vrouwen. We hadden het net over veelkoppige monsters. Ik denk dat dit er ook een is. Ik denk dus dat het heel verstandig is dat we bij het maken van beleid altijd goed kijken wat de impact op vrouwen is en wat we daarmee kunnen doen. Zeg ik daarmee dat je nooit op de zorg mag bezuinigen? Nee, zo werkt dat niet, maar ik denk wel dat het goed is om te kijken welke effecten er zijn en wat we in de volle breedte van het spectrum kunnen doen om te zorgen dat mensen, vrouwen voorop, economisch zelfstandig zijn. Dat lijkt me heel belangrijk.

De **voorzitter**:
Mevrouw Dobbe, een vervolgvraag.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Bij beleid wordt naar veel dingen gekeken, maar de economische zelfstandigheid van vrouwen zit daar niet automatisch bij. Als ik kijk naar bepaalde plannen, bijvoorbeeld om de huishoudelijke zorg af te schaffen, raak je daarmee niet alleen direct het inkomen van vrouwen, maar komen er ook mantelzorgtaken bij die vooral vrouwen zouden moeten doen. Ik zou het heel mooi vinden als we ook bij het kabinetsbeleid van dit kabinet kunnen kijken welke effecten dat heeft op de economische zelfstandigheid van vrouwen. Kunnen we D66 dan aan onze zijde vinden?

Mevrouw **Podt** (D66):
Als ik mij niet vergis, is er een maandje geleden een motie aangenomen van mevrouw Moorman over gender… Ik weet even niet meer hoe het heette, maar de motie ging erover dat we standaard bekijken wat de impact van beleid is op vrouwen. Ik zie mevrouw Moorman en de staatssecretaris knikken. Dat lijkt me heel verstandig. Wij hebben ook voor die motie gestemd, want we vinden dat belangrijk.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Maar dit is wel specifiek, hè. Je kan bij een gendertoets naar heel veel zaken kijken, maar de economische zelfstandigheid van vrouwen of het verdwijnen van banen in sectoren waarin veel vrouwen werken, of de extra druk van mantelzorg … Want mantelzorg is voor vrouwen echt een belasting naast hun werk. Het betekent soms ook dat ze niet kunnen doorwerken. Begrijp ik dat D66 het ook een goed idee vindt om, heel specifiek binnen de uitvoering van die motie, ook daarnaar te kijken bij het beleid van het kabinet?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Podt** (D66):
Volgens mij is dit precies waar die gendertoets over gaat, dus dat lijkt me verstandig.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Ik kom nog even terug op de Paarse Vrijdag. Het is natuurlijk niet zo dat de acceptatie daalt omdat er een Paarse Vrijdag is. Dat is echt volstrekte nonsens. Wat wel gebeurt, is het volgende. Sommige leerlingen voelen zich op scholen ongemakkelijk omdat ze min of meer worden gedwongen om een paars T-shirt aan te trekken. Als ze dat niet doen, worden ze gelijk in een groep gezet en wordt er gepolariseerd: dus jij bent tegen lhbti-acceptatie. Dat is, volgens mij, meer wat er speelt. Hoe ziet mevrouw Podt dat?

De **voorzitter**:
Dit was uw eerste lange interruptie.

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik ben er voorstander van dat iedereen zichzelf mag zijn. Als paars niet je kleur is, hoef je die van mij niet aan.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dank u wel. Maar dit is wel wat wij weleens horen van leerlingen. Zij zeggen: mijn docent is gewoon boos geworden op mij omdat ik geen paars shirt aan wilde, maar ik wil gewoon geen paars shirt aan, vanwege de symboliek of wat dan ook, maar ik heb helemaal niets tegen homoseksualiteit. Ik denk zelf dus dat we ook op scholen … Veel scholen willen toe naar een veel bredere dialoog. Ze willen dus niet alleen een Paarse Vrijdag, maar een dialoog over de acceptatie van wie je bent, van alle kanten, of je nou homoseksueel, lesbisch, transgender of conservatief bent. Daar moet veel meer de focus op komen dan op een symbolische dag die eigenlijk maar één dag is en toch wat ongemakkelijkheid oplevert bij sommige leerlingen.

De **voorzitter**:
Dit was uw tweede lange interruptie, maar ik heb beloofd coulant te zijn.

Mevrouw **Podt** (D66):
Wat mij opviel, was het woord dat mevrouw Van der Plas gebruikte, namelijk "ongemak". Dat vind ik eigenlijk wel een grappig woord, want ik vind dat ongemak een onderdeel is van met name de middelbare school. Het is een onderdeel van de middelbare school dat je geconfronteerd wordt met dingen die je nog niet eerder hebt gezien en meegemaakt, en dat je daar een gesprek over aangaat. In die zin ben ik het helemaal niet per se oneens met mevrouw Van der Plas dat het goed is om met elkaar een dialoog te hebben. Ik wil alleen een beetje oppassen voor de suggestie dat als je het ongemakkelijk vindt om te praten over homoseksualiteit of het feit dat jouw klasgenoten dat misschien zijn, je dan zou moeten zeggen: dan moeten we dat gesprek niet hebben of dan onttrek ik mij daaraan. Ik zie volgens mij aan mevrouw Van der Plas dat ze dat ook met mij eens is. Ik denk dus dat het goed is om met kinderen, en soms dus inderdaad ook met ouders, te zeggen: ik snap best dat je dat ingewikkeld vindt, maar we gaan dat gesprek wel hebben met elkaar. Dat lijkt me heel gezond.

De **voorzitter**:
Een korte reactie van mevrouw Van der Plas.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Het ongemak waar ik het over heb, zit 'm niet zozeer in het gesprek aangaan. Dat zit 'm erin dat docenten of andere leerlingen gewoon boos worden op een leerling, zo van: dus jij bent tegen lhbti-acceptatie. Dat is waarop ik doelde.

Mevrouw **Podt** (D66):
Met name toen ik nog raadslid was, ben ik op heel veel scholen geweest op Paarse Vrijdag. Ik ben ook veel bij gastlessen geweest, bijvoorbeeld van het COC. Ik vind het ook heel indrukwekkend en leuk hoe dat gebeurt. Ik heb daar nog nooit enige mate van dwang gezien. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat het er niet is. Ik ben natuurlijk nooit op alle scholen tegelijk, dus wie weet gebeurt dat. Dwang is nooit goed, dus volgens mij moeten we dat niet willen.

De **voorzitter**:
Dan gaan we nu naar mevrouw Raijer van de PVV. Aan u het woord.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Echte emancipatie begon in 1871, toen Aletta Jacobs als eerste vrouw als volwaardig student werd toegelaten tot een Nederlandse universiteit. In 1919 kregen vrouwen voor het eerst politieke invloed, omdat ze mochten gaan stemmen. In de jaren vijftig kwam de juridische gelijkheid door afschaffing van handelingsonbekwaamheid voor gehuwde vrouwen. Hier hebben onze moeders en grootmoeders voor gestreden. Dankzij die strijd hebben vrouwen in Nederland dezelfde wettelijke rechten als mannen en kunnen zij hun eigen keuzes maken.

Voorzitter. We zien nu een overheid die steeds meer mensen in een slachtofferhokje plaatst. Daar zit niemand op te wachten. We zien dat emancipatie steeds meer onder druk komt te staan, niet omdat vrouwen in Nederland geen directeur mogen worden of omdat er te weinig diversiteitscommissarissen zijn aangesteld, maar omdat er nog altijd vrouwen en meisjes zijn die niet vrij zijn om hun eigen leven te leiden. Ik heb het over de islamisering van ons land. Ik heb het over vrouwen die te maken met eergerelateerd geweld, huwelijksdwang en vrouwelijke genitale verminking. Naar schatting leven er in Nederland 43.000 vrouwen die genitaal verminkt zijn. Ongeveer 2.600 meisjes lopen het risico om in de komende twintig jaar slachtoffer te worden van deze gruwelijke praktijken. Dit is het werkelijke leed waar het emancipatiebeleid zich op zou moeten richten. Dit zijn praktijken die door migranten worden meegenomen uit islamitische landen, waar deze gruwelijkheden normaal zijn. We mogen niet wegkijken wanneer die gruwelijkheden ook in ons land voorkomen en ook hier in Nederland de vrijheid van vrouwen en meisjes bedreigen.

De PVV vindt het onbegrijpelijk dat het kabinet zo veel nadruk legt op het evangelie van diversiteit en inclusie: diversiteitscommissarissen, vrouwenquota in de top van bedrijven en universiteiten, subsidies voor maatschappelijke allianties en de ene bewustwordingscampagne na de andere. De PVV wil geen voorkeursbehandeling op basis van geslacht of afkomst. We zien in Nederland gemeenten en universiteiten die zonder schaamte bij vacatures streven naar bepaalde geslachten of mensen met een specifieke culturele achtergrond. Eerder zagen we zelfs een universiteit een vacature plaatsen met daarin opgenomen de voorkeur voor wetenschappers van kleur. Wat gaat de staatssecretaris tegen blanke sollicitanten zeggen als zij worden afgewezen op grond van een verkeerde huidskleur? Is de staatssecretaris het met mij eens dat dit pure

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

discriminatie is? Mensen moeten worden aangenomen om hun kwaliteiten en niet omdat ze voldoen aan het diversiteitsplaatje.

Datzelfde geldt voor de keuze die vrouwen maken. Een vrouw die fulltime wil werken of carrière wil maken, moet daarvoor alle kansen krijgen, maar een vrouw die parttime wil werken en ervoor kiest thuis te blijven om voor de kinderen te zorgen, heeft ook het recht om dit zelf te kiezen. Het pushen om meer vrouwen in de techniek te krijgen is ook geen taak van de overheid. Dit moet organisch gebeuren. Mannen en vrouwen hebben gelijke rechten en moeten gelijkwaardig worden beloond. Dit is ook in de wet verankerd. Waarom treedt de staatssecretaris niet op tegen werkgevers die vrouwen nog steeds als ondergeschikt aan mannen zien?

Dan de veiligheid van homoseksuelen. De cijfers over bedreigingen, geweld en onveiligheid onder homoseksuelen en andere lhbti-personen zijn zorgwekkend. De PVV maakt zich zorgen over de invloed van islamitisch fundamentalisme en over de gevolgen van de massa-immigratie uit landen waar homoseksualiteit wordt afgewezen en vrouwenrechten ondergeschikt zijn aan ideologische voorschriften.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ben eigenlijk wel positief verrast dat de PVV begint over de loonkloof, want tot nu toe heeft de PVV nooit erg meegestemd met maatregelen tegen de loonkloof. Is er een verandering in de visie van de PVV daarop?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Nee. Wij vinden gewoon dat mannen en vrouwen gelijk betaald moeten worden. Je kijkt naar de kwaliteit. Als een vrouw hetzelfde werk doet als een man, dan horen daar gewoon gelijke betalingen tegenover. Wat dat betreft is onze visie helemaal niet veranderd. Er is ook al een wet waarin dit verankerd is.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag van mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Die wet werkt niet, want wij hebben de grootste loonkloof van Europa. Is de PVV bereid om voorstellen te steunen die daadwerkelijk iets doen tegen het dichten van die loonkloof?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Het is makkelijk om te roepen dat die wet niet werkt. Als de wet niet werkt, denk ik dat er eens heel goed naar die wet gekeken moet worden. Misschien zou er eens een keer opgetreden moeten worden.

De **voorzitter**:
Uw laatste vraag, mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dat was exact mijn vraag. Is de PVV het dan eens met PRO dat er boetes moeten worden opgelegd aan bedrijven die niks doen tegen de loonkloof?

Mevrouw **Raijer** (PVV):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

U heeft een motie ingediend. Ik weet niet over welke motie u het heeft. Maar als u een motie daarover wil indienen, wil ik daar zeker serieus naar kijken.

De heer **Ergin** (DENK):
Mevrouw Raijer van de PVV heeft nu weer grote woorden over islamisering. Het zou allemaal vrouwen minder veilig maken in Nederland. Ik ben eigenlijk benieuwd hoe de fractie van de PVV kijkt naar vrouwenveiligheid als het gaat om wat haar eigen fractiegenoten hebben gedaan in de richting van vrouwen.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik weet niet waar meneer Ergin het over heeft. Ik ga er ook geen antwoord op geven. We weten echter allemaal dat vrouwen binnen de islam altijd onderdrukt worden.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag van meneer Ergin.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik ga mevrouw Raijer daarbij helpen. Mevrouw Raijer wijst nu naar de islam en naar moslims en in alle debatten naar Nederlanders met een migratieachtergrond als oorzaak van alle problemen. Maar laten we kijken naar de collega van mevrouw Raijer. We zien dat een fractiegenoot van mevrouw Raijer zijn ex-partner heeft gedwongen om seks te hebben met andere mannen in ruil voor beveiliging. Er zijn ernstige mishandelingen en bedreigingen geweest. De keel van een ex-vrouw is dichtgeknepen, terwijl zij hoogzwanger was. Als mevrouw Raijer zo uitgesproken is en hele groepen over één kam scheert, dan zou je toch op z'n minst van mevrouw Raijer kunnen verwachten dat ze dit gedrag van haar fractiegenoot verwerpt en er afstand van neemt.

De **voorzitter**:
Ik kom bij u, hoor, mevrouw Raijer. Meneer Ergin, het voelt wat ongemakkelijk, moet ik heel eerlijk zeggen, omdat het natuurlijk ook gaat om Kamerleden die niet bij dit debat aanwezig zijn. Ik snap dat u mevrouw Raijer als partijgenoot daarop aanspreekt, maar ik wil u wel vragen om daarin terughoudend te zijn. Ik geef nu eerst het woord aan de heer Ergin. Dan ga ik naar mevrouw Raijer.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, daarom noem ik ook geen namen. De regel hier is dat we geen namen noemen. Ik heb dus geen naam genoemd. Ik vind het echter mijn verantwoordelijkheid, als een fractie hier continu naar andere mensen wijst en totaal niet in de spiegel kijkt, om daar wat van te zeggen. Ik heb rekening gehouden met de regels zoals u die aangeeft, namelijk dat we geen namen noemen. Ik heb geen namen genoemd. Dat wil ik toch even gezegd hebben.

De **voorzitter**:
Daarin, in dat laatste, heeft u gelijk. De situaties die u beschrijft zijn natuurlijk wel terug te leiden naar namen. In die zin is het dus grijs. Ik geef nu het woord aan mevrouw Raijer.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik wil de heer Ergin meegeven dat er in onze fractie voor zover ik weet niemand is beschuldigd van of opgepakt voor de aantijgingen die meneer Ergin hier doet. Wat hij

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zegt werp ik dus verre van me. Het neemt niet weg dat er binnen de islam altijd de meeste mishandelingen voorkomen en de meeste gedwongen huwelijken. Vrouwen worden onderdrukt. Ik kan nog wel doorgaan. Ik ga verder met mijn betoog, voorzitter.

De **voorzitter**:
U heeft nog een interruptie van mevrouw Van der Plas van BBB.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Nee, voorzitter, ik wil een punt van orde maken. Ik denk niet dat we in een emancipatiedebat, waarin gewoon echt belangrijke zaken worden besproken, dit soort dingen moeten doen. Tegen het Kamerlid over wie de heer Ergin het heeft, is nooit bewijs gevonden en hij is nooit veroordeeld. Bij elk ander Kamerlid over wie zoiets wordt gezegd, zou ik ook zeggen: ik vind dat we dat gewoon niet moeten doen. Er is nooit een veroordeling geweest en er is nooit een celstraf geweest. Ja, er is een aangifte geweest, maar er is nooit bewijs voor gevonden. Als we op deze manier een emancipatiedebat moeten voeren, heb ik daar eerlijk gezegd weinig zin in. Laten we dit gewoon niet doen en laten we het debat echt op de inhoud voeren.

De **voorzitter**:
Uw punt van orde is duidelijk. Ik heb ook geprobeerd om daar als voorzitter op te interveniëren. Ik geef nu het woord aan mevrouw Raijer om haar betoog te vervolgen. Het woord is aan mevrouw Raijer.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Dank u wel, voorzitter. Ook het opdringen van de woke-ideologie aan jongeren draagt niet bij aan de homoacceptatie. Jongeren hebben het gevoel dat het hun door de strot wordt geduwd. Je kunt geen school meer binnenlopen of er is wel een trap of muur in regenboogkleuren geschilderd. Jongeren worden op school geconfronteerd met campagnes zoals Paarse Vrijdag of Coming Out Day. Het is opvallend dat het kabinet vooral samenwerkt met progressieve belangenorganisaties. Kan de staatssecretaris aangeven waarom er geen ruimte is voor een ander geluid? Organisaties zoals De Roze Leeuw, die meer aandacht vragen voor fysieke veiligheid en individuele vrijheid, verdienen het ook om gehoord te worden. Emancipatie is niet het exclusieve bezit van links-progressieve organisaties.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het is altijd hetzelfde praatje van de PVV. Ik heb erover nagedacht en ik wil er toch eens wat dieper op ingaan. Wat voor verschrikkelijks gebeurt er nou eigenlijk met je als je een regenboogvlag ziet?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Jongeren zitten er gewoon niet op te wachten dat zij overal een regenboogvlag en een regenboogzebrapad zien. Zelfs de trappen binnen de scholen waar zij op moeten lopen, hebben allemaal van die regenboogkleuren. Jongeren zitten daar helemaal niet op te wachten, want ze hebben echt het gevoel dat het hun gewoon door de strot wordt geduwd. Daar moeten we eens mee stoppen.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag van mevrouw Moorman.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ben echt benieuwd in welke regenboogwereld mevrouw Raijer leeft. Ik zie namelijk helemaal niet overal regenboogvlaggen en regenbogen. Er zijn in de heteroseksuele wereld vooral heel veel heteroseksuele symbolen. In elk televisieprogramma gaat het bijna alleen maar over heteroseksuele relaties, en die worden ons ook niet opgedrongen. Heel af en toe zie je inderdaad symbolen die steunend zijn voor mensen die homoseksueel zijn, die van de lhbti-gemeenschap zijn, en die daardoor zich enorm gesteund voelen. Mevrouw Podt heeft net een mooi verhaal verteld over Merel. Ik kan u ook een verhaal vertellen over Niek, die zich in Oldebroek héél erg gesteund voelde. Wat is er nou erg aan die symbolen van steun, die niemand worden opgedrongen, maar waarmee we alleen maar zeggen: we steunen jou, want je mag er gewoon zijn, je mag houden van wie je houdt en dat vinden wij prima? Wat voor ergs gebeurt er nou met mensen die dat soort symbolen zien? Ik wil het gewoon echt begrijpen. Wat gebeurt er nou voor verschrikkelijks als je eens een keer een regenboogvlag of een regenboogzebrapad ziet?

De **voorzitter**:
Dit was uw eerste lange interruptie. Mevrouw Raijer.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Laat ik heel duidelijk zijn. Wij vinden ook dat iedereen mag leven zoals hij wil. Iedereen moet in vrijheid kunnen leven, of je nou hetero bent, homo, lesbiënne, transgender of noem maar op. Maar een symbool lost het veiligheidsprobleem niet op van de mensen die geïntimideerd worden, die lastiggevallen worden op straat. Ik denk dat je, in plaats van een regenboogvlag op te hangen, beter kunt zorgen dat er meer politie op straat is en dat deze mensen worden beschermd. Een regenboogvlag, een slogan of een campagne beschermt deze mensen niet.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Het wordt helaas toch weer een lange interruptie, voorzitter. Heeft mevrouw Raijer dan weleens gepraat met mensen uit de gemeenschap die zich wel gesteund voelen? Toen ik in Oldebroek was, sprak ik met Niek. Niek durfde eigenlijk niet naar de bijeenkomst te komen waar de regenboogvlag werd gehesen, omdat hij bang was, bang dat hij werd aangevallen. Twee jaar eerder had hij een zak aan zijn deur gekregen met daarin alleen maar rot fruit en een ongelofelijk naar briefje, omdat hij niet geaccepteerd wordt voor wie hij is. Hij was toch naar de bijeenkomst in Oldebroek gekomen en hij stond daar met tranen in zijn ogen, want hij voelde zich gesteund. Voor het eerst had hij het gevoel: er zijn mensen, dorpsgenoten, die om mij heen staan. Hij voelde zich dus enorm gesteund. Ik wil mevrouw Raijer dus vragen om zich er eens in te verdiepen. Deze vlag hangen wij namelijk op voor mensen zoals Niek en Merel. Al die jongeren die dat niet willen zien, mogen naar een andere vlag gaan kijken, maar snapt mevrouw Raijer niet dat deze vlag er vooral is om steun uit te spreken aan mensen in onze samenleving die zich helemaal niet veilig voelen, die zich helemaal niet gesteund worden en die het gevoel hebben dat ze weggedrukt worden? Ik vraag mevrouw Raijer nogmaals wat er nou zo erg is aan een regenboogvlag of een regenboogzebrapad, waar mensen zich gewoon door gesteund voelen? Kan mevrouw Raijer zich daar niet een béétje empathisch in verplaatsen?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Dat was inderdaad een tweede, hele lange interruptie.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik zou eigenlijk mevrouw Moorman eens een vraag willen stellen, maar ik weet dat dat niet kan, dus ik zal het niet doen. Er is ook een groep die zich door deze symboolpolitiek juist helemaal niet meer veilig voelt. Ik heb bijvoorbeeld vrienden in de homowereld die naar mij toe komen en zeggen: sinds alles zo uitvergroot wordt, kunnen wij niet meer hand in hand over straat lopen en hebben wij het idee dat we als slachtoffer worden neergezet en in hokjes worden geplaatst. Voordat die uitvergroting er was, konden zij gewoon vrij over straat lopen, net als iedereen. Ik snap dus wat mevrouw Moorman zegt, maar wij vinden het symboolpolitiek en wij zeggen: stop hiermee, want je maakt het probleem eerder groter dan kleiner.

Dan ga ik verder met mijn betoog, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ik zie nog twee interrupties. Ik ga die interrupties wel iets meer begrenzen, want anders gaan we het gewoon niet redden in de tijd.

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik ben het op één punt misschien wel een beetje eens met mevrouw Raijer. Kijk, de kern is natuurlijk niet de regenboogvlag. De kern is wat daarachter zit. Laten we het daar dus over hebben. Als twee jongens gewoon hartstikke verliefd zijn en staan te zoenen op school, vindt mevrouw Raijer dat dan ook het door de strot duwen en het opdringen van je homoseksualiteit aan je klasgenoten?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Precies zoals ik zei: iedereen mag zijn wie hij wil zijn en is vrij om te leven zoals hij wil leven. Of het nou een jongen is die een jongen zoent, een jongen die een meisje zoent of een meisje dat een meisje zoent: ik vind dat zoenen op school helemaal niet hoort, maar dat terzijde. Iedereen moet elkaar gewoon leren accepteren. Daar hebben we echt geen vlaggen of een andere symboolpolitiek voor nodig.

Mevrouw **Podt** (D66):
Uit het recente onderzoek blijkt wel dat 61% van de jongens het vies vindt dat twee jongens met elkaar zoenen. Mevrouw Raijer denkt dus dat die enorme afname in de acceptatie daarvan komt doordat die jongeren steeds over regenboogtrappen moeten lopen?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Nou, dat is wel een van de redenen. Het is niet alleen de regenboogtrap. We krijgen ook de Paarse Vrijdag, de Coming Out Day. Wat hebben we nog allemaal voor gekkigheid? Ik zal een voorbeeld noemen. Mijn zoon ging naar de havo. Hij kwam thuis met allemaal benamingen, waarbij ik zoiets had van: oké. Daar had ik dus nog nooit van gehoord. Ik denk dat het aan de ouders is, en dat het niet aan de school is om het hier continu over te hebben. Ik vind dat ouders hun kinderen hierin horen te begeleiden. Dat hoeft de school niet te doen, en dat hoeft de politiek al helemaal niet te doen.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Tot slot, mevrouw Podt.

Mevrouw **Podt** (D66):
Het wordt natuurlijk wel een beetje gekkig nu. Het gaat hier over Paarse Vrijdag. Dat is één dag in het jaar. We hebben 364 dagen en soms zelfs 365 dagen dat het niet over gaat. Ik vind het echt van de gekke dat je zou kunnen denken dat die enorme daling die we de afgelopen tijd hebben gezien, hierdoor komt. Dat is echt absurd. In de afgelopen vier is er niets wat zo ontzettend is veranderd. Er zijn niet ineens massaal zo veel regenboogtrappen bij gekomen dat dit daardoor aan de hand kan zijn. Wat wél is gebeurd, zoals ik ook in mijn spreektekst zei, is dat meer dan 1 miljard naar antigenderinitiatieven is gegaan. Er is enorm veel geld uit het buitenland gekomen, waarbij continu wordt gezegd: het wordt je opgedrongen, het wordt je opgedrongen, het wordt je opgedrongen. Wat we hier zien, is dat dat geld effect heeft.

De **voorzitter**:
Dit was de eerste lange interruptie van mevrouw Podt. Mevrouw Raijer.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik denk dat D66 eens de grenzen moet gaan sluiten voor bevolkingsgroepen die echt tegen de homoacceptatie zijn. Aan de ene kant pleit u hier voor homoacceptatie, maar aan de andere kant zet u de grenzen wagenwijd open en haalt u alles naar binnen wat intolerant is tegenover homoacceptatie.

De **voorzitter**:
U heeft ook nog een interruptie van mevrouw Dobbe. Ik snap u, mevrouw Podt, maar ik moet het nu even wat strakker gaan houden. Mevrouw Dobbe, aan u het woord.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik denk dat niemand hier denkt dat het ophangen van een regenboogvlag genoeg is om homoacceptatie te bereiken. Het is een symbool. Het is één van de symbolen die je kan gebruiken. Ik vraag mij af waarop de PVV baseert dat groepen zich door dit soort symbolen, zoals een regenboogvlag of een trap waar je overheen moet lopen, niet meer veilig voelen en homo's niet meer hand in hand op straat kunnen lopen. Waar baseert u dat op?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik baseer dat gewoon op verhalen die naar mij toe komen. Wat ik hier zeg is niet uit de lucht gegrepen. Wij hebben die symbolen helemaal niet nodig om die acceptatie goed te krijgen. Daar is helemaal geen regenboogvlag voor nodig of een zebrapad of iets dergelijks. Iedereen in Nederland heeft de gelegenheid om te leven zoals hij wil leven. Ik denk dat we dat gewoon met z'n allen moeten accepteren, zonder al die symboolpolitiek.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Maar daarom vroeg ik het. De PVV heeft een aantal anekdotische verhalen waaruit naar voren komt dat dit tot weerstand leidt. Ja, die verhalen heb ik ook: mijn zoons vinden het leuk, en een aantal vriendjes interesseert het gewoon geen bal, maar daaruit blijkt niet dat ze per se weerstand ontwikkelen. Wat doen we dan, als we hier constant debatten voeren en ons alleen maar baseren op anekdotische verhalen? Vindt de PVV dat nou echt een goede manier om beleid in Nederland te vormen, omdat ze van een paar mensen wat heeft gehoord?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Raijer** (PVV):
De PVV vindt dat iedereen in vrijheid moet kunnen leven en dat iedereen veilig over straat moet kunnen lopen, ook als het gaat om twee mannen of twee vrouwen die hand in hand lopen. Voor mensen die zich niet veilig voelen in Nederland lost een regenboogvlag helemaal niks op. Ik denk dat we veel harder moeten optreden en het probleem bij de kern moeten aanpakken.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik vind ook dat een regenboogvlag alleen niet genoeg is. Ik vind ook dat iedereen in vrijheid moet kunnen leven. Waar ik op aansla, is dat de PVV hier heel stellig zegt dat door deze symbolen groepen niet meer veilig zijn of zich niet meer veilig voelen. Mevrouw Raijer heeft daar geen bewijs voor. Dat is iets wat ze uit de lucht grijpt of iets wat ze van een aantal mensen heeft gehoord. Zo hebben we allemaal wel dingen die we van een aantal mensen horen. Maar op het moment dat je iets zó stellig zegt, vind ik wel dat je dat moet kunnen onderbouwen. Dat geldt ook voor de PVV.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Volgens mij ben ik heel duidelijk geweest. Ik kan het wel herhalen, maar dat ga ik niet doen.

De **voorzitter**:
U heeft nog wel een interruptie van mevrouw Müller van de VVD.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Mevrouw Raijer zei net iets heel moois, namelijk dat zij vindt dat iedereen zichzelf moet kunnen zijn en moet kunnen houden van wie die wil. Tegelijkertijd zegt mevrouw Raijer dat ze vindt dat we dit soort dingen bij ouders moeten laten en het daar op scholen niet over moeten hebben. Maar als ouders dat niet aan hun kinderen meegeven, dan moeten we daar op scholen toch juist aandacht aan besteden?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik snap wat mevrouw Müller zegt en gedeeltelijk begrijp ik het ook. Ik vind dat de ouders hier aan zet zijn. Nu wordt het op scholen alle kinderen door de strot geduwd. Als iemand erover wil praten op school, dan moet die dat zeker doen — ik zou het nog aanmoedigen ook — maar ik vind het een stap te ver gaan om daar hele klassen bij te betrekken.

De **voorzitter**:
Mevrouw Müller met een vervolgvraag.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik vind dat toch een inconsistentie in het betoog van mevrouw Raijer. Ze zegt namelijk ook dat in bepaalde gemeenschappen ouders niet opkomen voor bepaalde rechten en vrijheden. Dan moeten we daar toch juist op scholen, waar al die kinderen bij elkaar komen, heel specifiek aandacht aan geven?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Nou, ik zal het anders proberen te formuleren voor mevrouw Müller. Iedereen is vrij om te zijn wie die wil zijn, maar ik vind het te belachelijk voor woorden om daar klassikaal thema's aan te verbinden, zoals Paarse Vrijdag of Coming Out Day. Je kunt het wel normaliseren. Dat is heel iets anders dan er steeds symbolen aan te hangen. Dat is het punt dat ik wil maken.

De **voorzitter**:
U kunt uw betoog vervolgen.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ook de veiligheid van vrouwen is een groot probleem.

De **voorzitter**:
Excuus, mevrouw Raijer. U heeft nog een hele korte interruptie van mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ga heel kort door op de vraag van mevrouw Müller. Stel dat je wordt geboren in een gezin waar homoseksualiteit niet wordt geaccepteerd. Waar krijg je dan te leren dat je mag zijn wie je bent?

De **voorzitter**:
Het woord is aan mevrouw Raijer. Daarna kunt u uw betoog vervolgen.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Volgens mij heb je dan op school altijd nog zoiets als maatschappelijk werkers. Ik zei net dat we het moeten normaliseren. Als je het normaliseert zonder er symbolen aan te hangen, dan weten kinderen heus wel bij wie ze terechtkunnen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, het is 11.10 uur en u heeft al negen interrupties gehad.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, ik zal zo stoppen, maar ik probeer het gewoon echt te begrijpen. Aan de ene kant zegt mevrouw Raijer dat je je er op school niet mee mag bemoeien en aan de andere kant zegt ze dat je op school juist jezelf zou moeten kunnen zijn. Hoe verhoudt dit zich nou tot elkaar?

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Ik blijf gewoon bij mijn antwoord. Je kunt het gewoon normaliseren. Als iedereen elkaar gewoon respecteert voor wie ze zijn en wat ze zijn, heb je helemaal geen symbolen nodig.

De **voorzitter**:
We gaan echt door, want anders redden we het niet. Mevrouw Raijer, u vervolgt uw betoog.

Mevrouw **Raijer** (PVV):
Voorzitter. De veiligheid van vrouwen is ook een groot probleem. Bijna de helft van de vrouwen voelt zich weleens onveilig tegenover 26,3% van de mannen. Veel jonge

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

vrouwen krijgen te maken met seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bij moord of doodslag van vrouwen is de dader vaak een partner, ex-partner of familielid. Dit kabinet komt met een nationaal coördinator, miljoenen voor preventie en zelfs de nieuwe Mannenalliantie. Kan de staatssecretaris uitleggen over welke mannen we het dan hebben? Horen Mohammed en Ahmed daar ook bij? Wat hebben vrouwen en meisjes die bedreigd, gestalkt of mishandeld worden aan een nieuwe overlegstructuur? We kunnen er nog miljoenen tegenaan gooien, maar zolang de grenzen openblijven voor een intolerant volk en er niet keihard wordt ingegrepen, is het dweilen met de kraan open. Is de staatssecretaris bereid de kern van deze problemen aan te pakken en met haar collega-ministers het gesprek aan te gaan om tot keiharde maatregelen te komen?

Tot slot, voorzitter. Emancipatie gaat niet over het behalen van hoge posities op een internationale ranglijst of over mensen in een hokje stoppen. Het gaat erom dat homo's veilig hand in hand over straat kunnen lopen en dat vrouwen hun eigen keuzes kunnen maken en niet op straat worden belaagd. De PVV vindt dat we moeten stoppen met die eindeloze betutteling en het subsidiëren van een steeds verder uitdijende diversiteitsindustrie. Bescherm de vrijheid die onze moeders en grootmoeders hebben bevochten en pak degenen aan die deze vrijheden bedreigen. Stop met het opdelen van Nederlanders in steeds kleinere doelgroepen. Dat werkt namelijk averechts.

Dank.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we naar mevrouw Müller van de VVD. Aan u het woord.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dank u wel, voorzitter. In een moderne samenleving zou het vanzelfsprekend moeten zijn dat iedereen veilig, vrij en gelijkwaardig kan leven, ongeacht geslacht, geaardheid, huidskleur of identiteit. Dat mensen te maken krijgen met discriminatie, intimidatie, onderdrukking of zelfs geweld, zouden we daarom nooit mogen tolereren.

Een van de belangrijkste liberale waarden is de vrijheid om jezelf te mogen zijn en je eigen leven vorm te geven. Daar hoort vrijheid van meningsuiting bij, maar net zo goed de vrijheid om ongestoord over straat te gaan, om zonder angst online te zijn, om financieel op eigen benen te staan en om een veilige thuissituatie te hebben. We hebben de afgelopen decennia aanzienlijke stappen gezet richting vrijheid en gelijkwaardigheid, maar de realiteit dwingt ons om te erkennen dat onze verworvenheden onder druk staan, zowel voor lhbtiq+-personen als voor vrouwen.

Ik begin bij de positie van lhbti-personen. We zien hoe hun vrijheid steeds vaker in het gedrang komt. Zo werd in september een homoseksuele man ontvoerd, mishandeld en vernederd, puur om wie hij is. In Amsterdam kreeg een dragqueen een vuist in het gezicht terwijl hij op de tram stond te wachten. In oktober werden deelnemers aan de Pride Walk in Almere bespuugd en uitgescholden. Ook de cijfers liegen niet. Het aantal meldingen van geweld en discriminatie tegen lhbti-personen is in drie jaar bijna verdubbeld, van ruim 2.600 naar 4.800. Onlinehaatuitingen zijn vervijfvoudigd en tegen transgenderpersonen zijn die zelfs vertienvoudigd.

Over de fysieke veiligheid heb ik een aantal concrete vragen voor de staatssecretaris. Hoe kan het, gezien de toename van het aantal meldingen, dat er slechts één

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gespecialiseerde rechercheur is voor lhbti-discriminatie? Hoe kan het dat er jaarlijks maar zo'n acht daders worden veroordeeld? Wat gaat de staatssecretaris samen met de minister van Justitie en Veiligheid doen om die politiecapaciteit uit te breiden, de meldingsbereidheid te verhogen en het politienetwerk Roze in Blauw te versterken? Als mensen grof geweld wordt aangedaan, puur om wie zij zijn, zoals dat in Schiedam gebeurde, zouden we dan niet moeten kijken naar in ieder geval een taakstrafverbod? Is de staatssecretaris bereid om dit samen met haar collega op Justitie te verkennen?

Uit de brief over de versterkte aanpak van lhbtiq+-veiligheid blijkt dat het kabinet tot en met 2029 in totaal 22,9 miljoen aanvullend beschikbaar stelt voor het verbeteren van de veiligheid. Dat is een mooie stap, maar hiervan lijkt slechts 7,9 miljoen bestemd voor fysieke veiligheid in de publieke ruimte in regenboogsteden. Aan de staatssecretaris wil ik vragen of dit klopt en of dit geld sowieso niet beter kan worden uitgegeven in steden die op dit moment achterlopen op het gebied van lhbtiq+-veiligheid. Ik denk bijvoorbeeld aan de gemeente Oldebroek, waar al eerder aan is gerefereerd. Daar wilde het gemeentebestuur geen regenboogvlag hijsen. Inwoners en de lokale kerk namen daarom zelf het initiatief. Dit soort initiatieven verdienen steun. Ziet de staatssecretaris mogelijkheden om bij de nieuwe regeling voor regenbooggemeenten zonder veel bureaucratie ook ruimte te bieden aan dit soort inwonersinitiatieven in gemeenten die geen regenboogstad zijn?

Naast het toenemende geweld laten diverse onderzoeken een zorgwekkende daling zien met betrekking tot de acceptatie van homoseksualiteit onder jongeren. Om die trend te keren, moeten we durven te kijken naar alle oorzaken, ook als die gevoelig liggen. Daarnaast is het belangrijk ervoor te waken de gehele problematiek aan een enkele oorzaak toe te schrijven. We zien bijvoorbeeld een lagere acceptatie in orthodox-religieuze gemeenschappen en onder jongeren met een migratieachtergrond. Ook is er een groeiende groep jongens die op internet wordt blootgesteld aan vrouwonvriendelijke en homofobe uitlatingen. Huidig onderzoek stelt ons onvoldoende in staat om pragmatisch en daadkrachtig beleid te maken. Wanneer kunnen we de nadere analyse die aan de Kamer is toegezegd tegemoetzien? Wanneer komt de staatssecretaris met de eerste gerichte maatregelen, zodat middelen daar worden ingezet waar ze het meest impact hebben?

Laten we ook niet de ogen sluiten voor buitenlandse beïnvloeding. Mevrouw Podt refereerde er ook al aan: in de Emancipatienota mis ik een concreet actieplan. We zien al geruime tijd dat buitenlandse mogendheden antivrouwen- en anti-lhbti-narratieven verspreiden. Ik noem weekendscholen en religieuze instellingen die worden gefinancierd door onvrije regimes, streng conservatieve organisaties uit de VS en Russische beïnvloedingsnetwerken. De staatssecretaris heeft toegezegd de Kamer eind 2026 te informeren over een aanvullend instrument tegen ongewenste buitenlandse financiering. Kunnen we die brief inderdaad spoedig verwachten?

Voorzitter. Dan over naar vrouwenemancipatie. Ik begin graag bij financiële zelfstandigheid, want dat is een fundamentele voorwaarde voor echte vrijheid. Financiële zelfstandigheid stelt vrouwen in staat om zich bijvoorbeeld uit onvrije situaties te bevrijden. Toch is die vrijheid in Nederland geen vanzelfsprekendheid. Volgens het CBS is slechts 70% van de vrouwen economisch zelfstandig, tegenover 83% van de mannen. Kijken we naar volledige financiële onafhankelijkheid, dan haalt maar 60% van de vrouwen die grens, tegenover 78% van de mannen. Dat komt niet uit de lucht vallen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Vrouwen werken nog altijd vaker in deeltijd, krijgen veel onbetaalde zorgtaken op zich en lopen aan tegen een systeem waarin meer uren werken te weinig loont. Ook zien we dat steeds meer jonge vrouwen langdurig uitvallen en in de WIA terechtkomen, met potentieel ingrijpende gevolgen voor financiële zelfstandigheid, nog los van de persoonlijke gevolgen. Het aandeel vrouwen dat de WIA instroomt, is gestegen naar 60%. Met name in het onderwijs schiet de instroom met 43% omhoog. Mijn collega Michon-Derkzen zal op dit onderwerp bij de SZW-commissie concrete voorstellen doen, maar ik zou de staatssecretaris alvast willen vragen wat zij binnen haar eigen onderwijsportefeuille doet om te voorkomen dat zoveel jonge vrouwelijke medewerkers in het onderwijs uitvallen.

Naast geestelijke gezondheid is ook lichamelijke gezondheid een belangrijke voorwaarde om mee te doen in de maatschappij. Vrouwspecifieke aandoeningen zoals endometriose en PCOS worden te vaak veel te laat herkend. In 2024 is 15 miljoen uitgetrokken voor het kennisprogramma vrouwengezondheid. Ik weet dat de staatssecretaris hier een groot voorvechter van is, maar ik wil weten wat daar de status van is en welke concrete resultaten hiermee zijn behaald. Wordt het ook slim gecombineerd met het amendement van mijn collega Wendel, waarmee €500.000 is vrijgemaakt om die kennis ook echt bij huisartsen te laten landen?

Voorzitter. Grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld blijven grote maatschappelijke problemen. Het is goed dat dit kabinet staat voor een brede aanpak hiervan. De VVD ziet de wetsvoorstellen rond de veiligheid van vrouwen graag snel tegemoet. Ik noem een aantal voorbeelden, zoals de strafbaarstelling van psychisch geweld, vrouwelijke genitale verminking en online-intimidatie. Maar ik noem ook de verhoging van de strafmaat bij huwelijkse dwang. Het is goed om in het rapport van het NAP te lezen dat de bewustwording over seksueel grensoverschrijdend gedrag toeneemt. Twee derde van de Nederlanders realiseert zich dat zij een rol hebben bij het signaleren en bestrijden van dit gedrag. Het is een positieve ontwikkeling dat steeds meer mannen ook vinden dat zij een rol hebben te spelen bij deze aanpak.

In onze digitale samenleving ontstaan ook nieuwe vormen van grensoverschrijdend gedrag, waar wij ons toe moeten verhouden. Neem bijvoorbeeld de Achterhoekse whatsappgroep 't Haviksoog, die naar voren kwam door het onderzoek van Pointer; die werd ook al eerder aangestipt. 1.000 mannen deelden jarenlang stiekem gemaakte foto's, zogenaamde creepshots, van vrouwen. De politie is inmiddels een strafrechtelijk onderzoek gestart, en ik vraag de staatssecretaris in hoeverre er voldoende juridische grondslag bestaat om dit succesvol te vervolgen. Maar mijn vraag gaat verder. Het maken en verspreiden van creepshots is al strafbaar, maar zijn er bijvoorbeeld juridische mogelijkheden om ook groepsbeheerders en mensen die actief participeren, blijven meekijken en reageren, aan te pakken?

De **voorzitter**:
Mevrouw Müller, u heeft een interruptie van mevrouw Podt van D66.

Mevrouw **Podt** (D66):
Mevrouw Müller ging eigenlijk al een beetje die kant op. Ik vind het bij dit soort platforms en sites een beetje ingewikkeld dat je eigenlijk van vrouwen vraagt om steeds op individuele gronden daar aangifte over te doen. Zoals mevrouw Müller terecht zegt, is het al strafbaar, maar je zou natuurlijk eigenlijk willen dat zo'n platform, als er dit soort

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

onzin gebeurt, dan gewoon als geheel verdwijnt. Dan was eigenlijk mijn vraag aan haar: is zij het met mij eens dat we daar breder wat aan zouden moeten doen?

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ja, daar ben ik het helemaal mee eens. Mijn vervolgvraag aan de staatssecretaris was dan ook: kunnen we ook Europees kijken hoe we Meta sneller kunnen vragen om dit soort platforms gewoon te blokkeren en te verwijderen? Want het moet inderdaad niet bij de vrouwen liggen om hier vervolgstappen op te zetten.

De **voorzitter**:
U kunt uw betoog vervolgen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Voorzitter. Mijn collega Becker heeft tijdens het commissiedebat vragen gesteld over huwelijkse gevangenschap. In de brief schrijft de staatssecretaris dat Nederland niet inzet op een nieuwe VN-dag, omdat daar EU-afspraken over zijn gemaakt. Toch is er vlak daarna een nieuwe VN-dag uitgeroepen, namelijk voor kindhuwelijken en gedwongen huwelijken. Heeft Nederland zich er toentertijd voor ingezet dat huwelijkse gevangenschap daaraan werd toegevoegd? Aanstaande vrijdag, 27 november, wordt deze nieuwe VN-dag voor het eerst gemarkeerd. Is het kabinet bereid om in de Nederlandse verklaring rond 27 november expliciet aandacht te vragen voor huwelijkse gevangenschap? Is zij bereid om via de VN-ambassadeur te verkennen of andere landen bereid zijn om hier een vervolgresolutie over in te dienen? Wie zich inzet voor het tegengaan van gedwongen huwelijken, zou zich namelijk ook moeten inzetten voor vrouwen die tegen hun wil vastzitten in een huwelijk.

Tot slot. Nederland is het enige land in de EU met zowel strafrechtelijke als civielrechtelijke wetgeving ten aanzien van huwelijkse gevangenschap. Is de staatssecretaris bereid om, net zoals we dat doen bij het verbod op homoconversiepraktijken, ons Nederlandse wetsmodel actief in Brussel op tafel te leggen en te pleiten voor een Europese aanpak?

Voorzitter, ik rond af. Vrijheid is geen vanzelfsprekendheid, maar vraagt om duidelijke grenzen en een voortdurende inzet. Ik kijk uit naar de beantwoording van de staatssecretaris.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Klopt het dat er een interruptie is van de heer Clemminck? Ja, eerst is de heer Clemminck en dan is mevrouw Dobbe.

De heer **Clemminck** (JA21):
PRO komt met het voorstel om bij registratie in het politieregister ook de invloed van de manosfeer op te nemen. JA21 wil religie en cultuur graag opnemen bij een politieregistratie voor geweld tegen lhbti'ers. Waar staat de VVD in deze discussie?

Mevrouw **Müller** (VVD):
De VVD vindt niet dat je individuele kenmerken bij geweldsincidenten moet registreren. Tegelijkertijd vinden we het wel belangrijk dat motieven voor geweldsincidenten goed

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

worden gemotiveerd. Als het een anti-lhbti-motief is, dan moet dat goed geregistreerd worden. Als het motief vrouwenhaat is, dan moeten we dat ook goed registreren. Daar kijken we welwillend naar. Het gaat erom dat je goed naar de motieven kijkt.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
De VVD refereert ook aan economische zelfstandigheid van vrouwen en vindt dat belangrijk. Voor vrouwen is het extra moeilijk, niet alleen omdat er een deeltijdcultuur is ontstaan waar vrouwen moeilijk aan kunnen ontsnappen, maar ook omdat zij een groot deel van de zorg en de mantelzorg op zich moeten nemen. Ik vraag mij af wat volgens de VVD de gevolgen zullen zijn op het moment dat dat de plannen van dit kabinet doorgaan om bijna 100.000 vrouwen uit de huishoudelijke zorg te ontslaan, die dan worden geconfronteerd met mantelzorgtaken, omdat die zorg nog steeds nodig is.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dat is een heel specifieke vraag. Mevrouw Dobbe stelde die net ook aan mevrouw Podt. Betekent dat dan dat we eigenlijk niet meer moeten bezuinigen op de VWS-begroting en dat we niet moeten kijken hoe we ons beleid op VWS goed invullen? Dat lijkt mij onverstandig. Volgens mij weet mevrouw Dobbe net als ik dat het aantal mensen dat in de zorg moet werken, in de komende vijftien jaar toeneemt. Volgens mij is dat nu een op de zes, dat gaat naar een op de vier en dat wordt misschien wel een op de drie. Dat is onhoudbaar. Je moet dus echt kijken hoe we onze zorg op een betere manier kunnen invullen. De vraag naar mensen in de zorg neemt de komende jaren namelijk totaal niet af.

De **voorzitter**:
Mevrouw Dobbe voor een vervolgvraag.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat is nou precies mijn punt. Die zorg is nog steeds nodig. Het is niet zo dat als je vrouwen ontslaat uit de zorg, die zorg niet meer nodig is en daarmee het probleem in de zorg is opgelost. Wat je doet, is het verplaatsen. De betaalde banen verdwijnen, maar diezelfde vrouwen mogen het onbetaald gaan doen. Ik vraag de VVD naar haar mening, omdat dit een effect zal zijn van het beleid van de VVD.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Wat de VVD probeert te doen met de aanpassingen en wijzigingen in het VWS-domein — dat gaat misschien een beetje buiten de orde, maar ik zal het toch proberen te doen — is als we kijken naar hoe we de zorg voor de toekomst ook op een houdbare manier vormgeven, dat dat niet op de manier waarop we het nu doen, houdbaar is.

Nu werkt een op de zes mensen in de zorg. Dat gaat naar een op de vier. Dat kan op een gegeven moment gewoon niet meer, dus we moeten echt kijken hoe we dat op een betere manier kunnen invullen. Ongetwijfeld heeft u hier met mijn collega Wendel vaker een discussie over. Ik denk dat daar de beste plek is om dat te doen.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik vind dat het juist bij dit debat thuishoort. De oplossing die de VVD hier aandraagt, is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

namelijk een schijnoplossing. Ik wil dat de VVD daar meer op reflecteert dan de VVD nu doet. Er wordt nu gezegd dat vrouwen het werk niet meer betaald moeten doen, maar dat straks onbetaald moeten doen. We weten namelijk dat er 5,5 miljoen mantelzorgers in Nederland zijn, waarvan het overgrote deel vrouw is. Zeker twee keer zo veel vrouwen dan mannen mantelzorgen terwijl ze werken. Als je dat op deze manier oplost, heb je er alleen voor gezorgd dat vrouwen hun inkomen verliezen en vervolgens hetzelfde werk onbetaald moeten doen. Welk probleem heb je daarmee opgelost, vraag ik dan aan de VVD. Welk probleem heb je hiermee opgelost, behalve dan dat je vrouwen verder de klem in hebt geholpen en ze economisch minder zelfstandig hebt gemaakt?

De **voorzitter**:
Dit was ook uw tweede lange interruptie, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik deel niet helemaal het standpunt dat het beleid dat de VVD voorstaat wat betreft het herzien van hoe het in de zorg moet, er meteen toe leidt dat vrouwen helemaal geen baan meer kunnen hebben. Nog steeds is het zo — dat probeer ik te zeggen — dat het aantal banen in de zorg alleen maar zal toenemen. Tegelijkertijd maak ik me er met mevrouw Dobbe ook zorgen over dat een groot deel van de onbetaalde taken bij vrouwen terechtkomen. We zien dat vrouwen — dat zei ik net — veel vaker in de WIA terechtkomen. Ik deel met mevrouw Dobbe dat er een problematiek is waar we goed met elkaar naar moeten kijken.

De **voorzitter**:
We gaan door, want het was de derde interruptie. U heeft wel gelijk: dit was de eerste lange interruptie. Ik geef het woord aan de heer Clemminck van JA21.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dank u wel, voorzitter. Nog nooit in de geschiedenis, op bijna geen enkele plek in de wereld, heeft er een culturele gemeenschap zo veel vrijheid, veiligheid en welvaart gegeven aan vrouwen en lhbti'ers. Nederland mag daar trots op zijn. Wie ook maar even over de grens kijkt, zeker buiten de westerse beschaving, ziet dat de andere culturen in duisternis afsteken. Uitgebreid onderzoek onder moslims wereldwijd laat zien dat in de meeste onderzochte landen in het Midden-Oosten, Noord-Afrika en Azië grote meerderheden, vaak ver boven de 80% en 90%, van mening zijn dat homoseksualiteit niet door de maatschappij moet worden geaccepteerd. In Egypte is homoseksualiteit strafbaar en staat er zeventien jaar op. In de Verenigde Arabische Emiraten krijgt een homo veertien jaar gevangenisstraf, in Syrië is dat drie jaar en in Gaza bestraft Hamas homoseksualiteit met tien jaar gevangenisstraf.

Het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid naar Nederlandse vrouwen en lhbti'ers om deze achterlopende, barbaarse en duistere praktijken niet naar Nederland te importeren. Is de staatssecretaris het met JA21 dat als je decennialang massamigratie uit voornamelijk moslimlanden hebt, dit negatieve gevolgen heeft voor de acceptatie en veiligheid van onder andere lhbti'ers in Nederland?

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie van mevrouw Moorman.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Moorman** (PRO):
De heer Clemminck zoomt helemaal uit naar het buitenland, maar ik zou hem eigenlijk willen vragen om ook even naar het binnenland te kijken, naar de situatie in Oldebroek. In hoeverre heeft die te maken met islamisering?

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik ga uiteraard dadelijk naar Nederland. Het is wel veelzeggend dat PRO liever dit onderdeel van mijn bijdrage zou willen negeren. Ik heb al eerder gezegd, ook in debatten met mevrouw Moorman, dat de dalende acceptatie van lhbti'ers een veelkoppig monster is. Dat zijn verschillende koppen. Ja, een van de koppen — daar hoeven we ook niet bang voor te zijn — is orthodoxie bij een deel van de christelijke samenleving in Nederland, maar dat is een relatief kleine kop. De grotere kop is de islam. Dat onderscheid is wel belangrijk.

De **voorzitter**:
U kunt uw betoog vervolgen.

De heer **Clemminck** (JA21):
De gevolgen voor lhbti'ers van het massaal binnenlaten van achterlopende, barbaarse en niet-verlichte culturen zijn heftig. Volgens een onderzoek van de gerenommeerde Franse opiniepeiler Ifop van dit jaar vindt maar liefst 49% — 49%! — van de jonge moslims, derde en vierde generatie, tussen de 15 en 17 jaar dat relaties tussen personen van gelijk geslacht niet acceptabel zijn, tegenover 13% van de katholieke jongeren en 7% in totaal. Ook de Nederlandse socioloog Ruud Koopmans verzamelde data die laten zien dat homofobie onder Europese moslims geen marginaal verschijnsel is, maar door een meerderheid wordt gedeeld. Zijn onderzoek laat zien dat gemiddeld zo'n 60% tot 70% van de ondervraagde moslims in West-Europa homoseksuelen niet als vrienden wil of homoseksualiteit moreel afkeurt. Dit percentage ligt significant hoger dan onder christenen, bij wie de afwijzing rond de 10% tot 20% ligt, en onder niet-religieuze burgers, bij wie het ver daaronder ligt.

Daarom heeft JA21 een motie ingediend om volwaardig onderzoek te doen naar de rol van religie en cultuur in de acceptatie van lhbti'ers. Deze motie werd met 110 voorstemmen breed aangenomen door deze Kamer. De staatssecretaris verwijst in haar brief van 17 november naar de lopende onderzoeken en analyses en hoopt daarmee meer inzicht te krijgen in het verband tussen religie en acceptatie. Heeft de staatssecretaris zich ervan verzekerd dat in deze analyses en onderzoeken representativiteit nu wel gewaarborgd is? Heeft de staatssecretaris zich ervan verzekerd dat derde- en vierdegeneratiemigranten nu wel worden meegenomen in het onderzoek? Is de staatssecretaris bereid om met professor Koopmans in gesprek te gaan en hem te vragen de onderzoeksopzet van deze analyse te beoordelen?

Voorzitter. In de Emancipatienota is door progressief links via de media, de wetenschap, het maatschappelijk middenveld en onderzoeksbureaus handig de manosfeer ingebracht. Dat was een bliksemafleider en dat had succes. De manosfeer was nog geen probleem toen die nog gewoon "islam" heette. Imam Fawaz Jneid van de Haagse As-Soennah moskee hield zijn gelovigen recent nog voor dat vrouwen alleen naar buiten mogen om de moskee te bezoeken, maar dan uiteraard wel gescheiden, en boodschappen te doen, en dat ze verder vooral thuis dienen te blijven.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie van mevrouw Moorman van PRO.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik ben scherp aan het luisteren naar de heer Clemminck. Zegt hij nou dat de manosphere een afleiding van een andere invloed is? Zegt hij dus eigenlijk dat er geen manosphere is, maar dat er wel iets anders aan de hand is?

De heer **Clemminck** (JA21):
De manosphere is een zeer breed concept, waarvan eigenlijk niemand precies de definitie weet. Het gaat over een verwrongen beeld van de vrouw-manrelatie. Ik wil erop wijzen dat dat helemaal niet nieuw is en dat dat in verschillende culturen allang bestaat. Tegelijkertijd is het van een deel van deze Kamer een buitengewoon succesvolle zet geweest — dat geef ik eerlijk toe — om dat nu als het belangrijkste motief voor de dalende acceptatie van lhbti'ers naar voren te brengen; het was eigenlijk zo'n beetje het enige motief dat, of de enige factor die, PRO zojuist in haar bijdrage had. Dat is een bliksemafleiding.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, een vervolgvraag.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dit is de kern. De heer Clemminck heeft het inderdaad de hele tijd over "veelkoppig", maar hij wil het altijd maar over één kop hebben. Ik wil de heer Clemminck toch vragen of hij ziet dat de homoacceptatie in alle verschillende groepen enorm is gedaald, dus ook onder meisjes en onder jongens die helemaal geen religieuze achtergrond hebben. Waar komt dat dan door?

De heer **Clemminck** (JA21):
Allereerst wil ik zeggen dat ik in mijn betoog al verschillende koppen heb genoemd, in tegenstelling tot wat de collega van PRO in haar betoog heeft gedaan. Ten tweede lijkt de acceptatie in sommige delen van Nederland harder te dalen dan in andere delen; daar hebben we eerder een debat over gehad. Er zijn onderzoeken waaruit blijkt dat het relatief stabiel blijft. Groepsdruk heeft hier ook mee te maken. Mij bereiken zeer duidelijk signalen dat migranten, vaak met een islamitische achtergrond, in klassen in grote steden een grote minderheid of zelfs een meerderheid zijn. Dan is het als autochtone Nederlander wel heel ingewikkeld om daar dan tegen in te gaan. Die groepsdruk heeft wel degelijk invloed op bijvoorbeeld Nederlandse jongeren.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik vraag me echt af over welke groepsdruk de heer Clemminck het dan heeft, als hij zegt dat de manosphere eigenlijk niet bestaat en alleen maar een afleidingsmanoeuvre is. Is de heer Clemminck ervan op de hoogte dat de daling juist harder gaat op plekken waar helemaal niet zozeer sprake is van een migratieachtergrond of van religieuze denkbeelden? Dan hebben we het niet alleen over absolute aantallen maar over verschuivingen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik had het over migranten met een islamitische achtergrond en over jongeren. Dat is die derde en vierde generatie, die in de grote steden van ons land vaak een grote groep dan wel soms een meerderheid vormt. Dat betekent dat daar ook een groepsdruk naar de overige jongeren in zo'n klas of in zo'n scholengemeenschap van uitgaat. Ik wijs ook nog even op het feit dat je in het regionale rapport van de GGD — we gaan volgens mij in 2027 overigens ook een nieuwe krijgen — wel een gemixt beeld ziet en dat er juist suggesties zijn dat de acceptatie in de grote steden harder onderuitgaat dan in andere delen van Nederland. Ik gaf ook al aan dat er tegelijkertijd onderzoeken zijn die niet spreken van een daling maar van een stabilisatie. We weten niet wat er nu precies aan de hand is. Ik denk dat we dat wel gaan zien in de vervolgonderzoeken die deze staatssecretaris heeft aangekondigd.

De **voorzitter**:
U heeft een interruptie van de heer Ergin van DENK.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik ben het met de heer Clemminck eens dat iedereen in Nederland veilig moet zijn en dat we mensen het leven niet op basis van hun keuzes en voorkeuren onmogelijk moeten maken. Maar ik begrijp niet dat JA21 — dat doet JA21 op vele onderwerpen — zo obsessief kijkt naar de migratieachtergrond, de culturele achtergrond of de religie van mensen. Het maakt toch niet uit waarom je het doet? Het maakt toch niet uit wie je bent? Het gaat er toch om dat je onacceptabel gedrag vertoont als je iemand het leven zuur maakt? Kan de heer Clemminck dus uitleggen waar die obsessie bij JA21 vandaan komt?

De **voorzitter**:
Dit was uw eerste lange interruptie, meneer Ergin.

De heer **Clemminck** (JA21):
De obsessie voor JA21 is de veiligheid en acceptatie van lhbti'ers. Ik kijk rationeel en nuchter naar de oorzaak. Ik heb net de cijfers genoemd uit allerlei wetenschappelijke rapporten in Europa. 60% tot 70% van de moslims in West-Europa willen homoseksuelen niet als vriend en keuren homoseksualiteit moreel af. Dat staat in schril contract tot andere religieuze en culturele groepen in Europa. Mijn rationaliteit brengt mij naar de vraag: waar kan ik de grootste kop van dit monster afhakken? Dan kom ik toch echt bij de achterlopende, barbaarse cultuur die helaas vanuit de moslimmigranten naar Europa is gekomen.

De **voorzitter**:
De heer Ergin met een vervolgvraag.

De heer **Ergin** (DENK):
Het is nog maar de vraag of de onderzoeken die hier worden aangehaald daadwerkelijk wetenschappelijke onderzoeken zijn of gewoon complottheorieën die door denktanks de wereld in worden geslingerd, maar dat terzijde. Als ik rondkijk, zie ik in Nederland gewoon een breed probleem met verdraagzaamheid dat we moeten aanpakken en oplossen. Daarvoor moeten we maatregelen nemen. Maar wat zo frappant is — dat is waar JA21 haar ogen voor sluit — is het volgende. Kijk naar stadions. Laatst waren er bij het Kras Stadion in Volendam nog spreekkoren vol met homohaat. Een paar maanden

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

daarvoor werden er bij FC Utrecht homofobe liederen gezongen. Dat waren niet bepaald fans van clubs uit de islamitische wereld. Clubs in Volendam zijn niet bepaald clubs waar Nederlanders met een migratieachtergrond fan van zijn. Het zou dan toch raar zijn dat als ik hier de wereld in zou slingeren dat we door die idioten die daar in stadions walgelijke dingen roepen, de hele gemeenschap zonder migratieachtergrond die uitspraken aan moeten rekenen? Het is toch volstrekt idioot om de hele groep over één kam te scheren als een paar mensen, een klein deel van de gemeenschap, rare dingen roept? En hier waren het er niet een paar, maar redelijk veel. Ik begrijp gewoon niet waarom JA21 zich continu obsessief richt op de achtergronden …

De **voorzitter**:
Meneer Ergin, u zit op anderhalve minuut.

De heer **Ergin** (DENK):
… en cultuur, terwijl het over gedrag zou moeten gaan.

De **voorzitter**:
Dat was de tweede lange interruptie.

De heer **Clemminck** (JA21):
Het probleem bij de collega van DENK is dat hij het verschil niet ziet tussen wetenschappelijk onderzoek dat aangeeft dat er één groep is — één groep! — die significant, niet alleen in Nederland, maar ook in andere westerse landen, namelijk derde en vierde generatie migranten, die significant haat en onverdraagzaamheid richting lhbti'ers heeft. Dat zijn de feiten. Het gaat niet om n=1. Het gaat niet om een voetbalstadion of een vak in een voetbalstadion. Dit zijn de feiten. Als de heer Ergin het eens is met JA21 dat we de dalende acceptatie moeten keren, kan de collega niet zijn ogen sluiten voor een deel van zijn eigen achterban en zijn migratie. Als het gaat om voetbal … Ik ben een voetballiefhebber. Ik zit regelmatig in een voetbalstadion. Ik heb dat inderdaad ook meegemaakt. Dat is zeker afkeurenswaardig. In mijn favoriete clubje was er vroeger helaas ook zo'n lied. Dan zat ik altijd als jongetje met mijn vader daarnaar te luisteren. Dat lied wordt gelukkig al heel lang niet meer gezongen. Volgens mij is dat wel een verbetering.

De **voorzitter**:
Meneer Ergin, kort.

De heer **Ergin** (DENK):
De oplossing ligt in ieder geval niet in het continu maar in het migratiehokje stoppen van Nederlanders die hier in Nederland zijn geboren. Dat is wat JA21 wil. Dat is niet de oplossing. De oplossing is niet obsessief kijken naar de achtergronden van mensen die idioot gedrag vertonen en de hele groep over één kam scheren. Ik ga aan één onderzoek refereren, want kennelijk is het zo belangrijk voor de heer Clemminck dat hij wetenschappelijk onderzoek heel belangrijk vindt. Lees het HBSC-onderzoek terug. Daarin staat heel duidelijk dat migratieachtergrond geen verklarende factor is. Er zijn vele factoren die van invloed zijn. We moeten kijken naar gedrag.

De **voorzitter**:
De heer Clemminck en dan een interruptie van mevrouw Podt.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Clemminck** (JA21):
Selectief shoppen doet mijn collega natuurlijk wel. Hij gaat namelijk niet in op alle onderzoeken die er gewoon liggen als het gaat om de attitude van migranten met een islamitische achtergrond ten opzichte van andere bevolkingsgroepen. Dan kom je er toch helaas bij uit — ik zeg "helaas", want ik had het liever ook anders gezien, maar ik herhaal het toch maar weer — dat 60% tot 70% van de ondervraagde moslims in West-Europa aangeeft homoseksuelen niet als vrienden te willen hebben en homoseksualiteit moreel afkeurt. Dat is een factor drie tot vier hoger dan bijvoorbeeld onder katholieken. Dat is bijna een factor twintig hoger dan seculiere burgers in Europa. Daar hebben wij dus gewoon met een probleem te maken.

Als het gaat om het onderzoek dat de heer Ergin nu aanhaalt: daarin zijn migranten meegenomen tot aan de tweede generatie. Dat is een probleem in onderzoeken dat ik al vaker aankaartte. Je zou ook naar de derde en de vierde generatie moeten kijken, maar die worden niet meegenomen in het onderzoek. Religie is niet meegenomen in dat onderzoek.

Mevrouw **Podt** (D66):
Er komen een aantal opmerkelijke dingen voorbij. Allereerst het "mij bereiken signalen". Dat vind ik altijd een beetje gelijkluidend met: dat heeft op Facebook gestaan. En ik hoor: "We moeten naar de derde en vierde generatie gaan kijken." Het wordt steeds meer; zo langzamerhand zijn we dat allemaal, volgens mij. Volgens mij heb ik nog niemand horen zeggen dat de manosphere het enige probleem is. Ik heb ook nog niemand horen zeggen dat er nog nooit een moslims is geweest die lhbti-personen heeft gediscrimineerd. Maar we zien met elkaar dat er in de afgelopen vier jaar een enorme daling is geweest van die acceptatie, dat nu acht op de tien jongens zeggen: doe maar niet. Hoeveel moslims denkt de heer Clemminck dat er de afgelopen tijd bij zijn gekomen?

De **voorzitter**:
Dit was de tweede lange interruptie van mevrouw Podt.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dit is precies de reden waarom D66 nooit iets aan migratie wil doen. Er komen wekelijks zo'n 870 migranten bij in dit land. Dat is per week. Ongeveer 90% is afkomstig uit een islamitisch land. Maak dus een rekensommetje over de afgelopen jaren, dan ziet u wat een enorme druk de islamisering legt op dit land. Ik verwijs naar hele duidelijke rapporten, onderzoeken van wetenschappers en universiteiten in Europa — ik ga ze niet nog een keer herhalen, voorzitter — als het gaat om de attitude van moslims ten opzichte van lhbti'ers, ook die derde en vierde generatie, juist die jongeren. Nou, in mijn optiek maakt dat het dus zinvol om die derde en vierde generatie wel degelijk mee te nemen in het onderzoek. Als die onderzoeken hadden laten zien dat islamitische jongeren op hetzelfde niveau zaten als katholieke of seculiere jongeren, zou ik geen enkele noodzaak zien om dat te doen. Het feit is dat die islamitische jongeren wel degelijk, met zo'n 60% tot 70%, negatief staan ten opzichte van lhbti'ers. Daarom is het noodzakelijk om ook die derde en vierde generatie mee te nemen in ons onderzoek.

De **voorzitter**:
Mevrouw Podt, een vervolgvraag.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Podt** (D66):
Er zit zo veel geklets bij dat ik niet eens weet waar ik moet beginnen. Laat ik er even één dingetje uitnemen. De afgelopen is het volgende namelijk wel veranderd. Er is een enorme berg geld gegaan naar antigenderinitiatieven, meer dan een miljard, en niet vanuit islamitische landen, maar vanuit Rusland en vanuit de Verenigde Staten. Dat zijn allemaal manieren om onze publieke opinie, de manier waarop wij dingen besluiten en onze wetgeving te beïnvloeden om de manier waarop wij omgaan met lhbti-personen in Nederland te veranderen. Dat komt niet uit islamitische landen, maar vanuit ultraconservatieve bewegingen uit de Verenigde Staten en Rusland. Dat is het verschil. Ik begrijp dan dat gefocus, dat enorme genavelstaar, van JA21 op moslims echt niet. Het is heel goed als we dat meenemen in alle onderzoeken, maar dat is niet het grote probleem van de afgelopen vier jaar.

De **voorzitter**:
Dit was de derde lange interruptie. Ik ga daar iets strakker op zijn, ook gegeven de tijd.

De heer **Clemminck** (JA21):
Het probleem is dat het niet mee wordt genomen in de onderzoeken, zeg ik in antwoord op het laatste stukje van collega Podt van D66. Bij sommige onderzoeken onderbreekt religie helemaal. Bij migranten worden, zoals ik al heb aangegeven, de derde en vierde generatie niet meegenomen. Een onderzoek zoals professor Koopmans voor verschillende andere Europese landen heeft gedaan, heeft in Nederland nog nooit plaatsgevonden. Daarover gaat de motie die JA21 heeft ingediend en die is aangenomen met 110 stemmen. Dat waren overigens onder andere die van u, mevrouw Podt. Laten we het dus eens onderzoeken. Het wordt namelijk niet onderzocht.

Ten tweede de miljardenstromen aan geld uit het buitenland die de publieke opinie beïnvloeden. Dat heb ik helemaal niet ontkend. Ik wil de collega van D66 echter ook wijzen op de miljarden die op dit moment vanuit het buitenland worden geïnvesteerd in allerlei grote megamoskeeën in heel dit land. Ze komen er overal bij: in Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen en Arnhem. Waar dacht u dat dat geld vandaan komt, vraag ik eigenlijk bijna retorisch aan de collega. Dat geld komt uit het buitenland. Soms is het statelijk, soms niet. Je kunt één ding raden: het zijn geen verlichte mensen. In die toekomstige moskeeën van Nederland wordt geen verlichte ideologie gepredikt.

De **voorzitter**:
Ik wil dit deel eigenlijk afronden, want het zijn heel veel interrupties van het hetzelfde type. Ik geef mevrouw Podt heel kort het woord voor de derde keer. Die interruptie moet heel kort. Daarna ga ik naar mevrouw Moorman. Dan gaan we straks naar het vervolg van uw betoog, meneer Clemminck. O, ik had u niet gezien, mevrouw Dobbe. U komt ook aan de beurt.

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik kan het heel kort doen. Dat er geen onderzoek naar gedaan wordt, is kul. We kunnen natuurlijk best nog meer onderzoek doen, maar het is gewoon flauwekul. Er wordt gewoon onderzoek naar gedaan. Soms komt eruit dat het een impact heeft, zeker. Soms komt eruit dat er geen impact is. Het kan allemaal gebeuren. Dat er miljarden naar moskeeën zouden gaan, lijkt mij wat potsierlijk. Dat dat overal zou leiden tot allerlei vreselijke dingen, is ook gewoon niet waar. Het zijn gewoon prima moskeeën, die hier gewoon op een normale manier mee omgaan. Laten we het allemaal nou niet zo'n

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

persiflage maken van iets wat het gewoon niet is. Laten we de dingen aanpakken die nodig zijn. Laten we niet zo hysterisch doen over dingen die gewoon niet aan de hand zijn.

De **voorzitter**:
Dit was de vierde lange interruptie.

De heer **Clemminck** (JA21):
Er zat niet echt een vraag bij. Ik denk dat mevrouw Podt toch iets te positief is over de verlichting die uit de moskeeën naar Nederlandse gelovigen komt.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, kort.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, kort. Meneer Clemminck wil alsmaar meer onderzoek, om vooral te kunnen aantonen dat het om een migratieachtergrond gaat. Ik heb hem tijdens een rondetafel zelfs horen zeggen dat we naar een vijfde en zesde generatie moeten gaan. Ik ben benieuwd waarom hij dan een motie voor onderzoek naar haat niet heeft gesteund. Het betreft dus de motie die verzoekt dat de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding jaarlijks moet rapporteren over haat tegen lhbti-mensen en vrouwen.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dat is niet aan de NCTV. Daar heb ik mijn eigen motie voor ingediend. Als ik het mij goed herinner, is die niet gesteund door PRO.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, kort.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dan heeft de heer Clemminck zijn data niet op orde. Dan een andere motie. Het betreft een motie van de leden Kostić, Koekkoek en Mutluer over het aanpakken van geweld. Ook die is niet gesteund door JA21. Die ging ook over lhbti en geweld. Waarom is die niet gesteund door JA21?

De heer **Clemminck** (JA21):
Dat is gewoon onderdeel van staand beleid. Er zitten vaak wat dingen in de constateringen en overwegingen waar je als partij misschien niet voor bent. Ik wil de collega er ook op wijzen dat soortgelijke moties van JA21 gewoon zijn aangenomen.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, tot slot.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Tot slot een laatste motie. Die motie verzocht om meer discriminatierechercheurs aan te stellen. Ook die werd niet gesteund door JA21. Daarbij wil ik vooral aangeven dat JA21 elke keer grote woorden heeft, maar altijd maar één groep wil aanwijzen en het brede plaatje structureel afwijst.

De heer **Clemminck** (JA21):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Het was toch echt mevrouw Moorman van PRO die het in haar bijdrage alleen maar over de manosfeer had.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Vier op de tien vrouwen in Nederland is niet economisch zelfstandig. Dat is een probleem, want een groot deel van hen wil dat zelf wel zijn. Nu heeft het kabinet het plan om bijna 100.000 vrouwen te ontslaan uit de huishoudelijke zorg. Vervolgens moeten zij hetzelfde werk doen, omdat de zorg nog steeds nodig is, maar dan onbetaald. Wat vindt JA21 daar eigenlijk van?

De heer **Clemminck** (JA21):
Dat is eigenlijk een andere discussie en een beetje buiten de orde. Zal ik antwoorden of naar het gelach van mijn collega's luisteren, voorzitter?

De **voorzitter**:
Graag uw antwoord, meneer Clemminck.

De heer **Clemminck** (JA21):
Oké, dank u. De zorg is in het land is onbetaalbaar. U heeft het daarover wel vaker gehad in debatten met mijn collega's. Het is niet mijn woordvoering, maar oké. Het betekent dat we daarin moeten hervormen. Er zijn helaas gewoon te weinig werkenden ten opzichte van de mensen die zorg nodig hebben, zeker met de vergrijzing waar we nu mee te maken hebben. Tegelijkertijd is het ook niet zo dat de betaalbaarheid van de zorg gegarandeerd is voor de toekomst. Dus willen wij in de toekomst zorg kunnen bieden voor Nederlanders, dan zullen we hervormingen moeten doen. Dit is daar eentje van.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Maar op welke manier lost dit nu een probleem op? Dat vraag ik ook aan JA21. We hebben het over de betaalbaarheid en de toekomstbestendigheid van de zorg, want daar refereert JA21 aan. Op welke manier lost het een probleem op als je 90.000, bijna 100.000 vrouwen gaat ontslaan uit die zorg, die vervolgens hetzelfde werk moeten doen, omdat het werk nog steeds nodig is, maar dan onbetaald? Je verschuift het probleem dan naar het bordje van de vrouwen. Die werken vaak ook weer in de zorg en moeten dan minder gaan werken et cetera. Waarom is de analyse van JA21 dan dat dit op een of andere manier gaat leiden tot oplossingen voor dit probleem?

De **voorzitter**:
Dit was wel uw tweede lange interruptie. De heer Clemminck.

De heer **Clemminck** (JA21):
Wat ik een beetje bezwaarlijk vind, is dat collega Dobbe van de SP doet alsof dit een ontslagronde is die zich richt op vrouwen. Dat is natuurlijk helemaal niet het geval. We hebben ook gewoon mannen in de zorg. Dit overheidsbeleid, dat overigens van de coalitie is — wij zijn een oppositiepartij — is helemaal niet gericht op het ontslaan van duizenden vrouwen. We moeten wél zorgen dat onze zorg betaalbaar blijft voor de toekomst. We moeten wél accepteren en ons realiseren dat het aantal werkenden ten opzichte van de mensen die zorg nodig hebben, in de toekomst een andere verhouding gaat zijn. Dat dwingt ons om verantwoordelijkheid te nemen, om de zorg ook duurzaam te houden voor toekomstige generaties. Nogmaals, dit is helemaal niet gericht op het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ontslaan van vrouwen; dat is een suggestie die echt buitengewoon kwalijk zou zijn.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Volgens mij moeten wij hier gewoon eerlijk zijn met elkaar en kijken naar welke zeer voorspelbare gevolgen er zijn van het beleid dat dit kabinet voert. Daarom zitten wij ook in de oppositie. Dat is ook onze rol. Als je dan ziet dat de huishoudelijke zorg afgeschaft gaat worden en dat daarin ongeveer 100.000 mensen werken, waarvan het merendeel vrouw is, betekent dat een ontslagronde voor in merendeel vrouwen. Ik ken de huishoudelijke zorg namelijk heel goed. Geloof me, daarin werken mannen, maar het merendeel van de werknemers is vrouw. Het merendeel van die vrouwen moet ook al mantelzorgen. Die moeten straks die taak erbij gaan doen. JA21 zegt dat het daar niet op gericht is, maar dit is toch wel het gevolg van dat beleid. Ik snap niet waarom JA21 vindt dat dit ook maar érgens een oplossing voor is, terwijl het alleen de economische onzelfstandigheid van vrouwen vergroot.

De **voorzitter**:
Meneer Clemminck, aan u het woord. Daarna kunt u uw betoog vervolgen.

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik ben blij dat de collega toegeeft dat die ontslagen helemaal niet specifiek gericht zijn op vrouwen; het ontslag van vrouwen is hoogstens een gevolg, maar het is daar niet op gericht. Dan blijf ik er toch bij dat als je de betaalbaarheid en de kwaliteit van de zorg duurzaam wilt kunnen hanteren, je zult moeten hervormen. Ik heb er al op gewezen dat de betaalbaarheid onder druk staat. Er zijn overigens ook nog wel genoeg andere potjes te bedenken waaruit wat JA21 betreft wat minder mag worden uitgegeven; wellicht geeft dat wat financiële ruimte. Ten tweede, en dat heb ik al eerder gezegd: het aantal werkenden ten opzichte van mensen die zorg nodig hebben, gaat naar een andere verhouding. Dat heeft gewoon met demografie te maken. Als je verantwoordelijkheid voelt voor het behouden van kwalitatief goede zorg, zul je je verantwoordelijkheid ook moeten nemen door moeilijke maatregelen te nemen. Een daarvan is dat je de zorg hervormt.

De **voorzitter**:
U kunt uw betoog vervolgen.

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik had het natuurlijk nog over de manosfeer. Daarna kwamen er een hoop interrupties. Ik ga weer even terug naar dat onderdeel van mijn betoog. Ik had het net gehad over de As-Soennah-moskee, waar de imam er bij de gelovigen toe oproept dat vrouwen vooral thuis moeten blijven en buiten hoogstens een beetje boodschappen mogen doen. Het interessante is natuurlijk dat men in een onderzoek van De Groene Amsterdammer een computerbot het algoritme van de manosfeer liet onderzoeken en dat de journalisten in hun artikel moesten toegeven dat ze toch ook wel heel vaak uitkwamen op islamitische accounts. De manosfeer, dus, of moeten we "de islamosfeer" of de "alt-wallah" zeggen? Is dat dan eigenlijk de betere benaming?

De paniek om de manosfeer is onterecht. Uit onderzoek naar kiesgedrag blijkt niet dat

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

jongeren vaker op partijen stemmen die reactionaire opvattingen over de man-vrouwverhouding zouden hebben. Uit onderzoek blijkt ook dat jongeren veel progressiever zijn dan alle generaties daarvoor. Graag een reflectie van de staatssecretaris op de manosfeer en de islamosfeer. Is de staatssecretaris bereid om in het aangekondigde onderzoek naar de manosfeer kritisch te kijken naar de rol van bijvoorbeeld de islam, en naar in hoeverre de manosfeer nou eigenlijk echt een maatschappelijk probleem is? Ik hoor het graag van de staatssecretaris.

Voorzitter. In de Emancipatienota staan subsidies en budgetten die zijn gereserveerd voor kennisinfrastructuur en organisaties. Een daarvan is het COC. Er zijn in Nederland zo'n 2,7 miljoen lhbti'ers, en ongeveer 8.000 daarvan zijn lid van het COC. Ik ben daar overigens een van. De vorige voorzitter van het COC was Astrid Oosenbrug van de Partij van de Arbeid, nu PRO, en de huidige directeur is Marie Ricardo, eveneens van PRO. PRO gelooft natuurlijk in intersectioneel activisme. Het was dan ook geen verrassing dat het COC zich recent aansloot bij de Rode Lijndemonstratie, een demonstratie vol radicaal-linkse mensen en Hamassupporters. Ik ontving tal van berichten van lhbti'ers die daar kwaad over waren. Ze vroegen zich af wie het COC denkt te vertegenwoordigen. Ook werd volgens mij menig lidmaatschap opgezegd.

De **voorzitter**:
Ik zie drie interrupties, maar ik weet niet of dat punten van orde zijn. Ja, hoor ik. Eerst mevrouw Podt.

Mevrouw **Podt** (D66):
Voorzitter, dit moeten we niet gaan doen. Ik bedoel, het staat iedereen vrij om van alles te vinden van de reden waarom mensen ergens staan. Er stonden daar 200.000 Nederlanders. Om hen nou af te doen als Hamasaanhangers … Dat is ook echt niet waar. Daar is ook naar gekeken. Laten we dat dus gewoon niet doen. En het zwartmaken van maatschappelijke organisaties moeten we gewoon ook niet doen. Dat past ons niet als parlementariërs. Ik neem daar echt aanstoot aan en ik hoop dat de heer Clemminck bereid is om zijn woorden terug te nemen.

De **voorzitter**:
Er is ook een punt van orde van de heer Ergin.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik vind het ook echt schandalig dat de heer Clemminck hier in het emancipatiedebat even de Rode Lijndemonstratie erbij haalt. Ik vind de beschuldigingen echt schandalig die de heer Clemminck in de richting van al die mensen doet, die daar voor één doel staan, namelijk tegen genocide demonstreren. Ik wil graag gezegd hebben dat ik trots ben op alle maatschappelijke organisaties die er die dag stonden om een duidelijk signaal af te geven. Dat wil ik graag gezegd hebben.

De **voorzitter**:
Ik kijk nog heel even. Mevrouw Moorman had een punt van orde en mevrouw Dobbe ook. Liggen die in het verlengde daarvan?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik wil nog wel wat extra's zeggen. De heer Clemminck is zogenaamd heel de tijd bezig met cijfers en feiten, en tegelijkertijd zegt hij dingen die gewoon onwaar zijn. Hij noemde

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

zonet een onderzoek waaruit zou blijken dat Nederlandse jongeren progressiever zijn. Nou, het onderzoek laat het tegenovergestelde zien. Dat vind ik heel ingewikkeld, voorzitter, want ik wil niet de hele tijd interrumperen, maar nu is wat mij betreft echt de grens bereikt. Nu worden een organisatie en personen die zich hier niet kunnen verdedigen voor de bus gegooid. Er worden gewoon feitelijke onwaarheden verteld over een hele grote groep mensen, over 200.000 mensen die daar vreedzaam staan te demonstreren. Die worden door JA21 Hamassupporters genoemd, en dan zijn er nog allerlei andere verwensingen. Ik vind echt, voorzitter, dat u hierop moet ingrijpen. Dit is gewoon echt … Ik hoorde de heer Clemminck net "buiten de orde" zeggen toen gewoon een vraag werd gesteld over emancipatie. Dit is nou écht buiten de orde, en ook echt heel erg ongepast. Ik hoop echt dat de heer Clemminck dit wil terugnemen.

De **voorzitter**:
Uw punt is gemaakt.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik maak ook bezwaar tegen de classificatie van de Rode Lijndemonstratie, van de 200.000 mensen die daar stonden en de maatschappelijke organisaties die zich daarvoor hebben ingezet. We moeten in debatten geen onzin gaan lopen verkopen. Ik hoop dat de voorzitter hierop wil ingrijpen.

De **voorzitter**:
Meneer Clemminck, u heeft de punten van orde gehoord. De voorzitter is het daar overigens mee eens, ook omdat we de waardigheid van het debat en van de Kamer als instituut moeten beschermen. Ik wil u dus vragen om uw betoog te vervolgen en dit soort classificaties in het kader van de Rode Lijn en de mensen die u in uw inbreng wel noemt maar zich hier niet kunnen verdedigen, niet te hanteren. Ik vraag u uw betoog te vervolgen en terughoudend te zijn met het volgende punt.

De heer **Clemminck** (JA21):
Een kort punt van orde van mijn kant. Daarna ga ik inderdaad mijn betoog vervolgen, want u bent de voorzitter en ik heb daaraan te voldoen. Het enige punt van orde dat ik wil maken, is dat er geen sprake is van genocide.

De **voorzitter**:
Dit lokt natuurlijk ook weer een reactie uit. Dit is ook buiten de orde van deze vergadering. Ik heb u gevraagd of u terughoudend wilt zijn met dergelijke uitingen. Dit is een uiting die in diezelfde categorie past. Ik wil u vragen om dat niet meer te doen en om nu uw betoog te vervolgen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Voorzitter, ik wil nog een punt van orde maken.

De **voorzitter**:
Ja. Heel kort, mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Een punt van orde is een punt van orde. Een mening is geen punt van orde. Dit was een mening van de heer Clemminck. Ik heb de heer Clemminck ook via de voorzitter gevraagd om zijn woorden terug te nemen. Kan ik bij dezen dus constateren dat de heer

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Clemminck achter de woorden staat die hij uitspreekt en die zeer ongepast zijn en niet tegemoetkomen aan de waardigheid van het parlement die wij hier allemaal hoog te houden hebben, en gewoon doorgaat op de route die hij net heeft ingezet?

De **voorzitter**:
De heer Clemminck.

De heer **Clemminck** (JA21):
Nou…

De **voorzitter**:
Vroeg u het aan mij als voorzitter?

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Nee, voorzitter. Wij praten hier via de voorzitter, maar het was natuurlijk een vraag aan de heer Clemminck.

De **voorzitter**:
Jajaja. De heer Clemminck krijgt hierover ook het woord.

De heer **Clemminck** (JA21):
Nou, ik zal het simpel houden, voorzitter: nee.

De **voorzitter**:
Oké. Het kan natuurlijk dat dat zo is. Ik wil aan u nogmaals het ordeverzoek doen dat ik net heb gedaan. U kunt uw betoog vervolgen.

De heer **Clemminck** (JA21):
Ja. Dank, voorzitter. Ik zal mijn betoog vervolgen.

Ik had het over kiezersonderzoeken in het buitenland. Die laten zien dat lhbti'ers, net als andere kiezers, steeds andere partijen steunen. Dat kun je toch zien als een geslaagde emancipatie, want dat betekent dat lhbti'ers over heel verschillende maatschappelijke en politieke vraagstukken heel verschillend kunnen denken en niet als één groep gezien kunnen worden. Ik noem bijvoorbeeld een onderzoek in Frankrijk. Uit onderzoek blijkt dat onder lhbti'ers de grootste partij die van Marine Le Pen is. De grootste partij onder lhbti'ers in het Verenigd Koninkrijk is die van Farage. Er is ook een peiling in Duitsland geweest die liet zien dat daar de grootste partij onder de lhbti'ers de AfD was. Nogmaals, voor mij is dit altijd een voorbeeld van hoe emancipatie werkt. Lhbti'ers zijn namelijk zeer divers in hun opvattingen over politiek en maatschappij. Het is eigenlijk geen gemeenschap, en dat is misschien precies wat wij met "emancipatie" zouden bedoelen. Lhbti'ers zijn individuele burgers die van hun seksualiteit geen identiteit maken. Deelt de staatssecretaris dat een kernmerk van een succesvolle emancipatie van lhbti'ers is dat zij politiek en maatschappelijk heel verschillende opvattingen kunnen hebben?

De **voorzitter**:
Meneer Clemminck, u bent eigenlijk aan uw tijd. Ik wil u dus vragen om tot een afronding te komen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De heer **Clemminck** (JA21):
Excuus, voorzitter. Dan ga ik heel snel kijken. Ik had nog iets willen zeggen. Staat u mij toe nog een laatste vraag aan de staatssecretaris te stellen? En dan wil ik nog één zin wijden aan de loonkloof. Daar had ik nog een betoog over, maar ja.

De **voorzitter**:
Eén zin.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dank u wel, voorzitter. De laatste vraag aan de staatssecretaris ligt in het verlengde van wat ik net zei. Zou het niet beter zijn om niet langer van een lhbti-gemeenschap te spreken, maar van lhbti'ers?

Ik had nog één stuk willen wijden aan de loonkloof, maar dat ga ik niet doen, want ik zit aan mijn tijd. Dan nog een simpele zin. Voor JA21 geldt: gelijk werk en gelijke prestatie verdient het gelijke loon.

De **voorzitter**:
Dank u wel, ook voor de korte zin. Dan wil ik nu aan mevrouw Moorman vragen of zij het voorzitterschap wil overnemen.

Voorzitter: Moorman

De **voorzitter**:
Dat wil ik zeker. Dan zou ik graag de heer Hamstra namens het CDA het woord willen geven.

De heer **Hamstra** (CDA):
Voorzitter, dank u wel. Zaterdag is de mooiste dag van de week: vroeg van huis, vaak al in je tenue, op de fiets naar de club. Daar aangekomen komt de geur van vers gemaaid gras je tegemoet. Samen het veld op met je vriendjes of vriendinnetjes, dromend van die mooie goal of beslissende pass. Iedereen die voetbalt of dat heeft gedaan, herkent dit gevoel. Het mooie is dat op het veld iedereen gelijk is, wie je ook bent, hoe je er ook uitziet en wat je voorkeuren ook zijn. Alleen de liefde voor de bal telt. Dat is zoals het altijd zou moeten zijn, maar helaas is dat niet vanzelfsprekend. Daar wil ik het vandaag over hebben. Ik begin met onze visie op emancipatie. Vervolgens ga ik in op de dalende acceptatie onder jongeren en mogelijke oplossingsrichtingen, waaronder de rol van de manosfeer. Ik sluit af met ouderen.

Voorzitter. Ik begin met onze visie op emancipatie. Wat is emancipatie eigenlijk? In het Romeins recht had je de term "emancipatio", die werd gebruikt voor de juridische handeling waarbij een zoon ontheven werd uit de vaderlijke macht. De zoon ging op eigen benen staan en kon over zichzelf beslissen. Vertaal je dit naar onze tijd, dan gaat "emancipatio" over het innemen van een volwaardige plek in de samenleving. Voor het CDA begint het denken over emancipatie bij het gegeven dat ieder mens uniek is. Geen mens is hetzelfde, waar zijn wieg ook stond, hoe hij ook is opgegroeid, welke talenten hij ook heeft gekregen of heeft aangeleerd, wat hij ook gelooft en op wie hij ook verliefd is. Iedereen heeft een eigen levensverhaal. Ieder mens is niet alleen uniek, maar ook intrinsiek van waarde en fundamenteel gelijkwaardig. We komen tot ons recht in relatie tot een ander. Juist omdat we allemaal anders zijn, met verschillende talenten en ook

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

tekortkomingen, kunnen we elkaar helpen, net zoals op het voetbalveld, waar de een een begenadigd linkerbeen heeft en de ander goed kan koppen. Dat klinkt logisch, toch? Door die ogen kijken wij naar emancipatie.

Voorzitter. Daarom zijn we ook geschrokken van de nieuwe cijfers van het Mulier Instituut. De homoacceptatie op sportclubs is de afgelopen jaren flink gedaald. Tussen 2010 en 2020 had steeds ongeveer 85% van de sporters er geen enkel probleem mee dat een clubgenoot homoseksueel was. Nu is dat 66%. Ook het percentage van de sporters dat het oké vindt om na de wedstrijd samen te douchen met een homoseksuele medespeler — lees: teamgenoot van hetzelfde geslacht — is gedaald van 73% naar 55%. Na de rapporten van UvA en HBSC is dit opnieuw een klap in het gezicht voor iedereen die emancipatie een warm hart toedraagt.

Voorzitter. Dit onderzoek staat niet op zichzelf. Kijken we naar dat HBSC-rapport, waar ik het al eerder over had, dan lezen we bijvoorbeeld dat 40% van de jongeren op de middelbare school niet instemt met de stelling "homoseksuele jongeren mogen mijn vriend zijn". Dat is ronduit triest. Dat slechts 45% van de jongeren aangeeft dat je op school openlijk homoseksueel kunt zijn, is kwalijk. Ik vind het belangrijk dat kinderen in Nederland kansrijk kunnen opgroeien, maar dat lukt op deze manier niet.

Voorzitter. Wanneer mensen in onze samenleving, onze medemensen, het gevoel hebben dat ze niet zichzelf mogen zijn, gaat er iets mis in de samenleving. Daar zijn wij samen, als collectief, verantwoordelijk voor. Als we het UvA-rapport uit 2025 erop naslaan, zien we dat de onderzoekers dezelfde afnemende trend constateren als het gaat om acceptatie. "De monitoren meten houdingen, maar bevatten geen gegevens over mogelijke verklaringen", aldus de onderzoekers. Daarnaast wil ik aangeven dat de dalende acceptatie niet alleen om houding gaat. Uit de gesprekken die ik met ons CDA Pride Netwerk heb gehad, kwam naar voren dat het begint met houding, maar dat het ook kan leiden tot daadwerkelijk gedrag. Dit laat zich zien in verbaal en fysiek geweld tegen lhbti-personen. Dat is natuurlijk onacceptabel.

Voorzitter. Als lichtpuntje zie ik dat iedereen in deze zaal, van links tot rechts, het erover eens is dat deze cijfers zorgelijk zijn. Dat is mooi. De vraag is dan: hoe nu verder? De belangrijkste vraag daarbij is: waarom? Hoe komt het dat de acceptatie afneemt? Wat ligt hieraan ten grondslag en wat zijn de oorzaken? Kijken we naar het UvA-rapport uit 2026, dan zien we dat er gesproken wordt over verbanden en interactie-effecten. Zo zien we bijvoorbeeld een klein tot middelgroot verband tussen conservatisme en lhbti-opvattingen en godsdienst en lhbti-opvattingen. Toch kunnen we nog maar weinig zeggen over causaliteit, dus de directe oorzaken. Daarom roept dit UvA-onderzoek ook op tot vervolgonderzoek, en dan het liefst intersectioneel.

Het is goed dat de staatssecretaris onderzoek laat doen naar waar deze teruggang in acceptatie van homoseksualiteit onder jongeren vandaan komt en naar mogelijke oorzaken hiervan. Kan de staatssecretaris aangeven wanneer zij denkt dat deze onderzoeken klaar zijn en of daar de daadwerkelijke oorzaak, dus de causaliteit, uit naar voren komt? Kan zij alvast een doorkijkje geven van wat we concreet gaan doen met de uitkomsten van deze onderzoeken? Waar landen deze mogelijke oplossingsrichtingen en wanneer kan de Kamer deze tegemoet zien?

Voorzitter. Dan de rol van ouders. Wij zien zelf al een aantal oplossingsrichtingen voor

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ons. Het is al eerder gegaan over de rol van ouders. Ouders moeten het goede voorbeeld geven aan hun kinderen. Zij leven hun waarden voor aan hun kinderen. Ik hoop dat ouders in deze cijfers ook reden zien om met kun kinderen in gesprek te gaan over tolerantie voor de medemens: "Hoe stel jij je op tegenover de ander? Hoe houd je rekening met het gevoel van de ander? Weet dat jouw woorden en daden anderen kunnen kwetsen." Daarnaast is er ook een rol voor de samenleving. Ook de overheid heeft de rol te spelen. Ik kom hier straks op terug.

Voorzitter. Als ouder moet je namelijk niet willen dat jouw kinderen beïnvloed worden door de verkeerde rolmodellen op het internet. Tijdens eerdere debatten — we hebben het er net ook al over gehad — hebben we bijvoorbeeld gesproken over de podcast Mag jouw vrouw, die inmiddels gelukkig gestopt is, en hebben we het gehad over de manosfeer. Eerder dit jaar zagen we ook al een rapport over de invloed van de manosfeer op scholen; die is zorgwekkend. In de Emancipatienota van de staatssecretaris wordt hier aandacht aan besteed en daar ben ik heel erg blij mee. Ook laat de staatssecretaris hier onderzoek naar doen. In het tweeminutendebat hebben wij gevraagd om een toezegging. We hebben gevraagd of bijvoorbeeld de volgende punten meegenomen kunnen worden: de rol van schadelijke algoritmen, sociale media, online radicalisering, opvoeding en positieve rolmodellen. Dat vinden wij heel erg belangrijk. Mijn vraag is wanneer we dit onderzoek tegemoet kunnen zien en wanneer wij de rijksbrede aanpak manosfeer kunnen verwachten.

Voorzitter. Dan de samenleving; die is ook aan zet. Ik heb het al eerder gehad over positieve rolmodellen, en we zijn blij dat in september de mannenalliantie van start is gegaan. Hoe staat het daar inmiddels mee? Wanneer kunnen we de eerste concrete actie daarvan verwachten? Hoe kijkt de staatssecretaris naar andere beschermende factoren zoals leeftijdsgenoten, school en de omgeving? Deze beschermende factoren blijken effectief te zijn wanneer we kijken naar de preventieve aanpak OKO, Opgroeien in een Kansrijke Omgeving, naar het IJslands model. In de jeugdzorg wordt er ook veel gebruik van gemaakt, dus we zijn benieuwd of daar parallellen te trekken zijn.

Voorzitter. Inmiddels hebben 1.000 middelbare scholen en mbo's GSA's, oftewel Gender & Sexuality Alliances. Dit zijn groepen en leerlingen die zich inzetten voor de acceptatie en een veilige schoolomgeving. Kan de staatssecretaris iets zeggen over de effectiviteit van deze aanpak en of zij deze aanpak verder zou willen versterken?

Voorzitter. Dan de rol van de overheid. Naast de samenleving heeft ook de overheid een rol te spelen. Het CDA ziet dat in een aantal aspecten, onder andere in het bevorderen van gelijke rechten, vrijheden en veiligheid voor iedereen. De overheid moet grenzen stellen, hard optreden tegen discriminatie en intimidatie, en de overheid moet voorwaarden voor gelijkheid scheppen. Vandaag staat de Emancipatienota van dit kabinet ook op de agenda. Er wordt al veel gedaan door de regering en men gaat ook nog veel meer doen. Onze complimenten daarvoor. Ik zou graag van de staatssecretaris horen, ik zou aan haar willen vragen of zij zich geroepen voelt om zich ook in het publieke debat normerend op te stellen. Wil zij ook haar beleid publiekelijk uitdragen en zich namens het kabinet helder en indien nodig fel uitspreken tegen de misstanden die zich nu voordoen?

Voorzitter. Tot slot de ouderen. In de Emancipatienota miste ik ook de aandacht voor andere doelgroepen, waaronder ouderen. Deze komen in de hele nota niet voor.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Gelukkig worden we in Nederland steeds ouder en zijn er ook steeds meer ouderen. Dat noemen we een dubbele vergrijzing. Maar ouderen lopen ook tegen belemmeringen aan, zoals leeftijdsdiscriminatie, wat een wezenlijk probleem is. Denk ook aan discriminatie op de arbeidsmarkt en op de woningmarkt, bijvoorbeeld wanneer het gaat om hypotheekverstrekking. Maar het gaat om meer. Het gaat om volwaardig mee kunnen doen aan de samenleving. Hierover heb ik een aantal vragen. Eén. Ziet de staatssecretaris zich ook geroepen als aanjager op het gebied van ouderenemancipatie? Wat kunnen we doen op dit onderwerp? Wat mogen we van haar verwachten? Twee. Wat doet de regering om de zelfontplooiing van ouderen verder te bevorderen?

Voorzitter, ik rond af. Emancipatie begint met het besef dat we leven in een pluriforme samenleving, waarin we samenleven met verschillen en die verschillen omarmen. Daar zal het CDA zich voor blijven inzetten omdat wij geloven dat ieder mens van waarde is.

Voorzitter, dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel, meneer Hamstra. Ik zie een interruptie van mevrouw Müller.

Mevrouw **Müller** (VVD):
De heer Hamstra had een mooi betoog. Ik vroeg mij het volgende af. Hij zei dat de overheid meer normerend moet optreden. Het ging in zijn betoog veel over acceptatie, maar in mijn optiek weinig over de veiligheid van de lhbti'ers, die onder druk staat. Hij vindt dat er meer normerend moet worden opgetreden. Wat ziet hij dan bijvoorbeeld voor zich? Wat zou de minister van Justitie en Veiligheid samen met de staatssecretaris kunnen oppakken? Staat hij er bijvoorbeeld voor open dat er een taakstrafverbod mogelijk kunnen zijn als er echt sprake is van een discriminatoir motief, van lhbti-haat?

De **voorzitter**:
Dank u wel, mevrouw Müller. Dat was ook interruptie van langer dan 30 seconden. Meneer Hamstra.

De heer **Hamstra** (CDA):
We hebben het hier al eerder tijdens debatten over gehad; volgens mij ging het er in het commissiedebat over. Het gaat erom dat ook politieke ambtsdragers een voorbeeldfunctie kunnen vervullen. Dat kunnen wij allemaal, maar in eerste instantie kunnen de staatssecretaris en misschien de minister dat ook. Daar kijken wij naar. Ik denk dat het ertoe doet als een bewindspersoon zich normerend uitspreekt. Op die manier zou zij zich kunnen mengen in het publieke debat.

In alle eerlijkheid weet ik nog onvoldoende of een taakstrafverbod effectief kan zijn. Ik ben benieuwd hoe effectief de interventies zijn die we nu voor ons zien. Als dit een effectief instrument is, ben ik graag bereid om daarover mee te denken.

De **voorzitter**:
Ik zie verder geen interrupties meer. Dan geef ik graag het voorzitterschap aan u terug voor het vervolg van het debat.

Voorzitter: Hamstra

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Bedankt, mevrouw Moorman. Dan gaan we verder met de inbreng van de heer Ergin in de eerste termijn van de Kamer. Het woord is aan u.

De heer **Ergin** (DENK):
Voorzitter, dank u wel. Artikel 1 van onze Grondwet is loepzuiver: iedereen mag zichzelf zijn, mag zijn of haar eigen keuzes maken en mag vooral niet gediscrimineerd worden. Toch zien we dat we in Nederland een groot probleem hebben met onverdraagzaamheid. Veel Nederlanders ervaren uitsluiting. Vandaag gaat het specifiek over de lhbtiq+-gemeenschap en vrouwen.

Voorzitter. DENK ziet het als een plicht om op te komen voor minderheden die in Nederland worden gediscrimineerd. Helaas zien we dat mensen uit de lhbtiq+-gemeenschap zich steeds vaker onveilig voelen. Daarom is het goed dat de staatssecretaris met extra geld komt om de positie van de lhbtiq+-gemeenschap in Nederland te verbeteren. De vraag is alleen wel wat al die mensen aan een zak met extra geld hebben. Ja, we moeten maatschappelijke fenomenen altijd onderzoeken; daar is DENK zeker niet tegen. We zien dat er al jaren onderzoek plaatsvindt, maar wat zijn nou de concrete maatregelen waardoor mensen zich veiliger gaan voelen? Ik denk dat mensen er uiteindelijk weinig aan hebben als we alleen maar blijven onderzoeken en niet met effectieve maatregelen komen. Ik zou graag een reactie willen van de staatssecretaris.

Voorzitter. We moeten het in dit emancipatiedebat vooral hebben over hoe we mensen weer het gevoel geven dat ze zichzelf mogen zijn, op alle plekken waar ze dat willen. We zien echter het volgende in de discussie over emancipatie van de lhbtiq+-gemeenschap; daar hebben we eigenlijk net een soort preview van gezien bij de heer Clemminck en mevrouw Raijer. Uitgerekend partijen die jarenlang als een belemmering hebben gewerkt en het hadden over "genderideologie", "wokebeleid" en dat de minderheid zich maar moest aanpassen aan de meerderheid, zijn er nu als de kippen bij om vooral de lhbtiq+-gemeenschap te misbruiken als een stok om Nederlanders met een migratieachtergrond en moslims mee te slaan. Ze staan vooraan in de rij om te vingerwijzen en mensen in het verdachtenbankje te zetten. Als er íéts is wat niet bijdraagt aan meer verdraagzaamheid en meer acceptatie in Nederland, dan is dat volgens mij die houding.

Voorzitter. Onverdraagzaamheid komt overal voor, in alle groepen van de samenleving. Dat zagen we ook in het onderzoek van het AD naar de reacties onder de berichten van premier Jetten op social media. Het waren vooral gewone Nederlanders die het nodig vonden om haatreacties te plaatsen in de richting van de premier. Het waren ook ambtenaren, politiefunctionarissen en bijvoorbeeld iemand die bij de Koninklijke Luchtmacht werkt.

Voorzitter. Ik begrijp dat de staatssecretaris eigenlijk aan het koorddansen is. De staatssecretaris wil beleid om acceptatie te bevorderen. Aan de andere kant zie ik dat de staatssecretaris ook een beetje probeert te balanceren ten aanzien van wat rechtse politieke partijen in dit huis roepen. Ik zou aan de staatssecretaris willen meegeven dat ik hoop en van haar verwacht dat zij haar woorden in de toekomst zorgvuldig kiest. Bij het vorige commissiedebat leek het net alsof de staatssecretaris meeging in het valse

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

frame dat het vooral aan de islam en aan de moslims ligt. In de antwoorden op de schriftelijke vragen die ik heb gesteld, zag ik een veel gebalanceerder standpunt van de staatssecretaris. Ook bij de het vragenuur zag ik dat. Ik wil de staatssecretaris er toch op wijzen dat woorden ertoe doen, zeker als die worden uitgesproken door een dienaar van de Kroon.

Voorzitter. Dan kom ik aan bij de emancipatie van vrouwen. Helaas zien we dat vrouwen in Nederland nog altijd niet veilig zijn. De helft van de jonge vrouwen loopt weleens om omdat ze zich onveilig voelen. Uit onderzoek blijkt dat een grote meerderheid van de uitgaande vrouwen weleens ongewenst is aangeraakt. We hebben het net ook gehad over de appgroep 't Haviksoog, waarin duizenden vrouwen met intieme beelden die zijn gedeeld zijn geshamed. Die beelden werden gemaakt terwijl ze aan het sporten of aan het zwemmen waren. We zien het bijvoorbeeld ook als één keer in de zoveel tijd de cijfers over zwangerschapsdiscriminatie naar buiten komen. Ik zou aan de staatssecretaris willen vragen: is ze van plan om met een concreet actieplan te komen om specifiek dingen aan te pakken zoals zwangerschapsdiscriminatie, maar ook dat vrouwen zich online, en kennelijk ook in whatsappgroepen, onveilig voelen?

De **voorzitter**:
En dat is een punt.

De heer **Ergin** (DENK):
U kijkt mij aan, voorzitter.

De **voorzitter**:
Ik kijk u zeker aan. U bent eigenlijk door uw tijd heen.

De heer **Ergin** (DENK):
Ik ben door mijn tijd heen. Dan ga ik naar mijn laatste punt. Dat gaat over de Emancipatienota van de staatssecretaris. Het belangrijkste verschil dat ik zie tussen de oude en de nieuwe Emancipatienota is dat er eigenlijk één groep vakkundig is weggemoffeld. Dat is namelijk de groep van vrouwen die een hoofddoek dragen. Die krijgen ook heel veel shit over zich heen. Uit alle onderzoeken blijkt dat die worden gediscrimineerd. Ik zou aan de staatssecretaris willen vragen waarom die groep is vergeten in de nieuwe Emancipatienota.

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we naar de volgende spreker aan de zijde van de Kamer. Dat is mevrouw Dobbe van de SP.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dank u wel, voorzitter. Ik heb beperkt de tijd, dus ik focus me op een beperkt aantal onderwerpen. Ik wil beginnen met de vier op de tien vrouwen in Nederland die niet financieel zelfstandig zijn, omdat ze geen werk hebben, te weinig uren werken of om dat hun loon te laag is. Dat is problematisch. Ruim een derde van de vrouwen zonder werk wil namelijk wel werken. 209.000 in deeltijd werkende vrouwen zouden meer uren willen werken. In geen enkel ander EU-land is het verschil in jaarloon tussen mannen en vrouwen zo groot als in Nederland. Ik denk dat hier vandaag voor ons ook een opdracht

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ligt.

Het begint bij de loonkloof. Op 26 november is het Equal Pay Day. Vrouwen werken vanaf dan symbolisch voor niets, omdat het uurloon gemiddeld 9,8% lager is dan dat voor mannen. Na correctie van verklaarbare verschillen verdienen zij gemiddeld 6,1% minder in de private sector en 1,7% minder in de publieke sector, voor hetzelfde werk. Daarvoor is de wet over loontransparantie bedacht. Nederland heeft de implementatiedatum van juni 2026 gemist. Nu blijkt dat ook die van 1 januari gemist gaat worden. Waarom, vraag ik de staatssecretaris. Dat kan namelijk echt niet. Voer die wet zo snel als mogelijk in. Wacht niet nog een halfjaar. Graag een reactie.

Een tweede reden voor inkomensverschillen is dat beroepen waarin veel vrouwen werken, relatief weinig betalen. De wet van Sullerot zien we in de zorg, horeca en schoonmaak. Is de staatssecretaris bereid om deze verschillen duidelijk te maken en met maatregelen te komen om deze kloof te dichten?

Een derde reden voor inkomensverschillen is dat vrouwen meer in deeltijd werken. De verdeling van zorgtaken is hiervoor een belangrijke oorzaak. In Nederland zijn er 5,5 miljoen mantelzorgers, waarvan het merendeel vrouw is. Zij verdienen steun om werk en mantelzorg te kunnen combineren. Is de staatssecretaris bereid het SER-advies te volgen om het mantelzorgverlof om te vormen tot acht weken betaald verlof tegen 70% doorbetaling? Wil de staatssecretaris het kabinetsbeleid doorlichten op de gevolgen voor vrouwen, en dan niet alleen wat betreft de gendertoets, maar heel specifiek ook wat betreft het plan om de huishoudelijke zorg af te schaffen? Dit kost bijvoorbeeld bijna 100.000 banen, vooral van vrouwen. De zorg blijft nodig en vervolgens komt dit onbetaalde werk weer terug bij vrouwen. Graag een reactie hierop. Dit is in feite namelijk het afpakken van het inkomen van vrouwen die hetzelfde werk moeten blijven doen.

Dan ga ik naar de zorg voor kinderen. Meer dan 60% van de ouders wil zorg voor de kinderen gelijk verdelen, maar slechts ongeveer 10% van de gezinnen lukt dat. Zes jaar na de geboorte van hun kind hebben moeders nog steeds ruim een derde minder inkomen. Die babyboete hebben vaders niet. We moeten eindelijk goede kinderopvang gaan regelen, zeg ik tegen de staatssecretaris. Door de kabinetsplannen gaan ouders met een laag inkomen meer betalen voor kinderopvang. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Vorige week bleek ook nog dat veel kinderopvangbedrijven meer rekenen dan de maximumprijs, waardoor de eigen bijdrage nog groter wordt, en de ongelijkheid dus ook. Dit gaat marktwerking niet oplossen, want het is een gevolg van marktwerking. BOinK wil onafhankelijk toezicht om te zorgen dat geld voor de opvang niet naar overwinsten gaat. Is de minister bereid om dat te doen?

Private equity bezit op dit moment 12% van het totale aanbod aan kinderopvang in Nederland. In sommige gemeenten is dat zelfs meer dan de helft. Kinderopvang van private equity is gemiddeld duurder. Mijn vraag aan de staatssecretaris is of zij gaat doen waar deze Kamer al eerder toe heeft opgeroepen, namelijk het weren van private equity, de sprinkhaankapitalisten, uit onze zo belangrijke kinderopvang. Hoe ziet de staatssecretaris de arbeidseis bij kinderopvang en het belang van mantelzorg daarbij? Is de staatssecretaris bereid om die arbeidseis ter discussie te stellen? Als jij als vrouw moet mantelzorgen, bijvoorbeeld omdat de zorg wordt afgeschaft en je meer moet mantelzorgen, dan moet je toch ook van kinderopvang gebruik kunnen maken?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Tot slot, voorzitter. Rutgers, Atria en COC Nederland publiceerden vorige week het onderzoek "Is dit wat man zijn is?". We hebben het er net ook al over gehad. Levensfasen en persoonlijke omstandigheden bepalen hoe ontvankelijk jongens voor de manosphere zijn. Graag zou ik van de staatssecretaris dus een reactie op dit onderzoek, op de conclusie en op de aanbevelingen ontvangen. Hoe ziet deze staatssecretaris de relatie tussen de mondiale antirechtenbewegingen en de manosphere in Nederland? Wat gaat zij aanvullend doen naar aanleiding van de aangenomen moties hierover?

Dank u wel, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan is het woord aan mevrouw Van der Plas.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dank u wel, voorzitter. Ik wil beginnen met een persoonlijk verhaal. Mijn moeder komt uit een Ierse familie van sterke, zelfstandige vrouwen en groeide op in een tijd waarin het enige recht van de vrouw het aanrecht was en waarin vrouwen moesten stoppen met werken zodra ze getrouwd waren. Mijn moeder was een strijder. Ik heb dat van haar geërfd en daar ben ik heel erg trots op. Mijn moeder was stewardess bij de Ierse luchtvaartmaatschappij Aer Lingus. Toen ze na haar huwelijk met mijn vader in 1961 in Nederland kwam wonen, wilde ze gewoon als stewardess blijven werken, en dan specifiek op Schiphol. Ze hield voet bij stuk en praatte de blaren op haar tong in gesprek met de mannelijke directie. Uiteindelijk mocht het. Zij werd daarmee de eerste stewardess bij Aer Lingus die als getrouwde vrouw mocht blijven werken. Zo baande zij bij Aer Lingus de weg voor alle Ierse getrouwde vrouwen die na haar kwamen, tot op de dag van vandaag.

Voorzitter. Ook leerde ze helemaal zelf de Nederlandse taal, zonder ChatGPT, zonder Google Translate, zonder taalmaatjes en zonder gesubsidieerde tolk. Later kreeg ze een baan in een kledingwinkel, maar net als haar moeder had ze veel meer belangstelling voor de politiek. Door hard te werken werd ze in 1978 gemeenteraadslid, in 1982 fractievoorzitter en in 1986 wethouder. Ook hier baande ze een weg voor degenen die na haar kwamen. Zij was namelijk de eerste wethouder in Nederland met een migratieachtergrond. Ze bereikte alles zonder kruiwagens, zonder vrouwenquotum en zonder enige vorm van voorkeursbeleid. Ze bereikte dit door de sterke, dappere, lieve en betrouwbare Nuala te zijn en door op haar eigen kracht te vertrouwen.

Voorzitter. Emancipatie gaat ook over vrouwen zoals mijn moeder. Het gaat over vrijheid, de vrijheid om een opleiding te kiezen, de vrijheid om je eigen geld te verdienen, de vrijheid om een gezin te beginnen, de vrijheid om voor iemand te zorgen of de vrijheid om een carrière op te bouwen. Het gaat vooral om de vrijheid om daar zelf keuzes in te maken. Mijn moeder koos er in alle vrijheid voor om na haar trouwen te blijven werken. Ze koos er in alle vrijheid voor om, nadat ze kinderen kreeg, voor ons te zorgen. Ook koos ze er, toen wij groot genoeg waren, in alle vrijheid voor om haar eigen carrière te volgen. Emancipatie is de vrijheid om te kiezen wie je bent, wie je wilt zijn en wat je uit je leven wilt halen.

Voorzitter. Wie bereiken wij vandaag eigenlijk als we nu naar het emancipatiebeleid kijken? Nederland bestaat namelijk niet alleen uit theoretisch opgeleide vrouwen met een kantoorbaan in een grote stad. Emancipatie is geen eenheidsworst. Volgens het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Sociaal en Cultureel Planbureau kijken praktisch opgeleide vrouwen heel anders naar emancipatie dan vaak in het beleid wordt aangenomen. Emancipatie is voor hen vooral een kwestie van zelf keuzes kunnen maken, voor jezelf op kunnen komen en regie hebben over het eigen leven. Voor ons als BBB is dat een belangrijk signaal. Natuurlijk is financiële zelfstandigheid belangrijk. Niemand moet gevangen zitten in een relatie omdat er financieel geen uitweg is. Maar als een vrouw ervoor kiest om minder te werken of niet te werken omdat zij voor haar kinderen, ouders of andere familieleden zorgt, dan is dat ook een keuze. Zo'n vrouw is niet minder geëmancipeerd dan een vrouw met een voltijdbaan. Daarom vraag ik de staatssecretaris: durft zij emancipatiebeleid ook vanuit keuzevrijheid te bekijken? Is zij bereid in de jaarlijkse voortgangsrapportage apart te laten zien wat haar beleid betekent voor praktisch opgeleide vrouwen, mantelzorgers, vrouwen met lagere inkomens en vrouwen buiten de grote steden?

Voorzitter. In Nederland wonen vrouwen niet alleen in de steden, maar ook in de dorpen. Een meisje dat 's avonds in het dorp van haar bijbaantje naar huis fietst, moet misschien kilometers door het donker. Een vrouw op het platteland kan bij huiselijk geweld verder van hulpverlening of een politiebureau wonen. Ook daar moet emancipatiebeleid oog voor hebben. Kan de staatssecretaris daarom toelichten hoe kleinere gemeenten en regionale samenwerkingsverbanden beter kunnen aansluiten bij de aanpak van Veilige Steden? Misschien moeten we het simpelweg niet meer hebben over veilige steden, maar over een veilig Nederland voor vrouwen.

Voorzitter, ik sluit af. BBB zou graag een emancipatiecheck zien, met een jaarlijkse verantwoording op basis van vier simpele vragen. Bereiken we ook praktisch opgeleide vrouwen? Bereiken we vrouwen in dorpen en kleinere gemeenten? Helpen we daadwerkelijk mensen die onveilig zijn? Kunnen we aantonen dat het uitgegeven belastinggeld resultaat heeft?

Uiteindelijk is emancipatie geen Haagse theorie. Het is de vrijheid om je eigen leven in te richten en om een carrière na te streven, maar ook de vrijheid om voor je gezin of je ouders te zorgen. Dat is voor BBB emancipatie: vrijheid, veiligheid en keuzevrijheid. Niet Den Haag bepaalt hoe jij moet leven, maar jijzelf.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. U heeft een interruptie van mevrouw Podt, D66.

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik vond het een heel mooi verhaal van mevrouw Van der Plas, dus dank daarvoor. Ik snap haar pleidooi voor keuzevrijheid ook heel goed. Ik heb dat rapport ook gelezen. Wat ik daarin nog wel een dilemma vind, is het volgende. Als je zegt dat je mensen keuzevrijheid wil bieden, moet je jezelf er ook wel rekenschap van geven dat dat op verschillende momenten in het leven wat anders kan betekenen. Je kunt op een bepaald moment zeggen: ik ga minder werken. Maar veel vrouwen hebben weinig zicht op wat dat betekent als hun man vertrekt of omvalt, of voor het moment dat ze met pensioen gaan. Ik heb daar eerder ook aandacht voor gevraagd. Is mevrouw Van der Plas het met mij eens dat het goed is als we ervoor zorgen dat mensen die keuzevrijheid echt hebben, dus dat we misschien wel het gesprek aangaan over de vraag: is het verstandig

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

om deze keuze op deze manier te maken? Hoe kunnen we mensen daarin goed ondersteunen?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dank voor die vraag. Dat is ook waarom ik in mijn betoog zei dat het heel onverstandig is om financieel afhankelijk te zijn. Er zijn zeker ook vrouwen die zich dat op dat moment misschien helemaal niet realiseren, maar met de gebakken peren zitten als hun man overlijdt of als er sprake is van een scheiding. Ik ben er heel erg voor om vrouwen daar wel bewust van te maken, door informatie en educatie. Als vrouwen desondanks zeggen dat ze gewoon voor hun kinderen of hun bejaarde ouders willen zorgen, vind ik dat zij die keuzevrijheid wel moeten hebben. Wat mij nog weleens zorgen baart, is dat een vrouw dan eigenlijk meteen wordt gezien als niet-geëmancipeerd of onderdrukt. Het is namelijk een hele mooie keuze om voor iemand te zorgen. Maar ik ben het er zeker mee eens dat we jonge meisjes en vrouwen daar wel op moeten wijzen: denk ook na over wat dat voor je toekomst kan betekenen.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ook ik vond het verhaal over uw moeder mooi. Ik ben het er ook mee eens dat die keuzevrijheid er moet zijn, maar er zijn soms ook patronen in de samenleving waardoor je die keuzevrijheid niet hebt. Denk bijvoorbeeld aan vaders die best wel graag willen zorgen voor hun baby, maar daar gewoon het verlof niet voor krijgen. Hoe kijkt mevrouw Van der Plas daarnaar, dus naar het feit dat we als overheid ook vrijheid kunnen bieden? Mevrouw Van der Plas begon zelf over het rouwverlof. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor vaderschapsverlof. Is mevrouw Van der Plas het met mij eens dat we het emancipatieproces juist op gang kunnen brengen door het bieden van vrijheid als overheid?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Deze tijd is gelukkig al iets anders dan de tijd waarin ik werd geboren of de jaren negentig, waarin mijn kinderen werden geboren. Mijn inmiddels ex-man kreeg twee daagjes verlof en moest daarna weer aan het werk. Ik denk dat werkgevers zich hier al wat meer bewust van zijn, en dat je in verschillende cao's ook wel veranderingen ziet. Dus ja, als mevrouw Moorman met een amendement, een motie of een wetsvoorstel komt om dit beter te regelen, sta ik er zeker welwillend tegenover om daarnaar te kijken. Ik vind wel dat we er als overheid voor moeten oppassen dat we dingen gaan opleggen, met een verplicht verlof of zo. Ook daarin moeten mannen en vrouwen een keuze hebben. Ook is het natuurlijk altijd de vraag wat het gaat kosten en waar dat geld vandaan komt. Dat vind ik ook belangrijk. Kijk, ik vind het heel belangrijk dat je gelijkwaardig bent in je huwelijk. Vrouwen kunnen luiers verwisselen, maar mannen kunnen dat net zo goed, hoor. Die hebben altijd een smoesje … Nou, niet altijd. Nu scheer ik weer iedereen over één kam! Maar mannen zeggen weleens "nee, dat kan ik niet; ik ben onhandig", terwijl ze wel een schuurtje in elkaar kunnen zetten. Nou, volgens mij is een luier verwisselen veel simpeler, denk ik dan. Maar goed, dat terzijde.

De **voorzitter**:
En daarmee zijn we aan het einde gekomen van … Nee? O, jammer.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik laat de schuurtjes en de luiers even liggen. Dank voor het verhaal over uw moeder. Ik vond dat heel mooi om te horen. Wat leuk dat u op die manier in haar voetsporen bent

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

getreden. Dat is mooi, volgens mij. Ik snap ook dat mevrouw Van der Plas zegt dat we niet alle vrouwen moeten dwingen om te gaan werken als ze dat niet willen, en dat in deeltijd werken niet betekent dat vrouwen niet geëmancipeerd zijn. Dat snap ik. Maar het omgekeerde kan natuurlijk ook waar zijn, dus dat net wordt gedaan alsof de vrouwen die in deeltijd werken, dat allemaal heel graag willen. Dat is ook niet waar. Ik begon daar mijn betoog ook mee. Ruim een derde van de vrouwen zonder werk wil werken en 209.000 in deeltijd werkende vrouwen zouden meer uren willen werken, maar er zit hun van alles in de weg wat wij zouden kunnen wegnemen. Ik noem betaalbare kinderopvang, maar ook een gelijk loon. Dat zijn toch dingen waar de overheid zich wél mee moet bemoeien?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dat geldt zeker voor betaalbare kinderopvang. Op gratis opvang zijn we nu nog wat kritisch, want hebben we daarvoor, ten eerste, wel het personeel? Kan het überhaupt wel? Ten tweede moeten niet alleen de hele hoge inkomens daarvan profiteren. Met gratis kinderopvang gaan zij er namelijk per saldo het meest op vooruit, dus meer dan de lage inkomens. Dat kan niet de bedoeling zijn, want als je een hoger inkomen hebt, zou je ook wat meer kunnen betalen. Voor de rest vinden wij ook dat het loon- en toeslagenstelsel gewoon echt helemaal op de schop moet. Ik denk dat we dat allemaal vinden in Nederland. Mensen moeten vooral loon naar werken krijgen. Als ze meer uren gaan werken, moeten ze niet bang hoeven zijn om hun zorgtoeslag, hun huurtoeslag of hun kinderopvangtoeslag kwijt te raken omdat ze net boven een grens komen. Ik denk dat dat überhaupt belangrijk is om veel meer mensen aan het werk te krijgen: mensen moeten netto meer overhouden in de portemonnee. Dus ja, ik ben het daar zeker mee eens.

Mevrouw Dobbe noemt ook de loonkloof. Daarvan heb ik weleens gezegd: is het niet zo dat vrouwen misschien wat terughoudender zijn in onderhandelingen? Mannen hebben nog steeds het idee van: ik sla met de vuist op tafel en anders ga ik ergens anders naartoe. Misschien zijn vrouwen daar wat bescheidener in. Ook daar zou je aan moeten werken. Kijk bijvoorbeeld naar mijn moeder. Ik heb het nog een beetje mild omschreven, maar zij pikte het gewoon niet dat ze als vrouw moest stoppen met werken toen ze ging werken. Dat pikte ze gewoon niet; ze vond dat echt totale nonsens. En dan praat je over 1960 of 1961. Vrouwen moeten daarin dus ook weerbaarder worden. Ze moeten trots zijn op zichzelf en laten zien wat hun waarde is. Ik denk dat er nog vrouwen zijn die dat lastig vinden; laat ik het zo zeggen.

De **voorzitter**:
Ik wil eigenlijk richting de afronding gaan, want we hebben nog een schorsing en we willen om 15.00 uur klaar zijn; dat wordt al heel erg lastig. Kan het kort?

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dan laat ik het hier gewoon bij. Ik werd een beetje getriggerd doordat mevrouw Van der Plas zei dat de overheid zich er niet te veel mee moet bemoeien. Er zijn natuurlijk wel dingen, waar wij het volgens mij over eens zijn, waarvan het heel goed is als de overheid juist wel ingrijpt. Over dat punt van het onderhandelen wil ik toch even zeggen dat daar wel onderzoeken naar zijn gedaan, en dat er geen verschil zit in de onderhandelingsvaardigheden van mannen en vrouwen, maar dat het meer een systematisch probleem is.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
U mag reageren, mevrouw Van der Plas, maar heel kort.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Daar ga ik nog even kort op reageren. Ik ga dat onderzoek nóg eens goed lezen. Is dat bij kantoorbanen? Hebben hogeropgeleide vrouwen misschien wat minder last van die terughoudendheid, of is dat bijvoorbeeld ook zo als je in een winkel werkt of in de fabriek werkt? Dat zou ik dan nog wel graag willen weten, zodat ik kan kijken of daar wat differentiatie in zit. Dan weten we ook precies wie we moeten bereiken.

De **voorzitter**:
Ik weet niet hoe dik het rapport is, maar we hebben nu een halfuur schorsing, dus misschien kunnen we het erbij pakken. We schorsen tot 13.05 uur. Daarna gaan we verder met de eerste termijn van de zijde van het kabinet.

Ik schors tot 13.05.

De vergadering wordt van 12.36 uur tot 13.05 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Goedemiddag allemaal. Nog niet iedereen is er, maar we gaan toch gewoon beginnen. Het is 13.05 uur. Dat hebben we ook gezegd. We zitten ook een beetje met de tijd, omdat we om 15.00 uur nog verplichtingen elders hebben. Daarom gaan we het dus gewoon redden met z'n allen. Ik heropen dit WGO en geef graag het woord aan de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen van de Kamer in de eerste termijn. Volgens mij neemt u dan ook de blokjes met de kopjes met ons door. Het woord is aan u. Misschien is het voor de zijde van de Kamer goed om te zeggen dat we de interrupties aan het einde van een blokje doen, om het proces een beetje te bespoedigen. Laten we het zo doen. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dank u wel, voorzitter. Dank aan de Kamerleden voor hun inbreng in de eerste termijn. Emancipatie is gewoon een heel erg leuk onderwerp, omdat het iedereen betreft. We horen dus verhalen over sterke moeders, mooie rolmodellen en, wat mij persoonlijk erg aanspreekt, de vrijheid om te zijn wie je bent en dat ook te kunnen laten zien in de aspecten van je leven. Dat is, denk ik, de positieve boodschap die we hier met elkaar proberen uit te dragen, maar ook in de vorm van beleid proberen te gieten. Daar hebben we de Emancipatienota over gepubliceerd. Daar zijn door Kamerleden in eerdere instanties weleens vragen over gesteld. Vandaag hebben we het wetgevingsoverleg om vooruit te blikken op komend jaar. Dus dank en leuk.

De onderwerpen die wij in blokjes hebben weten te vatten, zijn als eerste de fundamenten van het emancipatiebeleid en de nieuwe uitdagingen die daaruit voortkomen. Er zijn onder andere vragen gesteld over het onderzoek dat nog loopt over de manosfeer en dat soort zaken. Dan is er een blokje over lhbtqi+ in zijn totaliteit, zowel de veiligheid en gezondheid als de vrijheid in alle domeinen. Vervolgens wilde ik ingaan op vrouwen, waarbij we vrouwenveiligheid en vrouwengezondheid en -vrijheid als blokjes hebben.

Voorzitter. Ik wil eerst nog even kort noemen — iedereen heeft dat ook wel kunnen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

lezen in de Emancipatienota — dat de waarden van vrijheid en gelijkwaardigheid in onze democratische rechtsstaat zo belangrijk zijn dat die voor iedereen gelden. Je moet je dus ook veilig kunnen voelen op alle plekken in het land, om het maar zo te zeggen, of dat nou in de openbare ruimte, in het uitgaansleven of gewoon achter de voordeur is. Dat staat, denk ik, voorop in ons beleid. We zijn daarbij bezig met het verstevigen van het fundament onder die gelijkwaardigheid. We hebben daarbij ook een hoge ambitie wat betreft de emancipatieopdracht die we zien, bijvoorbeeld voor de financiële onafhankelijkheid van vrouwen en de emancipatie van lhbtqi+-personen en het enigszins kunnen keren van de tegenbewegingen die we zien in de maatschappij.

Dat kunnen we niet alleen. Daar wordt vanuit de politiek hard aan gewerkt, uiteraard ook vanuit ons ministerie. We doen dat ook in samenwerking met veel maatschappelijke organisaties en bewegingen. Ik denk dat het leuk is om ook eventjes te noemen dat we deze zomer de World Pride in Amsterdam hebben mogen verwelkomen. Daarmee hebben we inderdaad ook de vrijheid kunnen vieren. Het blijft toch ook een mooi, gedenkwaardig jaar in de zin dat het 25 jaar geleden is dat Nederland als eerste land ter wereld het huwelijk voor paren van hetzelfde geslacht heeft opengesteld. Dat zijn dan ook wel de positieve kanten van de emancipatie.

Voorzitter. Ik wil beginnen met de antwoorden op de vragen over het verstevigen van de fundamenten onder het emancipatiebeleid, onder andere wat betreft de manosfeer, waar veel vragen over zijn gesteld, onder anderen door mevrouw Moorman. Mevrouw Moorman vraagt mij eigenlijk om een domeinoverstijgende aanpak voor mentaal welzijn van jongens te ontwikkelen. Ik ben voor het mentaal welzijn van iedereen, maar ik moet wel eerlijk zeggen dat de minister van Langdurige Zorg, Jeugd en Sport daar als eerste voor opgesteld staat, om het maar zo te zeggen. Minister Sterk en ik trekken heel erg samen op als het gaat over jeugd in den brede en zeker als het raakt aan hetgeen waar we het vandaag over hebben, namelijk emancipatie van alle mensen die het betreft.

Er is al een paar keer verwezen naar de Mannenalliantie. We zetten samen met mannen en vrouwen in op het aanpakken van schadelijke stereotypen, onder andere in de rol van mannen als opvoeders van nieuwe generaties. We zijn bezig met de verkenning van de aanpak manosfeer. Daar kom ik zo nog nader op terug. We zijn met een aantal dingen bezig. Samen met minister Sterk werk ik aan de jeugd, om het zo te zeggen. Ik hoop dat dit het antwoord is dat mevrouw Moorman zocht.

Mevrouw Moorman vroeg ook of ik bereid ben te investeren in trainingen voor docenten. We hebben gezien — daar hebben we het in uw Kamer al eerder over gehad — dat de manosfeer ook de klas in komt en dat docenten handvatten nodig hebben om het gesprek daarover te voeren. Dat loopt al. Van wat onder andere de Stichting School & Veiligheid en Emancipator aanbieden aan docenten om dat te kunnen doen, wordt ... Ik weet niet zeker of het "gretig" is, maar er wordt in ieder geval goed gebruik van gemaakt. Verder zijn we nader onderzoek aan het doen naar de impact en aantrekkingskracht van de manosfeer. Daarbij kijken we ook naar effectieve interventies. In het eerste kwartaal van volgend jaar komen we hierop terug in een brief aan uw Kamer.

Mevrouw Moorman vroeg ook naar langetermijnonderzoek naar de manosfeer, net zoals dat in Australië wordt gedaan. Ik zei al dat we bezig zijn met aanvullend onderzoek, samen met de Radboud Universiteit. Daarbij kijken we naar: wat zijn naar de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

onderliggende ideeën en overtuigingen over de manosfeer, hoe moeten we de aantrekkingskracht nou duiden en welke interventies zijn er om de impact en de invloed van de manosfeer te kunnen keren? Tegelijkertijd zijn we aan het kijken hoe we, ook samen met andere ministeries, beleid kunnen verbeteren als het om dit onderwerp gaat. Aan het eind van het tweede kwartaal van volgend jaar gaan we nog wat dieper en breder in op wat we uit die onderzoeken halen.

Mevrouw Moorman vroeg ook hoe we om kunnen gaan met het registreren van geweldsincidenten waarbij de manosfeer een rol zou spelen. Dat moet ik echt met Justitie en Veiligheid oppakken. Ik weet dat er contact is met het Verenigd Koninkrijk om te kijken hoe ze er daar mee omgaan. Er zijn wat wisselende beelden over wat ze daar wel of niet doen en wat het effect daarvan is. Met die twee acties kan ik later terugkomen op wat dat dan betekent. Of eigenlijk zou de minister van Justitie dat moeten doen, denk ik; dat is het handigst.

Meneer Hamstra vroeg nog naar de timing van de onderzoeken die we hebben toegezegd en die ik net ook noemde. In het eerste kwartaal zal het onderzoek van de Radboud Universiteit naar de manosfeer met uw Kamer gedeeld worden, zoals dat dan officieel heet. Eind tweede kwartaal kijken we dan wat dat betekent voor een bredere aanpak om dit te bestrijden, zou ik bijna willen zeggen.

Meneer Clemminck vroeg om ook te kijken wat de rol van geloof is bij de manosfeer. Zoals gezegd zijn we de manosfeer ... Ik zeg "we", maar de Radboud Universiteit is dat nader aan het onderzoeken. Daarin komen de volgende dingen terug: het fenomeen zelf — wat is het nou, wat zijn de onderliggende ideeën en overtuigingen en wat zou het maatschappelijke gevaar ervan zijn? — de duiding van de aantrekkingskracht en beschermende en risicobevorderende factoren bij de doelgroep die een rol spelen. Vervolgens kijken we hoe we interventies kunnen inzetten. Er zullen dus verschillende aspecten naar boven komen en als die een significante plek hebben, zullen die uiteraard terugkomen in de rapportage over het onderzoek.

Meneer Hamstra vroeg specifiek naar de beschermende factoren. Ik denk dat dat een hele belangrijke is. U vroeg ook naar het onderzoeksrapport dat vorige week door Rutgers is gepubliceerd. Daarin zag je ook al wat terug over beschermende factoren. Daar zitten een aantal interessante handvatten in. Het IJslandse model ken ik niet heel goed, alleen een beetje oppervlakkig, maar juist rondom die beschermende factoren zitten daar volgens mij interessante aanknopingspunten in. Ik verwees al naar de brief die u in het eerste kwartaal krijgt over het aanvullend onderzoek. Ik kan me voorstellen dat als je het hebt over wetenschappelijk onderbouwde interventies, we die kunnen combineren met wat we in het IJslandse model zien. Dan kunnen we daar in het tweede kwartaal wat concreter op terugkomen.

Mevrouw Dobbe vroeg naar dat onderzoeksrapport van Rutgers, Atria en COC Nederland. Ik heb het ook pas kortgeleden gezien. Ik denk inderdaad dat het handig is om dat rapport mee te nemen in de brief die ik in het eerste kwartaal over aanvullende onderzoeken naar de Kamer zal sturen. Dat kan dan weer de basis zijn voor wat we in het tweede kwartaal zetten. Als mevrouw Dobbe het goed vindt, ga ik er in die brief nader op in. Maar wat ik al zei: er zitten in ieder geval een aantal interessante passages in. Maar ik heb het alleen nog maar oppervlakkig kunnen lezen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw Moorman vroeg naar big tech en stelde een aantal vragen over digitale zaken. Ik trek daarbij uiteraard samen met op met de staatssecretaris van Digitale Zaken. In de Kamerbrief van de staatssecretaris van Digitale Zaken van afgelopen juni is nader ingegaan op het onderwerp "sociale media en inmenging", en daarmee ook op big tech. Daarin schetst ze ook de stappen die Nederland kan zetten en gaat zetten om de negatieve impact van algoritmes te verminderen. Het wordt verder ook betrokken bij de Nederlandse inzet bij de DSA, de Digital Services Act, de Kids Act en de Digital Fairness Act. Er lopen dus een aantal processen om dat verder aan banden te leggen.

Mevrouw Podt vroeg waar de verantwoordelijkheid ligt voor het aan de kaak stellen van beelden die vrouwen overkomen. Mevrouw Podt: "Het ligt dan telkens bij de vrouwen zelf. Kan dat niet wat breder opgepakt worden?" Dat is natuurlijk altijd lastig bij dat soort strafrechtelijke onderwerpen. Die platforms, die voor een deel van big tech zijn, zijn gewoon verantwoordelijk onder de DSA-wetgeving, de Digital Services Act-wetgeving. Als er iets wordt gemeld, is zo'n very large online platform, zoals dat heet, verplicht om de illegale content te verwijderen, maar ook om kanalen te schorsen. Het toezicht op de naleving ligt bij de Europese Commissie. We kunnen ons daar verder niet in mengen, maar denk ik wel dat we daarnaast alles moeten doen wat we kunnen doen. Ik denk dat mevrouw Podt daar ook een beetje naar zoekt, want dat komt ook in haar volgende vraag naar voren. We moeten inderdaad met z'n allen een vuist maken tegen Haviksoog — heet dat zo? — en dat soort initiatieven. En dan is "initiatief" eigenlijk wel een te positief woord. Nou ja, u begrijpt wat ik bedoel.

Mevrouw Podt vroeg of ik met de staatssecretaris van Digitale Zaken en Justitie in kan zetten op structurele financiering van Offlimits. Uiteindelijk valt Offlimits onder de verantwoordelijkheid van de minister van Justitie en Veiligheid. Het is ook aan hem om daarin keuzes te maken. Ik weet dat er een amendement hierover ligt, maar de appreciatie daarvan laat ik ook aan de minister van Justitie. Wij zijn vanuit Emancipatie vooral bezig met preventie van dit soort dingen.

Mevrouw Podt vroeg of er aanvullende wetgeving nodig is voor Roddelpraat. Nou ja, het gaat niet per se om Roddelpraat, maar wel om dat soort trends, dat soort dingen. Nee, er is geen extra wetgeving nodig, want ook daar geldt weer dat illegale content volgens de wetgeving gewoon verwijderd moet worden. De DSA is die wetgeving en zoals ik net al zei, is de Europese Commissie daar toezichthouder op.

Mevrouw Müller vroeg of het niet sneller kan. Kunnen bijvoorbeeld whatsappgroepen als 't Haviksoog niet sneller uit de lucht gehaald worden? Daar heb ik nu geen antwoord op, hoewel ik dat ook graag zou willen. Laat me dat daarom eerst opnemen met Digitale Zaken en Justitie om te zien wat er kan.

Bij de fundamenten gaat het dus ook over buitenlandse invloeden en desinformatie. Daar zijn tenminste een aantal vragen over gesteld. Mevrouw Podt vroeg naar de georganiseerde anti-emancipatoire beïnvloeding vanuit onder andere de VS en Rusland. Wordt daar in de verkenning goed naar gekeken? De verkenning van de minister van Werk en Participatie gaat niet in op de georganiseerde beïnvloeding vanuit de VS, Rusland of andere landen. Het is vooral gericht op de juridische mogelijkheden en beperkingen voor het aanmoedigen en verspreiden van dat anti-emancipatoire gedachtegoed. In oktober is die verkenning met uw Kamer gedeeld. In februari is er een commissiedebat met minister Sjoerdsma, die deels bezig is met het bestrijden van de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

antirechtenbeweging. Op dat vlak loopt dus nog een proces.

Mevrouw Podt vroeg ook naar medische desinformatie. Als ik haar betoog goed begreep, is die onder andere gericht tegen jongeren die worstelen met hun genderidentiteit. Ik weet dat de minister van VWS nu bezig is om uitvoering te geven aan een motie over een verkenning van de strafbaarstelling van online medische desinformatie. Ik wil dus met haar ook even kijken of dit onder die verkenning valt of kan vallen, want het past wel in dezelfde route. Verder zijn er dus allemaal andere routes om desinformatie in ieder geval te signaleren, en te bestrijden. Ik heb er net al een aantal genoemd.

Ik heb nog een paar overige vragen over het fundament, maar volgens mij zag ik net al een aantal mensen naar de microfoon grijpen, dus misschien moet ik het even aan u laten om interrupties toe te staan.

De **voorzitter**:
Dank. Betekent dat dat we aan het einde van het eerste blokje gekomen zijn?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik heb nog wat overige vragen onder het eerste blokje.

De **voorzitter**:
Die zou ik er nog wel even bij pakken, want dan ronden we dat blokje eerst helemaal af.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja, dan doe ik dat. Helemaal goed. Uw wil is wet.

Er was een vraag van de voorzitter, zijnde CDA-woordvoerder, over het normerend opstellen in het publieke debat. Ja, dat wil ik. Dat probeer ik ook zo veel mogelijk te doen. Dat doe ik uiteindelijk omdat ik echt vind dat wij pal moeten staan voor de vrijheid en gelijkwaardigheid van iedereen in Nederland en dat we dat gewoon moeten afbakenen als blijkt dat dat niet zo is, en er ook wat tegen proberen te doen. Ik vind een land waarin iedereen vrij is en gelijkwaardig zichzelf kan zijn, het land waarin ik wil wonen. Volgens mij geldt dat ook voor het over-, overgrote deel van onze landgenoten, die u vertegenwoordigt.

Meneer Hamstra vroeg ook naar de ouderenemancipatie. Die vond ik op zich wel creatief, want die had ik niet zien aankomen, terwijl ik wel goed begrijp wat meneer Hamstra bedoelt. In ons emancipatiebeleid hebben we ons nu vooral gericht op de gelijkwaardigheid tussen mannen en vrouwen, van alle leeftijden, zou ik daar wel bij willen zeggen, en op de gelijkwaardigheid van lhbtiq+-personen van alle leeftijden. Wat dat betreft zijn ouderen daarin natuurlijk wel geïnvolveerd. Als het echt specifiek gaat om het emanciperen van ouderen, ligt dat natuurlijk vooral bij de minister van Jeugd, die eigenlijk de minister van ouderen is, minister Sterk. Zoals ik al zei, trekken we daar behoorlijk samen in op. Ik kan me wel voorstellen dat we het in debatten en ook in de nota best wel vaak over jongeren hebben en minder vaak over ouderen. Dan lijkt het net of die niet even belangrijk zijn, maar we zien dat er bij jongeren, die toch de toekomstige generaties vormen, toch wat minder herkenbare patronen zijn.

Mevrouw Van der Plas had ook nog een vraag die ik in de overige heb meegenomen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Die ging over een soort van emancipatiecheck in de jaarlijkse verantwoording. Ik proef dat mevrouw Van der Plas daarin twee dingen stelt. Dat ligt aan de ene kant eigenlijk in het verlengde van het begrotingsdebat OCW, waarbij ook de vraag is: maak nou duidelijker wat je hebt bereikt met bepaald beleid. Ik denk dat we dat sowieso moeten doen. Dat hebben we ook toegezegd. Specifiek over emancipatie vroeg mevrouw Van der Plas of het bijvoorbeeld de verschillende regio's in Nederland of de verschillende opleidingsniveaus wel bereikt. Dat hebben we deels vervat in de Emancipatiemonitor. Ik denk dat we met de verantwoording in de jaarverantwoording, de voortgangsrapportage, die elk jaar uitkomt, en de Emancipatiemonitor, die elke twee jaar uitkomt, behoorlijk wat data hebben, maar ik zal erop toezien dat we in die jaarlijkse voortgangsbrief specifiek proberen te benoemen waar dat is.

De **voorzitter**:
Dank u wel voor de beantwoording van dit eerste blokje. Ik ga gewoon het rijtje af, want er zijn al best een aantal mensen die hun vinger hebben opgestoken. Ik ga het strakker handhaven, dus zoals we hebben afgesproken. Tot 30 seconden is het dus onbeperkt, daarboven telt het als twee en dan houdt het op. Het is dus ook uw verantwoordelijkheid om zo kort en bondig mogelijk te formuleren. Heeft u daar een punt van orde over, mevrouw Podt?

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik heb een punt van orde. Het is heel goed om het aan het eind van het blokje te doen, maar er is dan wel een nadeel als je in één specifiek blokje veel vragen hebt gesteld. Ik hoop dat we dan wel de ruimte krijgen om nog in te gaan op de verschillende thema's, want anders gaat het natuurlijk niet.

De **voorzitter**:
Die krijgt u. Dat snap ik. Anders kan het natuurlijk niet; dat is heel logisch. Ik ga gewoon het rijtje af en begin bij mevrouw Moorman.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Sowieso is dat het probleem van het onderwerp emancipatie, want dat betreft zó veel. Misschien moeten we het er op een ander moment over hebben of we het zo moeten inperken. Maar goed, ik houd het nu even op de brede aanpak en de coördinerende rol. De staatssecretaris verwijst naar minister Sterk, maar ik ben wel zoekend in wie dan de coördinatie heeft. Zo'n brede aanpak betreft heel veel verschillende departementen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik weet dat het not done is om een vraag terug te stellen, maar ik verwees naar minister Sterk bij twee specifieke deelonderwerpen, namelijk ouderen en het mentale welzijn onder jongens. Mentaal welzijn ligt gewoon primair bij VWS. Daar ligt de hele aanpak mentale gezondheid en de geestelijke gezondheidszorg. Daar ligt een hele aanpak jeugd, zeg maar. Dat ligt dus gewoon primair bij minister Sterk en minister Hermans. Ik zie mijn rol met name om inderdaad aan te scherpen waar emancipatie vanuit onze gezamenlijke visie tekortschiet. Als mevrouw Moorman vraagt of mentaal welzijn … Nee, ik moet niet voor mevrouw Moorman spreken. Zij kan zelf heel goed zeggen wat ze bedoelt.

De **voorzitter**:
Het is wel dienstbaar bedoeld, dus dat snap ik.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dat mentale welzijn is onderdeel van een brede aanpak. De deskundigen vragen om een brede aanpak van de manosphere en emancipatie. Dat hebben we overigens ook gezien in het rapport van de regeringscommissaris. Die vraagt ook om een brede aanpak. Je ziet, ook in de begroting, dat het heel versnipperd is. Ik ken de staatssecretaris ook als ambitieus, zeker als het gaat om emancipatie. Ik zou zo graag die coördinerende rol zien.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik denk dat ik die ook als zodanig opvat. Ik destilleer een beetje uit de woorden van mevrouw Moorman — maar ik denk dat ik dat verkeerd heb begrepen — dat zij mij vraagt om een aanpak rondom het mentale welzijn van jongens te ontwikkelen. Ik vind dat dat echt ligt bij de minister voor jeugd en de minister voor mentale gezondheid. Maar mentaal welzijn zal een onderdeel zijn van de brede aanpak in het kader van de manosfeer, waarop ik in het tweede kwartaal van '27 terugkom mede op basis van het onderzoek waarop we in het eerste kwartaal terugkomen. Ik vermoed — ik zeg: vermoed — dat dit ook een rol zal spelen in de onderzoeksresultaten die we terug gaan zien.

De **voorzitter**:
Mevrouw Moorman, afrondend.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ja, tot slot. Datzelfde geldt eigenlijk voor de registratie door JenV. Ik begrijp dat de staatssecretaris dan verwijst naar haar collega, de minister van JenV. Tegelijkertijd hoort het hier ook echt bij. Ik hoop dan in het tweede kwartaal al deze verschillende onderdelen wel terug te zien.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dat is een zoektocht, maar dat begrijpt mevrouw Moorman ook. Ik voel dat en probeer ook met uw opdracht bezig te zijn als coördinerend bewindspersoon. Ik heb daar ook veel contact over met collega's. Maar als het echt ingaat op specifieke werkwijzen of beleidsaanpakken die echt bij een ministerie horen, bijvoorbeeld hoe je omgaat met aangiftes op de politiebureaus, moet ik dat op een gegeven moment overdragen. Maar wees gerust: ik bemoei me ermee vanuit de opdracht die ik graag aanvaard, namelijk het verstevigen van het emancipatiebeleid, en heb daar veel contact over.

De **voorzitter**:
Kan mevrouw Moorman dit zien als toezegging?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja, dat is prima. Maar ik ga er dan geen aparte brief over sturen, want we proberen ook een beetje efficiënt en slagvaardig te zijn. Het zal dan ergens even in terugkomen.

De **voorzitter**:
Dat hebben we zo genoteerd.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dank voor de antwoorden van de staatssecretaris op mijn vragen zojuist, maar ik wilde toch nog wel iets opmerken over de manosfeer. Ik heb de discussie hier met

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

belangstelling gevolgd. Ik had het niet in mijn tekst opgenomen, omdat ik gewoon te weinig spreektijd had. We zien bij die manosfeer het volgende. Het zijn volgens mij voor een deel jongeren, vooral jonge mannen, die uit de islam komen, om het zo even te zeggen. Die komen uit de politieke islam en de fundamentalistische islam. Dat kunnen we als feit constateren. Maar we kunnen ook als feit constateren dat het gewoon ook heel veel jonge Nederlandse testosteronbommetjes zijn in de puberteit. Ik vraag me dus af — dat wil ik aan de staatssecretaris vragen — hoe we dat het beste naar voren kunnen brengen. We kennen allemaal de puberteit. We waren allemaal jong en onbezonnen en wilden ons laten gelden. En noem alles maar op. Neem bijvoorbeeld mijn eigen omgeving. Ik heb twee zoons die hier gewoon ook heel veel last van hebben, in de zin dat zij wat conservatief zijn ingesteld, willen trouwen en graag goed willen zorgen voor een vrouw. Die zijn eigenlijk alweer bang om dat te zeggen, omdat ze dan gelijk weer in de groep worden geplaatst, zo van: o, ben jij ook zo iemand? Ik vind dat wel, en dat heb ik vorige week ook tegen de mensen van Rutgers gezegd …

De **voorzitter**:
Wat is uw vraag, mevrouw Van der Plas?

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Ja, sorry. Ik hou het ook bij deze interruptie overigens, hoor. Maar ik vind het wel belangrijk om te benoemen, want het wordt veel te veel eenzijdig op de ene groep of op de andere groep gelegd. We moeten in alle vrijheid en eerlijkheid hier een debat over kunnen voeren en kunnen benoemen in wat voor groepjes die zitten. Ik vind dat altijd lastig. Dat is hetzelfde met de lhbti-discussie. Als je er iets van zegt, dan word je gelijk afgeschilderd als "o, dus jij bent voor" of "o, dus jij bent tegen".

De **voorzitter**:
We zitten wel al op twee minuten.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dit is ook mijn enige interruptie, hoor, zal ik zeggen. Mijn vraag aan de staatssecretaris is: hoe kunnen we er nou voor zorgen dat we hier gewoon een goed debat over kunnen voeren, zonder dat we elkaar gelijk de hersens inslaan omdat iemand een bepaalde mening heeft? Ik vind wel dat we dit gewoon echt serieus moeten nemen. Dit is gewoon een serieus probleem waar mevrouw Moorman in haar inbreng gelijk over begon: het werven van dat soort gasten.

Staatssecretaris **Tielen**:
En dan is aan mij de kunst om een heel kort antwoord te geven, zeker? Mevrouw Van der Plas zei over iets "dat is een feit", maar dat was niet per se een feit. We zijn nu verder aan het verkennen hoe die invloed van de manosfeer er nou uitziet. Mevrouw Van der Plas zegt dat we hier gewoon op een hele nuchtere, rationele manier over moeten kunnen praten. Dat spreekt mij aan, omdat ik denk dat dat nodig is om inderdaad ook die norm te stellen van vrijheid en gelijkwaardigheid. Ik hou niet van in groepen denken. Dat is nou eenmaal mijn drijfveer. We moeten dus volgens mij telkens heel precies zijn in wat we met iets bedoelen en hoe je vrij kan zijn in alles wat je wel en niet vindt, zonder dat dat ten koste gaat van een ander.

Dat is volgens mij het schadelijke van de manosfeer: het gaat altijd ten koste van een ander. Dat blijft niet alleen maar in het hoofd. Er ontstaan trends en ontwikkelingen, en

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

daardoor komt het in de klas en leidt het bijna tot elkaar de koppen inslaan. Het leidt tot geweld en kan allerlei echt schadelijke effecten hebben. Dat willen we voorkomen. Dat betekent dus dat we, denk ik, inderdaad heel goed, nuchter en feitelijk moeten uitzoeken wat daar nou aan de hand is en wat je daar eventueel aan kan doen. Daar komen we in 2027 op terug.

Er is nog een opmerking van mevrouw Van der Plas die volgens mij goed is om te benoemen. De puberteit is inderdaad een best wel … Ik herkende me niet helemaal in het beeld dat mevrouw Van der Plas schetste, maar wel in het beeld dat iedereen op zoek is naar antwoorden op vragen als "wie ben ik?", "waar wil ik bij horen?", "op wie word ik verliefd?", "op wie word ik niet verliefd?" enzovoorts. Dat zijn heel veel vragen die in die tijd naar voren komen. Daarbij ben je op zoek naar rolmodellen, zo van: aan wie meet ik me? Zijn er dan genoeg verhalen voor jonge mensen om ook positieve rolmodellen te vinden? Dat is denk ik een interessante. En het andere: hoe zorgen we ervoor dat we mensen rondom die opgroeiende jongeren — dan heb je het over ouders, maar ook over docenten — de ruimte geven om een belangrijke rol te spelen en ook positieve rolmodellen neer te zetten? Op internet gaan zoeken naar "wie ben ik eigenlijk?" en terechtkomen in hele schadelijke algoritmes mag niet het enige narratief zijn.

Dat waren toch net iets te veel woorden, voorzitter.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik had hier ook een vraag over. Ik denk dat de vraag van mevrouw Van der Plas wel terecht is: waar hebben we het hier precies over? Wij problematiseren het omdat uit onderzoeken blijkt dat het verder gaat dan alleen maar conservatieve beelden. Het gaat ook om onversneden vrouwenhaat en homohaat. Ongelijkheid wordt gepropageerd en soms zelfs ook geweld. Uit de onderzoeken blijkt ook dat het gekoppeld is aan extremisme. Onlangs is er een heel mooi ... Nou ja, "mooi"? Er is een schrikbarend rapport hierover in de Kamer gepresenteerd. Mijn vraag gaat over de antirechtenbeweging. Wie in het kabinet gaat er nu over die antirechtenbeweging?

De **voorzitter**:
Dit was ook uw eerste lange interruptie.

Staatssecretaris **Tielen**:
De vraag van mevrouw Dobbe is bij wie dat ligt. Dat ligt echt bij de veiligheidsdiensten en dat soort instanties. Die kunnen daar onderzoek naar doen. Dat valt onder Binnenlandse Zaken en voor een deel onder Justitie en Veiligheid.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag van mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Mijn vraag was natuurlijk wie hier politiek verantwoordelijk voor is. Wie kunnen we hierop bevragen, met wie kunnen we het debat voeren? Ik heb ook debatten met Van Weel en met Sjoerdsma van BHO, waar net ook naar werd verwezen. Deze staatssecretaris gaat over emancipatie, maar dit heeft wel echt gevolgen voor emancipatie.

Staatssecretaris **Tielen**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Uiteindelijk is de Kamer gerechtigd om iedereen daar politiek op te bevragen. Ik kan er vanuit mijn functie nauwelijks antwoord op geven, anders dan wat ik net al heb gezegd over het bevorderen van preventie en beschermende factoren tegen dat soort invloeden. Maar het echt tegengaan van die invloeden ligt bij andere ministers.

De **voorzitter**:
Mevrouw Dobbe, afrondend.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat vind ik toch wel problematisch. Neem die antirechtenbeweging. Minister Sjoerdsma doet daar veel op. We hebben ook een motie aangenomen gekregen om de buitenlandse financiering in beeld te brengen en ook de pas af te snijden. Maar die beïnvloedt ook de manosfeer, waar deze staatssecretaris dan weer over gaat. Is het dan niet beter om een keer een debat te hebben met alle bewindspersonen die erover gaan?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik vraag me af of dat ergens toe leidt. Soms is het ook: hoe groter je het maakt, hoe ingewikkelder het te pakken is. Dit is wel een groot ding. Mijn rol is heel duidelijk: ik voel mij verantwoordelijk en ik heb de preventie van emancipatie-ondermijnende trends als opdracht. Daar kom ik in het eerste kwartaal van 2027 op terug. Als je kijkt naar antirechtenbewegingen, buitenlandse geldstromen enzovoorts, enzovoorts, zit je echt in een ander domein. Daarvoor zijn ook echt andere grondslagen nodig om te begrijpen wat er gebeurt. Die liggen niet bij mijn ministerie. Het betekent niet dat ik er niet nieuwsgierig naar ben, maar de veiligheidsdiensten vallen echt onder de verantwoordelijkheid van iemand anders. Het groter maken, maakt het niet per se beter behapbaar. Bovendien kunt u met die andere bewindspersonen over dit soort hele specifieke vragen ook hele specifieke debatten voeren.

Mevrouw **Podt** (D66):
Dat is dan een mooi haakje. Ik vraag me dan namelijk af: waar dan? Ik zie echt wel dat deze staatssecretaris van goede wil is. Alleen, ik zoek een beetje naar ... Zij zegt: in die verkenning die de minister van Werk en Participatie doet, zitten de VS en Rusland niet; u kunt misschien ook nog wat met BHOS; u kunt met andere bewindspersonen praten. Daar waar het gaat om die miljard euro die naar Nederland en andere Europese lidstaten gaat en die haaks staat op de agenda die deze staatssecretaris probeert uit te voeren ... Daar wordt met gigantisch veel geld en mankracht op ingezet. Bij wie ligt dat dan? Bij wie kunnen we dan terecht om hier met z'n allen een vuist tegen te maken, want ik maak me daar grote zorgen over.

De **voorzitter**:
Dat was uw eerste lange interruptie.

Staatssecretaris **Tielen**:
Mijn antwoord is dat we daar niet één vuist tegen maken, maar meerdere op meerdere vlakken. Aan de ene kant gaat het over buitenlandse actoren, en soms zelfs om statelijke actoren, die ergens geld in steken. Daar ben ik niet tegen opgewassen in mijn emancipatierol. Bovendien staat de impact daarvan niet alleen haaks op de emancipatieagenda, maar ook op de democratiseringsagenda. Het is dus gewoon een veelkoppig monster. U noemde het woord "veelkoppig monster" volgens mij ook al in uw eigen bijdrage, mevrouw Podt, maar dat is het wel. Het betekent dus ook dat we met

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

meerdere bestrijdingsmiddelen uit verschillende hoeken aan de slag moeten gaan. En dat is wat we doen.

Uiteraard heb ik daar contact met mijn collega's over. En in uw debatten heeft u daarover ook contact met collega's. Volgens mij moeten we dat niet ingewikkelder gaan maken.

Mevrouw **Podt** (D66):
Het lijkt me heel goed dat we gezamenlijk een vuist maken, maar mijn zoektocht is toch een iets andere. Het stukje met die statelijke en met name niet-statelijke actoren uit de VS en Rusland zit nu dus nergens bij, als ik de staatssecretaris goed hoor. Wat er komt uit de Heritage Foundation zit niet in de agenda van de minister van Werk en Participatie. En verder heb ik er ook niemand over gehoord. Daar zit dus mijn zoektocht. Ik wil het er best met iemand anders over hebben, maar dan wil ik wel graag weten met wie.

Staatssecretaris **Tielen**:
Daar kan ik nu niet een-twee-drie een antwoord op geven. Tegelijkertijd denk ik dat de vraag die we hier moeten beantwoorden, is hoe we ervoor kunnen zorgen dat die invloeden op onze mensen, op onze jeugd en op onze jongens en meiden zo klein mogelijk zijn. Dat is niet per se afzenderafhankelijk. Dat is namelijk ook contextafhankelijk. Volgens mij is dat het debat dat we hier voeren.

Mevrouw **Podt** (D66):
Dat is ook een debat dat we hier voeren en het lijkt me ook heel verstandig om dat te doen. Maar ik ga toch nog eventjes op zoek naar waar dat we nog veel beter en echt veel fundamenteler kunnen aankaarten. Ik ga daar nog even op kauwen en dan kom ik er in tweede termijn op terug.

Ik heb nog wel een of twee andere vragen. Over het kanaal RoddelPraat zei de staatssecretaris dat ze eigenlijk geen extra wetgeving nodig heeft, want een deel ligt bij de EU en een deel bij de platformen. Even om het probleem te schetsen: op dit kanaal staan niet alleen naaktbeelden van BN'ers, die daar geen toestemming voor hebben gegeven, want tegen deze meneer is al eerder aangifte gedaan door een minderjarige die in een video allerlei seksuele opmerkingen naar haar hoofd kreeg. Hij loopt in een andere context op te scheppen over een aanranding. Ik vind dat de overheid zich dan op een gegeven moment moet afvragen of je daar niet structureler wat aan moet doen. Ik snap best dat mensen steeds aangifte kunnen doen of kunnen wachten tot YouTube er wat mee doet, maar we kunnen dat toch zeker niet alleen aan die vrouwen overlaten. Je moet dan toch zeker op een gegeven moment zeggen ... Nou ja, we hebben het over socialemediaverboden voor jonge kinderen, maar misschien moet er ook wel een socialemediaverbod komen voor deze mensen.

De **voorzitter**:
Dit was eigenlijk uw tweede lange interruptie, ook als ik het eerste stukje niet meetel. Ik ben, zeg maar, vanaf uw tweede vraag begonnen met tellen en dan ... Ja, oké.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik hoor eigenlijk twee vragen in de vraag van mevrouw Podt als ik goed luister. De ene is of je als overheid eigenlijk de rol van de vrouw zou moeten overnemen door aangifte te

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

doen namens iemand anders. Volgens mij loopt dat niet helemaal synchroon met hoe het offline gaat, maar misschien begrijp ik de vraag dan niet helemaal goed. De andere vraag is of je een socialemediaverbod voor zulke types — zei ze dat? — moet instellen. Mijn kennis van zaken is dat er voldoende handhavingsinstrumentarium ligt. Punt. Nogmaals, we moeten volgens mij dingen niet ingewikkelder maken, maar zorgen dat ze goed werken.

De **voorzitter**:
De reden waarom ik zo streng ben, is dat we nu nog drie kwartier de tijd hebben. We hebben nu één blokje van de vijf blokjes gehad en we moeten dus ergens tijd gaan winnen.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dank aan de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen in dit blokje. Een korte vraag over de analyse van de manosfeer: kan de staatssecretaris mij geruststellen dat daarbij ook de kritische geluiden van sommige deskundigen over wat het nou eigenlijk is wat de invloed er nu eigenlijk van is, onderdeel zijn van de analyse? Kan de staatssecretaris mij geruststellen dat ook die kritische geluiden die we horen van sommige deskundigen, over wat het nou eigenlijk is en wat nou de invloed is, onderdeel zijn van de analyse van de manosfeer?

Staatssecretaris **Tielen**:
Over het algemeen zijn er kritische onderzoekers en vind ik het zelf ook niet vervelend om kritisch te zijn. Er wordt nu aanvullend verkennend onderzoek gedaan. Daar kom ik in het eerste kwartaal op terug. Ik kan alleen maar tegen de heer Clemminck zeggen dat ik hoop dat hij herkent dat we daar kritisch naar kijken, en anders hebben we het daar vast nog over.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik haak graag aan bij de interrupties van mevrouw Dobbe en mevrouw Podt. Ook wij maken ons heel erg zorgen over die buitenlandse beïnvloeding. Volgens mij heeft de minister van JenV aangegeven dat hij dit jaar nog kijkt naar aanvullende instrumenten tegen buitenlandse beïnvloeding. Kunnen wij die nog voor het einde van het jaar verwachten?

Staatssecretaris **Tielen**:
Die vraag heb ik langs zien komen, niet in dit blokje maar in een volgende. Inderdaad, ik heb ook van de minister begrepen dat dat nog voor het kerstreces naar uw Kamer komt.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Oké. Dat is dan heel fijn. Dan ga ik nog even terug naar 't Haviksoog, want ik had ook gevraagd of er juridisch gezien voldoende middelen zijn om mensen die actief bijdragen aan een gesprek en met emoticons of weet ik wat gaan reageren of een groepsbeheerder van een groep waarin actief misdrijven worden gepland, ook aangepakt kunnen worden.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik wil er geen 2 voor 12-spel van maken, maar mag ik deze even parkeren? Ik denk namelijk dat de vraag in het pakketje over vrouwen en veiligheid zit, maar ik weet het niet zeker.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
Anders komen we er later weer op terug. Dan was dit het voor het eerste blokje. Dan gaan we door naar het tweede blokje, lhbtiq en veiligheid. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dank u wel. Daarbij vroeg onder anderen mevrouw Moorman naar de mogelijkheid om groepsbelediging van vrouwen en lhbtiq+-personen strafbaar te stellen in verband met de wet rondom groepsbelediging. De vraag was eigenlijk heel specifiek: loopt dat wetsvoorstel nou niet? Ik heb begrepen dat de nota naar aanleiding van het verslag bij dit wetsvoorstel eigenlijk al heel ver is, zo ver dat die binnenkort naar de Kamer komt. Daarin zal dus ook in worden gegaan op die vragen. De ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie staan als eerste ondertekenaars onder die wet.

Mevrouw Moorman vroeg naar het verbod op niet-noodzakelijke medische behandelingen en de vertraging in het onderzoek. We zijn nu aan het kijken naar die regulering. Dat doen we echt serieus. Dat betekent ook dat we dat met een bepaalde mate van zorgvuldigheid doen, waardoor het misschien toch weer langer duurt dan we zouden willen, vooral ook omdat we het onderzoek moesten aanbesteden via het WODC. Dat onderzoek hebben we wel echt nodig om hierop goede wetgeving te kunnen maken. Volgens mij trekken we dus aan dezelfde kant van het touw. We hopen dat het sneller gaat en daar zullen we ons best voor doen. Nogmaals, we nemen het echt wel serieus.

Mevrouw Moorman vroeg ook naar de Transgenderwet en verwees naar de oude Transgenderwet, die tot 2014 liep. Er komt weer een nieuwe Transgenderwet, maar die is er nog niet. Ook daar geldt enige mate van teleurstelling over vertraging bij mevrouw Moorman. Ook dat herken ik. In juni is toegezegd om u zo spoedig mogelijk te informeren. Ik ben met de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid daarover bezig. Ik verwacht dat het vlak na de kerst naar uw Kamer komt. Maar aan individuele inwoners initiatieven toekennen is echt een heel ander soort proces en dat kan niet met deze regeling.

Mevrouw Müller vroeg naar de 22,9 miljoen voor de versterkte aanpak, waarbij ze de indruk had dat 7,9 miljoen bestemd is voor fysieke veiligheid. Uit haar woorden maakte ik op dat ze dat te weinig vond. De middelen van die versterkte aanpak zijn voor diverse doelen. Er gaat inderdaad extra geld naar regenbooggemeenten, maar dat is niet het enige dat we doen met betrekking tot veiligheid in onder andere de publieke ruimte. Intensivering van de regenbooggemeenten is ook weer breder ingezet. Er zijn dus een aantal doelen die door verschillende bronnen en verschillende initiatiefregelingen worden ondersteund. Dan gaat het bij fysieke veiligheid inderdaad om een veiligere fysieke ruimte, maar bijvoorbeeld ook om veiligere plekken voor lhbtiq+-jongeren, veiligheid achter de voordeur en veiligheid bij sportverenigingen. Over dat laatste hield meneer Hamstra trouwens ook een mooi betoog.

Mevrouw Raijer vroeg of er wel voldoende ruimte is voor het brede, diverse geluid van lhbtiq+-personen. Ze noemde onder andere expliciet De Roze Leeuw. Wij betrekken zo veel mogelijk maatschappelijke organisaties bij het uitvoeren en versterken van het emancipatiebeleid. Ook De Roze Leeuw, waar mevrouw Raijer naar verwees, is

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

meegenomen bij de versterkte aanpak en in de Emancipatienota zelf.

Mevrouw Müller was eigenlijk verbaasd, als ik haar zo mag citeren, over het feit dat er maar één gespecialiseerd rechercheur is voor lhbtiq+-discriminatie. Dat klopt, maar dat is meer een specialistische functie. Het is eigenlijk meer een consultatiefunctie ten opzichte van de meer reguliere discriminatierechercheurs. Die samenwerking werkt eigenlijk juist heel goed. Hier gaat het dus misschien niet zozeer om kwantiteit, maar vooral om kwaliteit. Het landelijk Expertisecentrum Aanpak Discriminatie-Politie heeft brede experts op het gebied van de strafrechtelijke aanpak van discriminatie. Die discriminatierechercheurs nemen zelf geen zaken over, maar consulteren, zoals ik al zei.

Mevrouw Müller vroeg ook waarom er maar acht daders zijn veroordeeld voor discriminatie van lhbtiq+-personen, terwijl het aantal meldingen stijgt. Het aantal veroordelingen is inderdaad laag in vergelijking met ervaringscijfers en meldingen. Het punt is hierbij dat er bij aangifte van discriminatie of geweld ook altijd voldoende bewijs moet zijn voor het openbaar ministerie om te kunnen vervolgen en voor de rechter om te kunnen veroordelen. Dat is niet altijd zo. Er wordt ook niet altijd aangifte gedaan. Ik kan me voorstellen dat uw vervolgvraag is: kunnen we dan kijken naar de aangiftebereidheid en dat soort dingen? Ik weet dat daar vanuit Justitie en Veiligheid ook echt wel aandacht voor is, maar het kan natuurlijk geen kwaad om daarover nog een keer met de minister van gedachten te wisselen, juist omdat we met de versterkte aanpak lhbtiq+-veiligheid inzetten op preventie en het vergroten van de acceptatie. De politie is ook al wel bezig met het verhogen van de meldingsbereidheid door te investeren in laagdrempelige en veilige meldings- en aangiftemogelijkheden. Ze doen dat samen met partners als COC, Slachtofferhulp Nederland en antidiscriminatieorganisaties. Politieagenten kunnen zich vrijwillig aansluiten bij Roze in Blauw. De minister van Justitie en Veiligheid heeft eerder extra geld beschikbaar gesteld voor de aanpak van discriminatie, waar dit onderdeel van is, met 6,6 miljoen euro.

Mevrouw Müller vroeg ook aan mij of ik, als ik toch met de minister van Justitie in gesprek ben, kan kijken of een taakstrafverbod tot de mogelijkheden behoort. Ik vind het ingewikkeld om daar een ander antwoord op te geven dan dat ik het een goed idee vind om dat gewoon eens bij de minister onder de aandacht te brengen. Ik begreep dat er een initiatiefwetsvoorstel over een taakstrafverbod is ingediend door de leden Eerdmans en Martens-America. Ik heb niet volledig zicht op of dat daar wel of niet onderdeel van is. We moeten ook altijd even kijken of we als kabinet niet door de initiatieven van de Kamer heen gaan. Laat ik het in ieder geval op de agenda van het gesprek met de minister van Justitie en Veiligheid zetten.

Mevrouw Müller vroeg ook naar de nadere analyse over de oorzaken van de dalende lhbtqi+-acceptatie. Wij zijn nu met het Sociaal en Cultureel Planbureau en de onderzoekers van HBSC in gesprek over aanvullende analyses, zeg ik in reactie op onder anderen de leden Clemminck en Hamstra. In het eerste kwartaal van het komend jaar kan ik daar een update over geven. Volgend jaar zullen er ook nog aanvullende onderzoeken zijn. De nieuwe GGD-monitor — daar werd volgens mij door een van u al naar verwezen — zal daar ook weer cijfers over geven. Er komt dus veel op ons af, waar we hopelijk ook veel mee kunnen doen.

Mevrouw Müller vroeg ook naar ongewenste buitenlandse financiering. Daar heb ik al

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dingen over gezegd. De minister van Justitie en Veiligheid heeft vorige week een Kamerbrief gestuurd over de verkenning naar aanvullend instrumentarium waar het gaat om ongewenste buitenlandse beïnvloeding. Dat ligt dus voor een deel buiten mijn invloedssfeer, omdat het onderwerp echt om specifieke expertise en grondslagen vraagt.

Meneer Clemminck vroeg ook naar het vervolgonderzoek over lhbtqi+-acceptatie. Hij zei net ook nog wat dingen over kritisch zijn enzovoort. Daar heb ik volgens mij voldoende antwoord op gegeven.

Meneer Clemminck vroeg ook of succesvolle emancipatie niet ook is dat ze heel veel verschillende meningen kunnen hebben. Volgens mij was de vraag zoiets. Dat lijkt mij ook. Daar geldt ook weer wat ik eerder zei: mensen behoren tot een samenleving, maar niet met al hun kenmerken tot één groep. Ze hebben juist — dat is het mooie van de veelkleurige samenleving die we zijn — heel veel verschillende eigenschappen en kunnen dus tot heel veel verschillende groepen behoren. Laten we mensen als individuen benaderen.

Meneer Hamstra vroeg of de GSA's eigenlijk wel effectief zijn. Hij zei het anders, hoor. Ja, ze zijn zeker effectief, maar dat weet meneer Hamstra ook. Ze zijn effectief in het creëren van extra veiligheid voor iedereen binnen een schoolgemeenschap. Dat hebben we in wetenschappelijke studies en evaluaties ook gezien. Het RIVM heeft de GSA ook echt als erkende interventie erkend. Dat zegt ook wel iets over de effectiviteit. Het zou dus mooi zijn als we ze kunnen versterken. Ik zag daar ook een amendement voor. Ik zal aan het eind van mijn termijn de amendementen appreciëren.

Meneer Ergin vroeg welke concrete maatregelen we nemen om de veiligheid van mensen uit de lhbtqi+-gemeenschap te vergroten. Ik verwijs toch naar mijn Kamerbrief en de voortgangsrapportage over de versterkte aanpak en naar de Emancipatienota. Het gaat dus onder andere via de regenbooggemeentes, maar ook instanties, organisaties en bedrijven die bezig zijn met het versterken van de veiligheid van lhbtqi+-personen. Om het beter te begrijpen, zijn we dus aanvullend onderzoek aan het doen.

Tot slot in dit blokje de vraag van mevrouw Dobbe over de relatie tussen die mondiale antirechtenbewegingen en de manosfeer. Daar heb ik ook al antwoord op gegeven. Daar heb ik niet zo veel aan toe te voegen, als ik dit zo lees.

De **voorzitter**:
Dank aan de staatssecretaris. Dan gaan we weer even het rondje af. De heer Clemminck, JA21.

De heer **Clemminck** (JA21):
Even over het onderzoek dat is toegezegd en de motie die ik eerder heb ingediend en die is aangenomen. Ik probeer het even goed te begrijpen. Mijn kritiek op de bestaande onderzoeken was dat zij religie soms niet en soms wel meenemen of dat zij als ze het al meenemen niet representatief zijn, waardoor je op grond van de uitkomsten eigenlijk nog te weinig algemene uitspraken kunt doen. We hebben natuurlijk ook discussie gehad over die derde en vierde generatie. Zijn die elementen allemaal meegenomen in de lopende onderzoeken of vraagt dat toch een apart onderzoek?

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Staatssecretaris **Tielen**:
We zijn een verdiepende verkenning aan het doen op de beschikbare data en kijken wat dan nog nodig is. Daarover zijn we dus in gesprek met de onderzoekers. Uiteindelijk kan het doel van een onderzoek natuurlijk nooit een bepaalde uitkomst zijn. Het is wel echt aan de onderzoekers om te kijken hoe ze daar op een scherpe manier zoveel mogelijk informatie, die ook relevant is om wat mee te doen, naar boven kunnen halen, uiteindelijk natuurlijk binnen alle ethische en andersoortige normen die we hebben in Nederland.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dit helpt mij om een beetje een beeld te krijgen van waarop de verdiepende analyse nu plaatsvindt. Er wordt dus op basis van de bestaande bronnen gekeken of men de antwoorden op die vragen naar boven kan halen. Begrijp ik goed dat de staatssecretaris op het moment dat de conclusie is dat dat niet het geval is, weer terugvalt op de aangenomen motie?

Staatssecretaris **Tielen**:
Moties zijn voor ons sowieso leidraden en opdrachten, tenzij we daar een andere uitspraak over doen. Ja, het gaat om de beschikbare data en daarnaast zijn we bijvoorbeeld met het Sociaal en Cultureel Planbureau aan het kijken welke aanvullende data we daarmee kunnen combineren. We proberen dus echt zo veel mogelijk informatie op te halen die aansluit bij uw vraag.

De **voorzitter**:
De heer Clemminck, afrondend.

De heer **Clemminck** (JA21):
Ik had in mijn eerste termijn nog gevraagd of de staatssecretaris in gesprek wil gaan met professor Koopmans, gezien zijn ervaring met en expertise over dit type onderzoek.

Staatssecretaris **Tielen**:
In gesprek wil ik altijd met bijna iedereen, dus dat is niet zo moeilijk. De vraag is even wat dan de uitkomst van het gesprek moet zijn. Ook daar geldt weer dat ik onderzoekers en wetenschappers graag in hun expertise zo veel mogelijk de ruimte wil laten om dat te doen wat relevant is. Dat is mijn antwoord.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dank voor de beantwoording. Ik weet dat de staatssecretaris en de minister van Justitie best veel doen op dit vlak. Ze noemde ook het rijtje op van vragen die ik daarover had. Als de conclusie is dat het aantal meldingen is verdrievoudigd of, nee, verdubbeld in drie jaar tijd en er vervolgens maar acht daders worden veroordeeld, is de inzet waarschijnlijk nog onvoldoende. Op welke inzet sturen we? Wat voor resultaten wil het kabinet hierop bereiken?

Staatssecretaris **Tielen**:
We zijn natuurlijk — hoe moet ik dat nou goed zeggen? — afhankelijk van een heleboel verschillende aspecten die daar belemmerend op kunnen werken. Dat heeft te maken met aangifte- en meldingsbereidheid. Daar zei ik al wat over. Daar is de politie al mee bezig en ik zal ook nog een keer met de minister van Justitie van gedachten wisselen over hoe dat beter kan. Dat gaat ook over hoe het dan vervolgens in de strafrechtketen

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gaat met bewijs, enzovoort, enzovoort. Het ligt echt bij minister van Justitie en Veiligheid om daar, mocht dat een belemmering zijn, iets mee te doen. Op die manier proberen we vanuit de verschillende elementen te kijken hoe we het zo goed mogelijk kunnen verbeteren. Als mevrouw Müller zegt dat zij het nog niet heel bevredigd vindt, snap ik dat heel erg. We zouden graag niet alleen de norm willen stellen, maar ook materieel uit laten werken dat je niet wegkomt met geweld tegen vrouwen of tegen lhbtqi+-personen.

De **voorzitter**:
Een vervolgvraag.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Precies. Er wordt verwezen naar de meldingsbereidheid, maar we zien dat het aantal meldingen heel erg toeneemt. Dan wil je ook aan die groep laten zien dat het helpt om aangifte te doen. Het zou heel erg helpen, ook mij, als we de volgende keer zouden kunnen zien wat voor verbeteringen het kabinet neer wil zetten. De staatssecretaris heeft de 22,9 miljoen die beschikbaar is voor de publieke ruimte in een aantal blokjes opgedeeld. Bij veiligheid in de publieke ruimte wordt alleen gerefereerd aan die 7,9 miljoen en die gaat dus alleen naar de regenboogsteden, niet naar de andere steden die daar niet onder vallen. Ik vraag me af hoe we er dan voor kunnen zorgen dat ook in die andere steden, die daar nog niet bij zijn aangesloten — ik begrijp dat we dat niet met initiatieven kunnen doen — de fysieke veiligheid voor de lhbti-gemeenschap wordt verbeterd. Ik weet dat het een lange vraag was.

De **voorzitter**:
Ja, even te lang. De staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik snap wel wat mevrouw Müller vraagt. Laat me even kijken hoe we dat goed opschrijven. De regenbooggemeentes committeren zich aan een bepaalde werkwijze enzovoort om daadwerkelijk meer veiligheid te creëren. Dat hoeft andere gemeentes natuurlijk niet in de weg te staan om dat ook te doen, bijvoorbeeld bij de reguliere inrichting van de fysieke ruimte. Over hoe we dat kunnen verspreiden, moeten ik even nadenken. Daar kom ik op terug in een voortgangsbrief.

De **voorzitter**:
Dat is een toezegging, wordt mij toegefluisterd. Dat klopt inderdaad. Die kunnen we noteren. Dan gaan we naar het volgende blokje: vrouwenveiligheid.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik begin weer met een vraag van mevrouw Moorman. Zij zei dat mevrouw Hamer, de regeringscommissaris, mooie aanbevelingen had. Ze vraagt: wat gaat de staatssecretaris daarmee doen? Die aanbevelingen hebben we inderdaad vorige week gekregen. Die waren ook heel mooi gericht op de verschillende bewindspersonen. We zijn daar nu als kabinet een reactie op aan het formuleren. Daarin geven we een reactie op alle aanbevelingen. Ik denk dat het ons lukt om die voor het kerstreces bij uw Kamer te hebben.

Mevrouw Raijer vroeg naar de Mannenalliantie en of alle mannen daarbij horen. De subsidieregeling is inderdaad gericht op alle jongens en mannen, dus of ze nou Frits, Youssef of Henk heten of een van de alle duizenden namen hebben die bestaan. Het

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gaat met name over mannen in de rol van opvoeders. In die regeling houden we ook rekening met diversiteit in verschillende regio's, verschillende leefwerelden, verschillende levensfases enzovoort om te zorgen dat die echt een breed bereik heeft.

Mevrouw Raijer vroeg ook wat vrouwen en meisjes er nu aan hebben dat we een nieuwe overlegstructuur hebben. Ik snap die vraag wel. Soms voelt het een beetje ver weg, terwijl het gewoon gaat over het je veilig voelen en weten op elk moment van de dag. We doen al best veel aan het bestrijden van geweld tegen vrouwen, op verschillende aspecten vanuit verschillende domeinen. Zo is er een wetsvoorstel over strafbaarstelling voor psychisch geweld in ontwikkeling en een wetsvoorstel voor de implementatie van de EU-richtlijn ter bestrijding geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Dat is wetgeving. Daarnaast is bijvoorbeeld bij Veilig Thuis 24 uur per dag een chatfunctie beschikbaar. Er lopen dus heel veel dingen. Sinds september is de nationaal coördinator er om juist al die verschillende stromen met elkaar in synergie en contact te brengen. Daar volgt begin volgend jaar een nationaal actieplan op.

Mevrouw Raijer vroeg door op die nationaal coördinator. Mijn antwoord daarop is dat de ministeries van VWS, JenV en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap daarbij betrokken zijn. Het actieplan dat daaruit voort zal komen, valt binnen het Verdrag van Istanbul met aandacht voor de grondoorzaken van geweld tegen vrouwen. Daar gaan we dus verder mee aan de slag.

Mevrouw Müller vroeg of we bereid zijn om de wetsvoorstellen over de veiligheid van vrouwen snel aan te Kamer voor te leggen. Hoe snel dat kan is aan de minister van Justitie. Voor het kerstreces komt een voortgangsbrief daarover.

Mevrouw Müller vroeg ook naar de juridische grondslag waar het gaat over creepshots. Ze refereerde net in een interruptie al aan Haviksoog. Ik dacht al dat die in dit blokje zou zitten en dat is ook zo. Het is wel echt weer het terrein van Justitie en Veiligheid. Uit onderzoek van de politie en het Openbaar Ministerie zal blijken of er sprake is van strafbare feiten en of er voldoende juridische grondslag is om over te gaan tot vervolging. Ik kan uiteraard niet vooruitlopen op de uitkomsten daarvan. Volgens mij gaat de minister over een paar weken met de Kamer in gesprek in het commissiedebat Zeden en (on)veiligheid van vrouwen. Hopelijk weten we dan al meer. Ik hoef denk ik niet te benadrukken dat ik aan dezelfde kant sta als het gaat over de normstelling hieromheen.

Mevrouw Müller vroeg ook naar kindhuwelijk en huwelijkse gevangenschap. Zij verwees naar de eerste VN-dag tegen kindhuwelijken op 27 november, volgende week of, nee, komende vrijdag. Daar is net een probleem, want de Verenigde Naties zijn dicht aanstaande vrijdag in verband met Thanksgiving. Dat is een heel praktische reden. Het inhoudelijke antwoord is dat we ons niet hebben gemengd in de onderhandelingen omdat we EU-breed hebben afgesproken dat we geen extra internationale dagen meer zouden aanwijzen. Ik heb daar ook een brief over gestuurd. Tegelijkertijd vinden we natuurlijk wel dat gevangenschap bestreden en aangepakt moet worden. Daar moeten we aandacht aan blijven besteden, maar niet via een extra dag.

Mevrouw Müller vroeg ook naar huwelijkse gevangenschap als het gaat over een straf- en civielrechtelijke aanpak. Juridische en strafrechtelijke aspecten liggen bij JenV. Wij zullen zien hoe wij in de agendering van de Europese Unie het thema huwelijkse

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gevangenschap, gedwongen getrouwd blijven, een plek kunnen geven. Uiterlijk voor het zomerreces kunnen we die afweging en eventuele vervolgstappen op papier hebben, ook ter voorbereiding op de EU-Raad Justitie en Binnenlandse Zaken. Daar komen we dus nog op terug.

Meneer Hamstra vroeg naar de Mannenalliantie. Daar heb ik al wel wat over gezegd als het gaat over de doelgroep en de rol van opvoeders. Even procedureel: de subsidieregeling staat nog open, dus organisaties kunnen zich hiervoor nog inschrijven. In het eerste kwartaal van komend jaar worden de aanvragen geselecteerd. Ik vermoed dat in maart de alliantie dan van start kan gaan voor de duur van vier jaar.

We hadden het net al even over de Veilige Steden en Regenboogsteden, maar eigenlijk gaat het natuurlijk over gemeenten en hoe kleinere gemeenten kunnen meedoen. Mevrouw Van der Plas vroeg specifiek over de Veilige Steden hoe die meer kunnen meedoen. Bij het vervolg van het programma Veilige Steden 2027-2030 gaan we kijken hoe we kleinere gemeenten, ook in wat plattenlandsachtige gebieden, kunnen helpen om extra in te zetten op het verbeteren van veiligheid. Ook daar geldt dat we ons niet alleen op steden richten, maar ook op dorpen. Overigens is Den Haag ook een dorp, maar dat terzijde.

De **voorzitter**:
Mooie afronding van het derde blokje. Zijn er nog vragen over dit blokje?

Mevrouw **Müller** (VVD):
Opnieuw dank voor de beantwoording. Ik had het over die internationale dag. Ik begrijp dat we daar niet een nieuwe internationale dag voor in het leven gaan roepen, maar ik vroeg of Nederland zich op VN-niveau ervoor kan inzetten dat het wordt toegevoegd aan de internationale dag die al bestaat. Ik begrijp dat we dat niet op 27 november kunnen doen, als alles dicht is. Dit is een bredere inzet: hoe zorgen we er als Nederland voor dat dit belangrijke issue, waarop Nederland vooroploopt, blijven benadrukken op de hoge internationale niveaus?

Staatssecretaris **Tielen**:
Dan had ik de vraag inderdaad niet helemaal goed begrepen. Daar kan ik geen ja of nee op zeggen, maar ik kan wel zeggen: laten we met de minister van Buitenlandse Zaken kijken wat handig is om te doen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Dat is goed, maar dat klinkt ook een klein beetje als een vage toezegging. Kan ik een keer op schrift krijgen wat de Nederlandse inzet daarop is? Het is ook fijn om te weten wat er op Brussels niveau gaat gebeuren. Dat hoeft niet in een aparte brief, maar kan dit een keer worden meegenomen?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik vond het eigenlijk zelf niet zo heel vaag, maar ik zal in een van de vervolgbrieven hierop terugkomen. Ik bespreek het gewoon met de minister van Buitenlandse Zaken, aangezien hij de VN-relaties coördineert.

De **voorzitter**:
Zijn er nog andere vragen over dit blok? Dan gaan we naar het laatste blok voor de

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

appreciatie van de amendementen. Dat gaat over vrouwen op de arbeidsmarkt en vrouwengezondheid. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dank u wel, voorzitter. Ik begin met de vragen van mevrouw Moorman over de Wet loontransparantie. We zetten alles op alles om die wet voortgang te geven. De wetsbehandeling staat volgens mij in de planning voor half december. Dan is 1 januari niet haalbaar. Een "zo snel mogelijke inwerkingtreding" zou dan op 1 juli zijn. Volgens mij zaten hier geen principiële belemmeringen in de weg, maar gewoon een aantal praktische. Maar het loopt.

Mevrouw Moorman vroeg ook naar het vaderschapsverlof. Er is nu niet een heel plan. Er is ook geen geld om het aanvullende geboorteverlof te verlengen of te verhogen. Ik weet wel dat SZW druk bezig is om het verlofstelsel te vereenvoudigen. Dat is natuurlijk een mooie gelegenheid om te kijken welke doelen we met de verschillende verlofregelingen hebben en hoe je ook die kan vereenvoudigen. Overigens is het binnen de huidige verlofregeling voor werkgevers al mogelijk om de uitkering tijdens het verlof aan te vullen tot 100%.

Mevrouw Moorman vroeg ook waarom er geen extra dagen worden geleverd aan de partner bij de geboorte van een meerling. Het klopt dat er bij een zwangerschap van een tweeling of meerling voor de moeder extra verlofrecht is — dat betreft een langer verlof — en dat partners dat niet krijgen. Wel hebben beide partners recht op betaald ouderschapsverlof per kind. Voor een uitbreiding van het geboorteverlof zijn er volgens mij nu geen plannen en ook niet per se de financiële middelen. Ook dit is misschien iets om bij de vereenvoudiging van de verlofregelingen mee te nemen.

Mevrouw Moorman vroeg ook of we iets met de babyboete kunnen doen. Als je de grafiekjes bekijkt en ziet hoe het inkomen van een moeder afneemt na de geboorte van het eerste kind, dan schrik je inderdaad best. We proberen dat tegen te gaan met onder andere een veranderd kinderopvangstelsel en veranderde financiering daarvoor, een vereenvoudiging van de Verlofwet en meer uren werken meer laten lonen. Deze agenda pak ik samen met de collega van Werk en Participatie op. Ik schrik ook van de grafieken en de cijfers, maar het positieve nieuws is dat de babyboete in de afgelopen twintig jaar gelukkig wel veel kleiner geworden is. Hij is echter nog lang niet zo klein als hij zou moeten zijn.

Mevrouw Podt vroeg naar vrouwen in het openbaar bestuur en de politiek. Ik denk dat de meesten hier in deze zaal daar niet alleen een mening over hebben, maar ook ervaring mee hebben. Het ministerie van Binnenlandse Zaken heeft een programma Weerbaar Bestuur en een Netwerk Weerbaar Bestuur. Die zijn erop gericht om agressie en intimidatie tegen politieke ambtsdragers tegen te gaan, hen te ondersteunen en hun goede nazorg te bieden. Eind deze maand stuurt de minister van Binnenlandse Zaken de Monitor Integriteit en Veiligheid naar de Tweede Kamer. Daarin is er logischerwijs specifieke aandacht voor vrouwen. In de beleidsreactie gaat de minister van BZK in op de inzet voor deze groepen. Die krijgt u eind deze maand. Dan kunt u kijken of dat voldoende is of dat we misschien nog meer moeten doen, want ik herken heel goed wat iedereen daarover heeft gezegd.

Mevrouw Raijer vroeg of ik op kan treden tegen werkgevers die vrouwen nog steeds als

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

ondergeschikt zien. We willen natuurlijk dat niemand vrouwen als ondergeschikt ziet, inclusief werkgevers. Gelijkwaardigheid en een gelijke behandeling sluiten daarbij aan. Ik weet dat we niet terug vragen, maar ik ben wel nieuwsgierig naar de situaties waarnaar mevrouw Raijer verwijst. Als vrouwen zelf het idee hebben dat ze worden achtergesteld of gediscrimineerd om hun vrouw zijn, dan kunnen ze dat uiteraard melden binnen de organisatie of bij toezichthouders en dergelijke functionarissen. Ook bij positieve discriminatie geldt dat mensen een melding kunnen maken als ze zich achtergesteld voelen.

Mevrouw Müller vroeg hoe we voorkomen dat jonge vrouwelijke medewerkers in het onderwijs uitvallen. Onderwijs is een sector met veel vrouwelijke werknemers. Mevrouw Müller verwees naar de WIA, waar een grote instroom is, met name van jonge vrouwen. Bij Sociale Zaken zijn ze bezig met een onderzoek om te begrijpen wat voor mechanismes daaronder zitten. Dat zal ook helpen om dat voor het onderwijs in kaart te brengen. Ongeacht wat daaruit komt, is goed werkgeverschap sowieso een heel belangrijk agendapunt, ook op mijn Onderwijsagenda. Zeker in deze sector, waarin zo veel vrouwen werken en dus ook potentieel uitvallen, is dat een extra belangrijk onderwerp. Dat nemen we dus mee in ons lerarenbeleid.

Mevrouw Müller vroeg ook naar het kennisprogramma Vrouwspecifieke gezondheid. Wat is de voortgang daarvan? Sowieso ben ik blij dat er nog steeds aandacht, aandacht, aandacht is voor vrouwengezondheid, want daar begint het mee. De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is als eerste aan zet. De eerste projecten vanuit dat kennisprogramma zijn inmiddels ook al gestart. Die zijn met name gericht op gynaecologische aandoeningen. Het gaat natuurlijk voor een heel groot deel over wetenschappelijk onderzoek. De eindresultaten worden in 2031 verwacht. Mevrouw Müller verwees ook naar een amendement van het lid Wendel, maar die amendementen komen natuurlijk in december pas in stemming, dus daarop kan ik nog niet vooruitlopen.

Meneer Ergin vroeg naar zwangerschapsdiscriminatie. Ook daarvoor geldt dat er samen met de sociale partners en vanuit SZW gewerkt wordt aan een aanvalsplan, ook conform een motie van leden van uw Kamer. In december wordt de voortgangsbrief Gelijke Kansen gestuurd naar uw Kamer, zodat die betrokken kan worden bij de begrotingsbehandeling van Sociale Zaken.

Meneer Ergin vroeg ook nog of we het over alle vrouwen hebben als het gaat over de Emancipatienota. Ja, die gaat over alle vrouwen.

Mevrouw Dobbe vroeg naar de Wet loontransparantie. Daar heb ik al even naar verwezen in antwoord op een vraag van mevrouw Moorman. Half december zou de wet in uw Kamer behandeld worden volgens de potloodplanningen. Daarna moet die natuurlijk ook nog naar de Eerste Kamer. Dat zou betekenen dat we ons uiterste best kunnen doen om die per 1 juli 2027 in werking te laten treden.

Mevrouw Dobbe vroeg ook nog naar de wet van Sullerot. Zo zie je maar weer: een dag niet geleerd, is een dag niet geleefd. Ik kende die nog niet. Die wet gaat over loondemping en loonverschillen, en om een negatief verband tussen het percentage vrouwen dat werkt in een specifieke beroepsgroep en de status van de beroepsgroep. Dat is een fascinerend onderwerp, vind ik. Onderzoek uit Maastricht lijkt inderdaad te wijzen op verschillen in beloning tussen mannelijke en vrouwelijke beroepen. Dat zou

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

genderdiscriminatie kunnen impliceren. Om dat verschijnsel te voorkomen is het dus belangrijk dat we ook met behulp van de Emancipatienota de status van en de perceptie op werken veranderen, ook voor vrouwen, en stereotypen proberen te doorbreken, ook in loopbaanontwikkeling en beroepskeuze, mede omdat we iedereen nodig hebben in allerlei soorten beroepen de komende jaren. Dat heeft dus ook met imago en beeldvorming te maken.

Mevrouw Dobbe vroeg naar het SER-advies over mantelzorgverlof. Er is al een brief Mantelzorg en werk naar uw Kamer gestuurd vorige maand. Sociale Zaken is dus nu aan het kijken naar de vereenvoudiging van de verlofregeling. Ook dit onderdeel komt daarbij kijken.

Goede kinderopvang is ook in ontwikkeling. Het wetsvoorstel over de verandering van het kinderopvangstelsel gaat medio december naar uw Kamer en dan kan het parlementair behandeld worden. Ik heb begrepen van mijn collega van Sociale Zaken dat we op koers zijn voor een nieuw financieringsstelsel per 1 januari.

Mevrouw Van der Plas drukt nog maar eens op het belang van keuzevrijheid in het emancipatiebeleid. Dat onderschrijf ik ten volle. Uiteindelijk moet je echt eigen keuzes kunnen maken, maar dan helpt het wel als je financieel onafhankelijk bent, zodat je ook echt die keuzes kan maken. Dat kwam ook al even aan de orde in een interruptiedebatje. Daar is soms nog wel wat te doen, ook op de lange termijn. Minder werken heeft ook effect op bijvoorbeeld je pensioen. Heel veel jonge vrouwen staan daar nog altijd niet bij stil.

Mevrouw Van der Plas vroeg nog waar subsidiegeld terechtkomt en vroeg of we kunnen aantonen dat uitgegeven geld resultaat heeft. In antwoord op een andere vraag heb ik daar al op geantwoord. Sowieso gaan we bij de jaarverantwoording scherper laten zien wat bepaalde beleidskeuzes voor effect hebben gehad, zodat u geïnformeerd mee kan bepalen of we de goede keuzes hebben gemaakt of niet.

O, ik krijg hier nog een nieuw setje met antwoorden. Sorry, voorzitter! We hebben nog wat vergeten vragen — vergeten groenten, vergeten vragen.

Mevrouw Dobbe stelde een vraag over de kinderopvang: hoe zorgen we dat geld voor kinderopvang niet naar te grote winsten gaat? Ze verwees daarbij onder andere naar private-equity-organisaties. Met het nieuwe financieringsstelsel wordt kinderopvang een dienst van algemeen economisch belang, zoals dat officieel heet, ofwel DAEB. Dat zorgt ervoor dat er geen risico is op ongeoorloofde staatssteun. Er mag dan ook niet meer dan een redelijke winst worden behaald. Maar dat zult u allemaal terugvinden in het wetsvoorstel zoals dat eraan komt.

Mevrouw Dobbe vroeg ook naar de arbeidseis. Dat lijkt mij een goed discussieonderwerp om te bespreken met de minister van Werk en Participatie in het debat over de kinderopvang. Daar ga ik niet op vooruitlopen, want voor ik het weet, zit ik in een heel lang debat met uw Kamer, terwijl dat echt in die wetsbehandeling aan de orde moet komen.

Verder vroeg mevrouw Dobbe nog iets over de huishoudelijke zorg en de maatregel uit het coalitieakkoord. Toen mevrouw Dobbe dat de eerste keer vroeg, begreep ik niet

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

helemaal wat ze bedoelde. Na een aantal interruptiedebatjes denk ik het iets beter te begrijpen. Mevrouw Dobbe veronderstelt eigenlijk dat een heleboel vrouwen uit hun baan worden gezet aan de ene kant en dat zij dat aan de andere kant toch moeten gaan opvullen, waar dan niemand anders voor komt. Zoiets is het een beetje; dat is het beeld dat ik kreeg. Ik zei net al in antwoord op een andere vraag dat iedereen nodig is de komende jaren. We hebben tekorten in alle sectoren. Werk is er dus genoeg, en betaald werk zeker. Ik denk dat bij een andere vraag waar mevrouw Dobbe aan refereert, en waarbij ik verwijs naar de kabinetsreactie op mantelzorg, het punt is dat het overgrote deel van de mantelzorg, en dus ook de huishoudelijke ondersteuning bij ouders, zussen, partners, vrienden, vaak op vrouwen neerkomt. Dat is zo. Het verschil in de inzet op mantelzorg tussen mannen en vrouwen is de afgelopen jaren kleiner geworden, dus het is echt niet meer alleen maar een zaak voor vrouwen. Maar het is wel een onderwerp waar we de komende jaren met elkaar aan moeten werken, om ervoor te zorgen dat we daar meer gelijkwaardigheid in krijgen.

Dit is zo kort als ik het kon, voorzitter.

De **voorzitter**:
Dank u wel, staatssecretaris. Roept dat nog vragen op? Ja. Als het heel kort kan, graag. Mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Bij kinderopvang: ik snap dat die wet eraan komt. Overigens, begrijp ik nou goed dat dit al per 1 januari 2027 is? Of is het een andere 1 januari? Ah, ik dacht al: dat is wel heel vlot. Ik ben er helemaal voor, hoor, maar dat zou wel heel vlot geweest zijn. Op een moment dat een wet wordt samengesteld en wordt ontworpen, is het fijn als de Kamer nog wat dingen kan meegeven. Er zijn twee zorgen die ik heb geadresseerd. De eerste is dat de laagste inkomens erop achteruitgaan met deze wet. De tweede is dat de kinderopvang meer vraagt dan het maximumtarief.

De **voorzitter**:
Kunt u daarop ingaan, staatssecretaris?

Staatssecretaris **Tielen**:
Dan verwijs ik echt naar de plenaire behandeling, die over een paar weken in uw Kamer plaatsvindt. Dit gaat echt wel weer een slagje dieper dan mijn algemene verantwoordelijkheid. Dit is echt een wet van de minister van Werk en Participatie. U hoeft ook niet heel lang te wachten voordat u met hem daarover in debat kan.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Maar dit is de staatssecretaris Emancipatie. Kinderopvang is ontzettend belangrijk voor emancipatie. Ik vraag daarom aan deze staatssecretaris Emancipatie of zij het wenselijk zou vinden dat op het moment dat die wet er komt, de laagste inkomens meer gaan betalen, maar ook kinderopvangorganisaties meer vragen dan het maximumtarief, waardoor de ongelijkheid tussen rijk en arm nog groter wordt. Vanuit het oogpunt van emancipatie vraag ik de staatssecretaris wat zij hiervan vindt.

Staatssecretaris **Tielen**:
Uiteindelijk ligt er een wet voor die als eerste is ondertekend door de minister van Werk en Participatie. Daar zijn een aantal van dit soort aspecten wel en sommige niet in

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

benoemd. Uw Kamer kan uitgebreid met de minister van Werk en Participatie op dit soort elementen ingaan. Volgens mij moet je het debat ook echt daar voeren.

De **voorzitter**:
Mevrouw Dobbe, tot slot.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik heb een opmerking over een ander onderwerp van dit blokje. Mag dat ook?

De **voorzitter**:
Dan doen we dat. Heel kort.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ik vind hier ook wat van, maar goed, ik moet me beperken, begrijp ik. Mijn andere punt betreft de huishoudelijke zorg. Ik begrijp dat de staatssecretaris nu begrijpt wat ik bedoel. Het punt is: op het moment dat wij 90.000 vrouwen gaan ontslaan, dan kunnen zij misschien wel ergens anders aan de slag in de zorg, maar die zorg die zij eerst betaald leverden, is nog steeds nodig. Mijn punt gaat over wie dat op moet lossen. Dat zijn weer vrouwen. Dat gaat ten koste van hun arbeidsvermogen, want zij moeten het mantelzorgen gaan doen boven op de mantelzorgtaken die ze nu al doen. Daar vroeg ik de staatssecretaris een reflectie op.

Staatssecretaris **Tielen**:
Daarvan zei ik dat ik me kan voorstellen dat mevrouw Dobbe die zorg heeft, ook omdat dat soort ondersteuning en werk toch vaak nog op de schouders van vrouwen terecht lijken te komen. Dat verschil is kleiner aan het worden. Ik denk dat we vanuit een emancipatiewens ervoor moeten zorgen dat ook dat soort taken gelijkelijk verdeeld worden. Maar het is uiteindelijk ook gewoon aan de mensen zelf om dat met elkaar af te spreken. Volgens mij moeten we ons niet achter alle voordeuren gaan bemoeien met hoe taken worden verdeeld.

De **voorzitter**:
Tot slot, mevrouw Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dat vind ik te makkelijk. "We moeten ons niet achter de voordeur met keuzes gaan bemoeien." Dat snap ik. Maar dit kabinet maakt wel de keuze om de huishoudelijke zorg af te schaffen. Dat betekent dat er dus niet alleen maar bijna 100.000 vrouwen worden ontslagen, maar ook dat vrouwen zich geconfronteerd zien met meer mantelzorgtaken door de keuzes van dit kabinet. Ik vind het dan te makkelijk als de staatssecretaris Emancipatie dan zegt: "Daar gaan we ons niet mee bemoeien. Het is iets tussen mannen en vrouwen. Het is aan hen hoe ze dit oplossen." Dit is een probleem dat wordt gecreëerd door de overheid. Dan verwacht ik ook een oplossing of oplossingsrichting en in ieder geval een reflectie van deze staatssecretaris.

De **voorzitter**:
Dit was uw laatste lange interruptie.

Staatssecretaris **Tielen**:
Toch zitten er een aantal aannames in de tussenzinnen en de tussenwoorden die

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

mevrouw Dobbe in haar betoog gebruikt die niet helemaal kloppen. We kunnen hier zeker langer over doordebatteren — dat vind ik ook leuk, hoor — maar daar hebben we nu de tijd niet voor. Nogmaals, er zitten een aantal aannames en veronderstellingen in die niet honderd procent waar zijn.

De **voorzitter**:
Als we aan het eind van dit blokje gekomen zijn, dan gaan we naar het laatste blokje. Dat betreft de appreciatie van twee amendementen. Het woord is aan de staatssecretaris voor de appreciatie. Na de appreciatie gaan we … Gaat het om één amendement? Eentje van de heer Ergin. Toch twee? Die gaan we nu appreciëren. Daarna gaan we naar de tweede termijn van de kant van de Kamer. Het woord is aan de staatssecretaris.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik had tijdens de begrotingsbehandeling aangekondigd dat ik het amendement van de heer Ergin op stuk nr. 18 tijdens dit debat zou appreciëren, aangezien het gaat over het gedeelte emancipatie in de begroting. Ik ontraad het amendement. Op zichzelf is onderzoek en nog meer weten over keuzevrijheid en zelfbeschikking natuurlijk geen slecht idee, maar om daar nou specifiek geld voor te oormerken lijkt mij wat al te stevig. We hebben gewoon een goed en geschikt instrument met de Subsidieregeling gender- en LHBTI+-gelijkheid, dus ik ben niet voor een aparte oormerking.

Dan het amendement op stuk nr. 110, van het lid Moorman, over het versterken van de GSA's. De motie heb ik volgens mij al eens eerder oordeel Kamer gegeven. Laat me dat met dit amendement ook doen. Op zich kon het al via de bestaande regelingen, maar ik vind het niet verkeerd om dat nog eens extra te onderstrepen.

De **voorzitter**:
Dank. Even voor de herhaling: het amendement op stuk nr. 18, van het lid Ergin, wordt door de staatssecretaris ontraden en het amendement op stuk nr. 110, van het lid Moorman, krijgt oordeel Kamer.

Dan gaan we nu beginnen met de tweede termijn van de zijde van de Kamer. We hebben daar kort de tijd voor. Misschien kunnen we ons beperken tot het indienen van moties, maar dat is aan u. Het woord is aan mevrouw Moorman van PRO.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Voorzitter. Dat zal ik doen. Dank voor de positieve appreciatie van het GSA-amendement. Ik denk dat het een hele mooie samenwerking is, waarbij we eerst kijken of het nodig is en vervolgens hoe we dat zo goed mogelijk kunnen ondersteunen, dus dank daarvoor aan de staatssecretaris. Ik heb vier moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat veel docenten aangeven niet te weten hoe zij om moeten gaan met de effecten van de manosfeer in de klas;

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

constaterende dat hier door maatschappelijke organisaties workshops voor worden aangeboden, maar dat het aanbod de vraag niet aankan;

verzoekt na het onderzoek naar de manosfeer te bezien welke middelen vrijgemaakt kunnen worden voor effectieve ondersteuning van docenten en lespakketten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Moorman en Dobbe.

Zij krijgt nr. 111 (37020-VIII).

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dan de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het Rijk samenwerkt aan de veiligheid van lhbtiq+-personen met de Regenboogsteden, die een actief lhbtiq+-beleid voeren;

overwegende dat juist in gemeenten die geen actief lhbtiq+-beleid voeren, of zelfs het beleid schrappen, de veiligheid van lhbtiq+-mensen aandacht verdient;

verzoekt de regering om te bekijken hoe initiatieven in dit soort gemeenten voor de veiligheid en emancipatie van lhbtiq+-mensen direct of via provincies ondersteund kunnen worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Moorman, Podt, Müller en Dobbe.

Zij krijgt nr. 112 (37020-VIII).

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dan de volgende.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Tweede Kamer heeft besloten om in 2026 op International Coming Out Day de regenboogvlag te hijsen;

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

van mening dat de Tweede Kamer altijd moet uitstralen dat lhbtiq+-mensen mogen zijn wie zij willen zijn;

overwegende dat medewerkers van de Tweede Kamer een inclusieve werkorganisatie verdienen;

verzoekt het Presidium van de Tweede Kamer om jaarlijks op International Coming Out Day de regenboogvlag voor het Kamergebouw te hijsen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Moorman.

Zij krijgt nr. 113 (37020-VIII).

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dan tot slot. Ik heb net niet geïnterrumpeerd, want ik dacht: ik heb er toch een motie over. Die gaat over verlof. Verlof is volgens mij niet alleen maar om op kracht te komen, maar ook zeker in het belang van kinderen. Daarom deze motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat moeders vier weken langer verlof krijgen wanneer zij een tweeling of meerling krijgen, maar partners niet;

constaterende dat het krijgen van een meerling van beide ouders meer vraagt wat betreft zorg;

verzoekt de regering om in kaart te brengen hoe geregeld kan worden dat partners bij de geboorte van een tweeling of meerling langer verlof kunnen krijgen, en de Kamer daar voor het kerstreces over te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Moorman en Dobbe.

Zij krijgt nr. 114 (37020-VIII).

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Ik vond het een mooi debat. Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dat is goed om te horen. Dank u wel, mevrouw Moorman. Dan ga ik naar mevrouw Podt van D66 voor haar tweede termijn.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Mevrouw **Podt** (D66):
Dank u wel, voorzitter. Ik heb nog één vraag die open was gebleven vanwege mijn lange praten daarvoor. De staatssecretaris reageerde op vrouwen in de politiek en gaf aan dat weerbaarheid openbaar bestuur daarmee bezig is. Dat weet ik. Dat stond ook in de brief. Mijn punt was vooral dat ik nog steeds veel vrouwen spreek, met name in kleine gemeenten, die zeggen: ik heb geen idee dat dat programma bestaat; ik word daar helemaal niet door geholpen; mijn burgemeester doet niks. Wil de staatssecretaris dat meenemen?

Ik sta inderdaad met veel plezier onder de motie van mevrouw Moorman in de hoop dat we gemeenten als Oldebroek, die hun eigen plan trekken en alles onder het lhbti-beleid weghalen, een handje kunnen toesteken.

Ik heb zelf drie moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat onlinekanalen op grote schaal intieme beelden van vrouwen zonder hun toestemming verspreiden, soms tegen betaling;

overwegende dat slachtoffers vaak zelf juridische stappen moeten zetten om deze beelden offline te krijgen, terwijl sommige kanalen hier structureel mee doorgaan;

van mening dat de verantwoordelijkheid om dit te stoppen niet steeds bij slachtoffers mag liggen;

verzoekt de staatsecretaris van OCW in overleg met JenV en EZK te onderzoeken hoe onlinekanalen die herhaaldelijk strafbare intieme beelden verspreiden sneller en in hun geheel offline kunnen worden gehaald, en zo nodig met voorstellen voor aanvullende maatregelen te komen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Podt, El Boujdaini, Mathlouti en Müller.

Zij krijgt nr. 115 (37020-VIII).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat tientallen websites misleidende informatie verspreiden over transgender personen, waaronder zelftests die jongeren ontmoedigen om professionele hulp te zoeken;

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

overwegende dat deze websites zich voordoen als betrouwbare informatiebronnen, terwijl zij juist kwetsbare jongeren kunnen misleiden en bang maken;

verzoekt de regering te onderzoeken welke aanvullende wettelijke mogelijkheden nodig zijn om misleidende websites die lhbti+-jongeren ontmoedigen om professionele hulp te zoeken effectiever aan te pakken, en de Kamer hierover te informeren;

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Podt.

Zij krijgt nr. 116 (37020-VIII).

Mevrouw **Podt** (D66):
Ten slotte.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat uit onderzoek van het European Parliamentary Forum blijkt dat tussen 2019 en 2023 ruim 1 miljard dollar is besteed aan antigenderinitiatieven in Europa, waarbij ook financiering afkomstig is uit de Verenigde Staten en Rusland;

overwegende dat buitenlandse beïnvloeding door ultraconservatieve en extreemrechtse organisaties een bedreiging kan vormen voor de emancipatie en vrijheden van vrouwen en lhbtiq+-personen;

verzoekt de regering om in het beleid tegen anti-emancipatoire gedragingen expliciet aandacht te besteden aan het tegengaan van anti-emancipatoire beïnvloeding door ultraconservatieve en extreemrechtse actoren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Podt.

Zij krijgt nr. 117 (37020-VIII).

Mevrouw **Podt** (D66):
Ik moest lachen, omdat ik wat moeite had met uitspreken van het woord "anti-emancipatoire". Dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Volgens mij ging het helemaal goed.

Dan zouden we aangekomen zijn bij de woordvoerder van de PVV, maar die kan helaas

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

niet bij het staartje van dit debat zijn. Dan gaan we naar JA21. De heer Clemminck, aan u het woord.

De heer **Clemminck** (JA21):
Dank u wel, voorzitter. Natuurlijk dank aan de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. In de Emancipatienota zitten, zoals dat gaat, wat elementen waarvan JA21 wat enthousiaster van wordt en wat elementen waar JA21 wat minder enthousiast van wordt. Dat hoort erbij. In het algemeen genomen is het een goede zet.

Ik wil nog op één ding terugkomen, namelijk op de motie van mijn hand, van JA21, over het onderzoek en de verdiepende slag die de staatssecretaris gaat maken op basis van de bestaande bronnen. Ik zou de staatssecretaris toch willen vragen om de heer Koopmans te vragen om daarop te reflecteren, ook omdat professor Koopmans internationaal dit type onderzoeken veel heeft gedaan. Hij heeft ook verbinding met de Tilburg University, dus hij kan de Nederlandse situatie goed inschatten. Dan weten we straks, als de staatssecretaris met een antwoord komt, echt zeker of we hebben wat we nodig hebben of dat we nog vervolgacties moeten doen. Als de staatssecretaris daartoe bereid is, zou ik daar graag per brief over geïnformeerd worden.

Voorzitter, dank u wel.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we naar mevrouw Müller van de VVD. Aan u het woord.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Ik zal de tweede termijn kort houden. Ik heb twee toezeggingen gekregen van de staatssecretaris waar ik blij mee ben. Ik blijf grote zorgen houden over in ieder geval het gevoel van veiligheid en gewoon de veiligheid op straat van lhbti-personen. Daar moet echt verbetering in komen. Ik ben blij dat de staatssecretaris een aantal zaken met haar collega op het ministerie van Justitie gaat bespreken. Ik zie daar graag de uitkomsten van. Ik wil ook kijken hoe we met elkaar kunnen volgen dat het geld dat we hierin steken juist terechtkomt en tot resultaten leidt.

Ik sta ook blij onder de moties over de Regenboogsteden en de platforms als 't Haviksoog. Ik denk dat ik daar in het commissiedebat van 8 december over vrouwenveiligheid echt nog op terug ga komen, omdat er ook een verantwoordelijkheid en een aansprakelijkheid ligt bij mensen de op dit soort platforms aanwezig zijn en daaraan bijdragen.

Daar wil ik het even bij laten.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan gaan we naar mevrouw Dobbe van de SP. Het woord is aan u.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Dank u wel, voorzitter. Ik heb een aantal moties.

Motie

De Kamer,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gehoord de beraadslaging,

van mening dat kinderopvang toegankelijk en betaalbaar moet zijn voor iedereen, maar dat met een vergoedingspercentage van 95,6% ouders met een laag inkomen in het nieuwe stelsel meer moeten gaan betalen dan nu;

constaterende dat vooral vrouwen thuisblijven wanneer een gezin geen toegang heeft tot betaalbare kinderopvang;

constaterende dat vier op de tien vrouwen niet financieel zelfstandig zijn en van mening dat de financiële zelfstandigheid van vrouwen bevorderd moet worden;

verzoekt de regering om te verkennen of de plannen zo kunnen worden aangepast dat de armste gezinnen er niet op achteruitgaan wanneer de kinderopvang wordt hervormd,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dobbe en Moorman.

Zij krijgt nr. 118 (37020-VIII).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de inkomenskloof in Nederland de grootste is van Europa;

overwegende dat veel beroepen waarin vrouwen zijn oververtegenwoordigd, zoals in de zorg, relatief weinig betaald krijgen, hetgeen aan de inkomenskloof bijdraagt;

overwegende dat de wet van Sullerot, volgens welke de status en beloning in een sector lager worden naarmate daar meer vrouwen in werken, in de praktijk nog steeds opgaat en van mening dat dit onwenselijk is;

verzoekt de regering het verband tussen het aandeel werkzame vrouwen en de financiële beloning in de publieke sector inzichtelijk te maken en maatregelen voor te stellen om deze kloof te dichten,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door de leden Dobbe en Moorman.

Zij krijgt nr. 119 (37020-VIII).

Motie

De Kamer,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet voornemens is de huishoudelijke zorg af te schaffen;

overwegende dat er ruim 90.000 mensen, voornamelijk vrouwen, in de huishoudelijke zorg werken;

overwegende dat de zorgvraag niet verdwijnt en opgevangen zal moeten worden door mantelzorgers, die ook in meerderheid vrouwen zijn;

verzoekt de regering geen stappen te zetten in het afschaffen van de huishoudelijke zorg voordat is getoetst wat het effect zal zijn op de positie van vrouwen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Dobbe.

Zij krijgt nr. 120 (37020-VIII).

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Tot slot, voorzitter. De staatssecretaris eindigde ons debatje over de huishoudelijke zorg van zojuist met de opmerking dat ik een aantal aannames zou doen die niet zouden kloppen. Dat vind ik een beetje een onbevredigend einde. Ik zou dan graag van de staatssecretaris willen horen welke aannames dat betreft.

De **voorzitter**:
Dat nemen we mee in de tweede termijn. Dank u wel, mevrouw Dobbe.

Ik heb begrepen van de woordvoerder van het CDA dat hij afziet van zijn tweede termijn. Hij wil nog wel aangeven dat het een mooi debat is geweest. Dat kan ik dus aan u doorgeven. Dan gaan we nu naar mevrouw Van der Plas van BBB. Aan u het woord.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Dank u wel, voorzitter. Ik heb ook geen moties, maar ik wil nog wel even het woord richten tot jonge vrouwen en meisjes in Nederland. Het is misschien gek dat we het in een moderne tijd als deze moeten doen, maar ik wil toch iets tegen hen zeggen. Laat je niks wijsmaken. Laat je niks vertellen. Doe gewoon waar je goed in bent. Laat je niet vertellen dat je te dom of te lelijk bent of dat je niks kunt. Iedereen kan in principe bereiken wat ie wil. Ik wil ook zeggen: vecht daarvoor. Dat geldt ook voor jonge vrouwen en meisjes die in de politiek willen. Je ziet dat er een hele hoop bagger over ons wordt uitgestort. Voor ons zou het echt reden kunnen zijn om te zeggen: ik kap ermee. Maar we kappen er niet mee, omdat dit echt het mooiste werk is dat je kunt doen. Hier kun je het verschil maken. Dat zit 'm niet alleen in grote dingen. Vaak zijn het juist de kleine dingetjes waarmee wij voor heel veel mensen het leven beter kunnen maken. Je kunt dit aan. Laat al die gasten bagger over je heen uitstrooien. Je weet gewoon zelf wat je waard bent. Kom in de politiek, want we hebben je gewoon nodig. Daar wil ik mee afsluiten. En als ze willen weten hoe wij dat hier als vrouw allemaal doen, dan zou ik zeggen: mail of bel ons en dan komen we het je vertellen.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Een prachtige afsluiting, mevrouw Van der Plas. Dan schorsen we voor vijf minuten. We gaan kijken of het in vijf minuten lukt. We zien elkaar om 14.49 uur weer terug. Dan krijgen we de appreciatie van de moties en dan horen we hoe de staatssecretaris erin zit. Tot straks.

De vergadering wordt van 14.44 uur tot 14.49 uur geschorst.

De **voorzitter**:
Dan heropen ik bij dezen de vergadering. We gaan snel over naar de tweede termijn van de zijde van het kabinet. Daarin zal de staatssecretaris haar appreciatie van de moties geven. Misschien is er ook nog een enkele vraag gesteld, maar dat is aan de staatssecretaris. Het woord is aan u.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik had nog twee vragen genoteerd. Laat me eerst zeggen dat ik het een leuk debat vond. Het ingewikkelde is dat het over zo veel gaat en ik ook niet over alles kan zeggen "o, dat ga ik regelen", maar volgens mij staan we allemaal voor dezelfde opdracht. Ik voel ook de energie en de strijdbaarheid om met elkaar te zorgen dat iedereen in Nederland zich vrij en gelijkwaardig voelt en ook weet. Dat is denk ik wat we voor elkaar willen krijgen.

Meneer Clemminck vroeg of ik met meneer Koopmans wil praten; ik zeg het maar huiselijk. Wat ik al zei: in gesprek gaan is in bijna alle gevallen altijd goed, dus dat zal ik doen. In de brief die we in het eerste kwartaal versturen, zal ik nog even kort vermelden of dit een leuk gesprek was.

Mevrouw Podt vroeg naar de ondersteuning voor de kleinere gemeentes, specifiek als het gaat om vrouwelijke politici of vrouwen die best wel geïnteresseerd zouden zijn in enzovoort, enzovoort. Mevrouw Podt verwees al naar het programma Weerbaar Bestuur. De minister is doorlopend in gesprek met de partners van het netwerk. Dan moet je denken aan de Vereniging Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg en ook specifiek politieke partijen. Ze zijn ook met elkaar in gesprek over het aanbod voor de verschillende gemeenten. Dat staat dus op de agenda en wordt ook vervolgd. Ik denk dat mevrouw Van der Plas het mooi zei: ook wij als vrouwelijke politici kunnen hierin nog een rol spelen. Daar doe ik graag aan mee.

Dan de moties. Met de motie op stuk nr. 111, van mevrouw Moorman, over een onderzoek naar de manosfeer, en dan in relatie tot onderwijs, dus docenten en lespakketten, ben ik het helemaal mee eens. De motie sluit ook wel aan bij wat we aan het doen zijn, maar ik denk dat dit een stevige streep eronder is, dus oordeel Kamer.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 111: oordeel Kamer.

Staatssecretaris **Tielen**:
De tweede motie, op stuk nr. 112, gaat over burgerinitiatieven buiten de gemeenten die betrokken zijn bij de Regenbooggemeenten. Het zit 'm een beetje in de formulering van

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

het dictum dat ik wat aarzelingen heb. Er staat dat de regering dat soort initiatieven ondersteunt. Dat is zowel financieel als regeltechnisch eigenlijk onmogelijk. Tegelijkertijd heeft bijvoorbeeld Movisie juist vanuit die leerpunten en aangrijpingspunten vanuit de Regenbooggemeenten best wel hulp en ondersteuning voor wat kleinere gemeenten die niet per se een Regenbooggemeente zijn. Daar worstel ik een beetje mee. Ik zou kunnen zeggen "als ik 'm zo mag lezen dat" en dan kan de motie oordeel Kamer krijgen, maar misschien moeten we dan nog even naar de formulering kijken.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Laten we dat doen, want volgens mij zitten we op één lijn en willen we vooral niet dat de initiatieven die worden ontplooid in gemeentes die geen Regenbooggemeentes zijn en waar mensen juist steun nodig hebben, geen doorgang kunnen vinden. Dat vinden we volgens mij allemaal. We zoeken naar de juiste formulering. Ik wil helemaal niet op regels botsen of zo, ik wil gewoon dat we mensen kunnen helpen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Volgens mij is het voor nu handig om 'm even aan te houden, zodat we het goed scherp kunnen formuleren.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dat is goed. De stemming over deze moties is volgende week dinsdag, dus volgens mij hebben wij voldoende tijd om daar nog even uit te komen met elkaar.

De **voorzitter**:
Op verzoek van mevrouw Moorman stel ik voor haar motie (37020-VIII, nr. 112) aan te houden.

Daartoe wordt besloten.

Staatssecretaris **Tielen**:
De motie op stuk nr. 113 is aan u, voorzitter. Daar heb ik dus geen oordeel over.

De motie op stuk nr. 114, over meerlingen en verlof, ontraad ik. Bij tweelingen hebben ouders wel recht op twee keer negen weken ouderschapsverlof, maar bevallingsverlof is echt aan de vrouwen voorbehouden. Die motie ontraad ik dus.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 113 is aan het Presidium en de motie op stuk nr. 114 wordt ontraden.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Dit vind ik heel erg jammer. Dit komt er eigenlijk een beetje op neer dat we iedereen de ruimte willen geven om keuzes te maken, maar dat vrijheid ook wel samenhangt met de mogelijkheden die er zijn, waar ik net ook een gesprekje over had met mevrouw Van der Plas. Nou zien we bijvoorbeeld dat ouderschapsverlof maar tot 70% gaat, waardoor lagere inkomens dat bijvoorbeeld helemaal niet kunnen opnemen. Om verlof alleen maar te beperken tot die twee dagen voor vaders en bij vrouwen alleen maar te zeggen dat het er is om te herstellen, vind ik gewoon geen recht doen aan de start van het leven van een kind. Ik vind dit dus echt jammer. Dit gaat maar over 2.500 gevallen van meerlingen. Dat kost dus helemaal niks. Vaak is dat ook gewoon iets van de werkgever,

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

dus helemaal niet van de overheid. Het zou dus zo'n mooie stimulans zijn om te laten zien: verlof is veel meer dan alleen maar fysiek herstel.

De **voorzitter**:
Staatssecretaris, nog een reactie?

Staatssecretaris **Tielen**:
Ze blijft ontraden. Overigens is het verlof bij geboorte voor een vader inmiddels al meer dan twee dagen, dus dat is echt meer dan alleen maar aangifte doen. Dat beantwoordt niet mevrouw Moormans vraag, maar is wel even een feitelijke aanvulling.

De **voorzitter**:
U vervolgt de appreciaties. De motie op stuk nr. 115.

Staatssecretaris **Tielen**:
Mevrouw Podt had een paar moties; de vraag had ik al beantwoord. De motie op stuk nr. 115 over het sneller voor elkaar krijgen van de onlinekanalen, of in ieder geval kijken hoe we dat kunnen doen: oordeel Kamer. Dat moet ik samen met Binnenlandse Zaken doen, maar laten we inderdaad kijken of dat lukt.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 115: oordeel Kamer.

Staatssecretaris **Tielen**:
Dan de aanpak van misleidende websites rondom transgenderzorg, of eigenlijk het voorstadium daarvan. In beantwoording op de vragen daarover zei ik al dat ik met de minister van VWS in gesprek ben om te kijken of dat mee kan lopen in de verkenning naar de strafbaarstelling van medische desinformatie. Daar kan ik het in meenemen. Met die toelichting erbij zou de motie oordeel Kamer krijgen.

De **voorzitter**:
Met die toelichting krijgt de motie op stuk nr. 116 oordeel Kamer.

Staatssecretaris **Tielen**:
De motie op stuk nr. 117 gaat over de anti-emancipatoire beïnvloeding door ultraconservatieve en extreemrechtse actoren, die niet zelden uit het buitenland komen. Ik heb er in mijn termijn al antwoord op gegeven hoe ingewikkeld dit is en hoe ik ook echt niet in het mandaat van anderen kan gaan als het gaat over buitenlandse financieringen enzovoort. Ik ga dus even uitspreken wat mijn toelichting hierop is. Dan kijk ik naar mevrouw Podt of zij die als zodanig kan begrijpen. Mijn rol als staatssecretaris Onderwijs en Emancipatie is gericht op primaire preventie. Vanuit die verantwoordelijkheid kan ik me richten op primaire preventie, bewustwording en het agenderen bij collega's die andere verantwoordelijkheden hebben. Het gericht onderzoek doen naar en het aanpakken van organisaties en personen die buitenlands gefinancierd antigendernarratieven verspreiden, ligt dus echt buiten mijn mandaat. Vanuit mijn opdracht rondom primaire preventie ga ik daar graag over in gesprek met mijn collega's; dat doe ik eigenlijk ook allang. Dat is echter wat ik kan doen, veel meer niet. Als dat het is, is het oordeel aan uw Kamer, om maar zo te zeggen. Als mevrouw Podt zegt dat ze echt meer of anders wil, moet ik de motie ontraden.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

De **voorzitter**:
We moeten wel even een beetje gaan versnellen, maar met die toelichting, in het kader van preventie, kan die oordeel Kamer krijgen. Ik kijk eventjes naar mevrouw Podt. Die knikt, dus dan krijgt die oordeel Kamer. Had u nog een vraag, mevrouw Dobbe? Kort.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ja, een tip voor de staatssecretaris. Er is een motie aangenomen die de minister van BHO vraagt om de financiële stromen in kaart te brengen en om die te verkennen. Die zou de staatssecretaris kunnen meenemen. Ik zou het heel mooi vinden als in de uitvoering van deze motie van mevrouw Podt wordt samengewerkt, zodat deze staatssecretaris er wel mee aan de slag kan.

De **voorzitter**:
Helemaal goed.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik begreep dat de minister van BHOS daar in 2027 op terug komt. Dan ligt dat initiatief even daar. Ja, helemaal goed.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 118.

Staatssecretaris **Tielen**:
De motie op stuk nr. 118 ontraad ik, ook met verwijzing naar het debat. Dat moet u echt met de minister van WenP half december bespreken.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 118: ontraden.

Staatssecretaris **Tielen**:
De motie op stuk nr. 119 ontraad ik, omdat we dat eerder geprobeerd hebben te onderzoeken, maar het is heel moeilijk om dat in kaart te brengen. Dit is typisch ook heel veelkoppig. Daar kan ik heel veel capaciteit in gaan steken als uw Kamer dat zou willen, maar ik steek die capaciteit liever in oplossingen waar we ook echt nog wel wat aan te doen hebben, bijvoorbeeld de Wet loontransparantie of het werkgeverschap in bepaalde publieke sectoren en dat soort zaken. Deze motie ontraad ik dus.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 119 wordt ontraden.

Staatssecretaris **Tielen**:
De motie op stuk nr. 120 ontraad ik ook. Uiteindelijk ligt dat aan VWS, zowel wat betreft de zorgberoepen zelf als wat betreft de vraag hoe om te gaan met mantelzorg. Maar ik ga uiteraard graag nog eens met uw Kamer in gesprek over die stereotiepe patronen in onze samenleving, ook als het gaat over zorgen voor elkaar en wat je van elkaar mag verwachten. Maar ik verwacht ook van uw Kamer dat we dat bij een volgend Emancipatiedebat weer verder uitdiepen. Dat is goed. Dat vind ik ook leuk.

De **voorzitter**:
De motie op stuk nr. 120 wordt daarmee ontraden. Een hele korte vraag van mevrouw

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Dobbe.

Mevrouw **Dobbe** (SP):
Ja, heel kort, voorzitter. De motie op stuk nr. 119 wordt ontraden, maar mag ik de staatssecretaris eraan helpen herinneren hoeveel vrouwen er werken in de zorg? Alleen al in de ouderenzorg werken bijna een half miljoen vrouwen. Dat is dus wel degelijk iets wat prioriteit verdient. Wat betreft de motie op stuk nr. 120: de staatssecretaris heeft gezegd dat een aantal aannames van mij hierover niet kloppen. Ik vind dat je dat niet zo kunt laten hangen. Je kunt dat niet tegen iemand zeggen er en dan niet bij zeggen wat er niet klopt. Dat vind ik, hoor. Wil de staatssecretaris daarop terugkomen? Ik zie namelijk niet welke aannames van mij niet kloppen.

De **voorzitter**:
Het is tegen drieën.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ik ga het ook heel kort doen. Mevrouw Dobbe stelde twee vragen in één interruptie. Dat vind ik altijd knap. Als het gaat over het aantal vrouwen dat werkzaam is in de zorg, maar bijvoorbeeld ook het onderwijs enzovoort: dat ontken ik niet, maar een onderzoek doen naar hoe dat komt en op welke termijn en wat je ertegen kunt doen, vergt gewoon enorm veel onderzoekscapaciteit en gaat ons niet zo veel opleveren. Ik steek die capaciteit liever in het daadwerkelijk dichten van de verschillen in inkomsten, bijvoorbeeld met loontransparantie of door ervoor te zorgen dat meer werken meer loont. Vandaar dat ik de motie heb ontraden. Ik zou de Handelingen erop na moeten slaan, maar volgens mij formuleert mevrouw Dobbe het nu net te scherp en heb ik het niet zo gezegd. Mevrouw Dobbe ging in haar betoog hier en daar wat snel door op aannames waarvan je je kan afvragen of die balans goed is. Daar wil ik best graag over doorpraten, maar dan moeten we daar ook apart de tijd voor hebben. Dat hebben we nu niet.

De **voorzitter**:
Daarmee zijn we aan het einde gekomen van dit wetgevingsoverleg, maar niet voordat ik de toezeggingen met u heb doorgenomen. Het is goed als zowel de Kamer als het kabinet even oplet of ze kloppen. Het zijn acht toezeggingen.

- De Kamer ontvangt in het eerste kwartaal van 2027 een brief over het verkennende onderzoek van de Radboud Universiteit naar de manosfeer, waarin onder andere wordt ingegaan op onderliggende ideeën, het maatschappelijke gevaar, risicofactoren en mogelijke interventies. In deze brief wordt ook ingegaan op het onderzoeksrapport van Rutgers, en zal een terugkoppeling gegeven worden van het gesprek met de heer Koopmans over de onderzoeksresultaten.
- De Kamer ontvangt aan het eind van het tweede kwartaal van 2027 een brief waarin wordt ingegaan op wat het onderzoek van de Radboud Universiteit naar de manosfeer betekent voor de bredere aanpak daarvan. Hierin zal ook aandacht worden besteed aan het mentale welzijn van jongens.

Mevrouw Moorman, kort.

Mevrouw **Moorman** (PRO):

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Het JenV-deel zou daar ook in worden meegenomen. De staatssecretaris heeft net aangegeven dat zij ook wel wil kijken of hetgeen zij met haar collega van JenV gaat bespreken, daar ook onderdeel van kan worden. Daarbij heeft ze wel expliciet gemaakt dat dit natuurlijk niet over de precieze uitvoering gaat.

Staatssecretaris **Tielen**:
Rondom aangiftes en dergelijke, bedoelt u.

Mevrouw **Moorman** (PRO):
Exact.

De **voorzitter**:
Dat wordt daaraan toegevoegd. Oké, scherp.

- Toezegging drie. De Kamer ontvangt voor het kerstreces van de minister van JenV een brief over aanvullende instrumenten tegen buitenlandse beïnvloeding.

Staatssecretaris **Tielen**:
Die brief is al binnen.

De **voorzitter**:
Die brief is al binnen. Nee? O, het wordt geen aparte brief, hoor ik, maar er wordt in gesprek gegaan met de minister van BHOS. Ja? All right, dan gaan we het zo doen. Dan gaan we verder.

- De vierde toezegging. De Kamer ontvangt in het eerste kwartaal van 2027 een update over de verdiepende analyses die het Sociaal en Cultureel Planbureau uitvoert naar de oorzaken van de dalende lhbtiq+-acceptatie.

Staatssecretaris **Tielen**:
Die hoort bij de eerste toezegging die u noemde.

De **voorzitter**:
Dan gaan we die daaraan toevoegen.

- De vijfde toezegging. De fysieke veiligheid van lhbti-personen wordt meegenomen in de eerstvolgende voortgangsrapportage.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja.

De **voorzitter**:
Dan klopt die wel.

- De zesde toezegging. De Kamer ontvangt naar verwachting voor het kerstreces een reactie op de aanbevelingen van de Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja.

De **voorzitter**:
Dan doen we dat zo.

- Zeven. De Kamer ontvangt voor het kerstreces een voortgangsbrief over de wetsvoorstellen inzake de veiligheid van vrouwen.

Staatssecretaris **Tielen**:
Die weet ik niet zeker.

Mevrouw **Van der Plas** (BBB):
Is dat de toezegging aan mij om veiligheid in dorpen en kleinere gemeenten expliciet in de voortgangsbrief mee te nemen?

Staatssecretaris **Tielen**:
Die zit in de voortgangsbrief, ja. Dus dat is niet voor de …

De **voorzitter**:
Mevrouw Müller kan ons misschien helpen.

Mevrouw **Müller** (VVD):
Het was volgens mij gewoon een update die de staatssecretaris gaf over wat de minister van JenV de Kamer gaat sturen. Dan hoeft die dus niet per se als aparte toezegging vermeld te worden.

De **voorzitter**:
Dan is dit geen aparte toezegging. Duidelijk.

Dan gaan we dus niet naar de achtste toezegging, maar, volgens mij, naar de zesde.

- De staatssecretaris komt in een brief terug op de mogelijkheid om zich er als Nederland op VN-niveau voor in te zetten om huwelijkse gevangenschap toe te voegen aan de al bestaande Internationale Dag voor de Uitbanning van Kindhuwelijken, Vroege Huwelijken en Gedwongen Huwelijken.

Staatssecretaris **Tielen**:
Ja, in zoverre ik dat met de minister van Buitenlandse Zaken kan doen.

De **voorzitter**:
Op wat voor termijn kunnen we dat verwachten?

Staatssecretaris **Tielen**:
Dat verwerken we in de voortgangsrapportage.

De **voorzitter**:

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl

Die wordt verwerkt in de voortgangsrapportage. Dan doen we het zo. Het is goed dat we elkaar nog even scherp houden.

Dan dank ik de staatssecretaris en haar ondersteuning voor de beantwoording van de vragen tijdens dit WGO. Ik dank natuurlijk ook de aanwezige Kamerleden, de ondersteuning van de medewerkers van de griffie en de mensen die hebben meegeluisterd op de tribune en thuis.

Over de moties wordt aankomende dinsdag 1 december gestemd. De stemmingen over alle begrotingen zijn voorzien in de week van 8 december.

Ik sluit hierbij het debat. Ik wens u nog een fijne dag.

Sluiting 15.06 uur.

Aan ongecorrigeerde verslagen kan geen enkel recht worden ontleend. Uit ongecorrigeerde verslagen mag niet letterlijk worden geciteerd. Inlichtingen: verslagdienst@tweedekamer.nl